

Het uitnodigende gemeenschapshuis
Margreeth Broens

Het uitnodigende gemeenschapshuis

Margreeth Broens

Voorwoord

Voor u ligt een boek over gemeenschapshuizen, een publicatie van Stichting Zet in samenwerking met Stichting 't Heft, platform voor gemeenschapshuizen in Brabant. Stichting Zet is het Centrum voor Maatschappelijke Ontwikkeling (CMO) voor Noord-Brabant. Zij adviseert en ondersteunt, en levert diensten op het gebied van wonen, welzijn en zorg. Dit gebeurt in opdracht van de provincie Noord-Brabant, maar ook van gemeenten, woningcorporaties, professionele zorg- en welzijnsinstellingen en vrijwilligersorganisaties. Dit boek is tevens een uitgave ter gelegenheid van de conferentie van 't Heft: 'Gemeenschapshuizen, hart van goud' op 24 januari 2008.

't Heft zet zich in voor uitwisseling, samenwerking, ondersteuning en belangenbehartiging van gemeenschapshuizen in Noord-Brabant. Zowel Stichting Zet als 't Heft komen de verschillende belangen, het beleid en de uitwerkingen in de praktijk tegen.

Deze uitgave is geschreven met een brede ervaring met gemeenschapshuizen in Noord-Brabant als achtergrond, en betrokkenheid vanuit diverse invalshoeken en stadia in beleidsvorming bij gemeenten, ten behoeve van beleidsvoorbereiding, bij het bestuur of een koepel van gemeenschapshuizen.

Waarom een boek?

Voor het verschijnen van dit boek zijn verschillende aanleidingen:

Allereerst bevinden we ons op dit moment in een tijd waarin de overheid aan de ene kant een stapje terugzet, maar aan de andere kant de hand reikt, faciliteert. De overheid wil wel beleid maken maar hiervoor is medewerking gewenst: burgers moeten zelf ook de handen uit de mouwen steken. De overheid zorgt voor uitvoering en neemt de regie op zich,

maar nodigt de burger uit om het initiatief te nemen. Zij kunnen zich samen inzetten, al dan niet in georganiseerd verband, om de leefbaarheid van de samenleving te behouden en te versterken: de uitnodigende overheid¹.

We zien een positieve ontwikkeling in het overheidsbeleid als het gaat om meer aandacht voor gemeenschapszin en ontmoeting, als tegenwicht tegen de negatieve kanten van individualisering. Op het snijvlak van individualisering en gemeenschapszin ligt accommodatie, een plek waar mensen elkaar tegen kunnen komen en belangstelling voor elkaars welzijn kunnen krijgen en houden. Dit wordt ook wel 'het kleine ontmoeten'² genoemd.

De blik is gericht op het gemeenschapshuis als belangrijke voorziening ten behoeve van leefbaarheid. Want ook al is schaalvergroting geen speerpunt van beleid meer, ze blijft aan de orde. De ontwikkeling is dat er steeds meer tweeverdieners zijn die, om tijd te besparen, hun boodschappen in grotere kernen op één plaats doen, zoals in de supermarkt, in plaats van bij de bakker, groenteman en slager afzonderlijk. Maatschappelijke organisaties als woningcorporaties en zorginstellingen worden ook steeds groter. Huizen worden bijvoorbeeld niet vanzelfsprekend meer verhuurd aan eigen inwoners, omdat het werkgebied van de corporatie groter is. Ook het spreekuur van de huisarts in de kleinere kernen of buurten valt weg. Mensen kennen elkaar minder goed en komen elkaar minder vaak tegen. De leefbaarheid staat onder druk. Een buurt-, dorps- of gemeenschapshuis kan dienen om niet-commerciële en commerciële diensten samen te brengen, en daarmee de mensen.

Naast de behoefte aan een centrum op zich, zijn ook de verantwoordelijkheden van vrijwilligers in de accommodaties

sterk toegenomen. Zij moeten als beheerder aan allerlei eisen voldoen en daarbij ook op de juiste wijze exploiteren. Voor het inhoudelijke aspect, de activiteiten die er plaatsvinden, hebben ze noodgedwongen minder aandacht gekregen. Toch vraagt het beleid, bijvoorbeeld voor de Wet op de maatschappelijke ondersteuning (Wmo), juist ook om vrijwillige inzet voor het begeleiden van activiteiten. De overheid kan het niet alleen, kan het niet zonder vrijwillige inzet van burgers. Dat geldt ook voor de welzijnsinstellingen. Er zijn vrijwilligers met oog voor wat mensen graag doen en goed kunnen, die anderen met raad en daad ter zijde staan, maar die aan de andere kant ook zelf een duwtje kunnen gebruiken.

De sinds 2002 bestaande dualisering van de lokale politiek maakt accommodaties tot speelbal van beleid. Een goed beargumenteerde oplossing wordt door het college van B&W omarmd, maar tegelijkertijd is de politieke binding tussen de wethouder en de raadsleden van dezelfde partij geen vanzelfsprekendheid meer. Raadsleden hebben soms andere belangen en een fragmentarische kijk op het onderwerp. Vaak komt dit doordat ze zich het onderwerp niet op dezelfde manier als het college eigen konden maken. Ze treffen bijvoorbeeld een verlopen buurthuis waar slechts een beperkte groep gebruik van maakt en zien niet dat het een plek is waar iedereen elkaar kan ontmoeten, mits de overheid als regisseur er zeggenschap over heeft.

Het uitnodigende gemeenschapshuis

Dit boek draagt als titel 'Het uitnodigende gemeenschapshuis'. Deze titel is gekozen omdat 'uitnodigen' in dit boek betrekking heeft op drie betekenissen:

1 Het gemeenschapshuis is voor iedereen toegankelijk: alle geïnteresseerden zijn welkom en het heeft geen drempels.

2 Het concretiseren van de visie op de verhouding tussen overheid en burger. De overheid geeft niet alleen een voorziening, in dit geval een gemeenschapshuis, maar zij nodigt burgers uit en vraagt actieve inzet voor het gemeenschapshuis. De lokale overheid faciliteert en de burgers leveren een actieve bijdrage. Dat is wezenlijk anders dan een overheid die voor alles zorgt en de burgers in de watten legt of een terugtrekkende overheid die alle verantwoordelijkheid naar de burgers schuift. Het gaat om samenwerking.

3 Een uitnodiging aan de lezer van dit boek, om mee te denken en om ook aan de slag te gaan. Het advies is: blijf vooral niet droogzwemmen. Neem ook eens een kijkje in de gemeenschapshuizen. U zult versteld staan van wat u er allemaal hoort en ziet, wat er aan werk wordt verzet en wat er allemaal bij komt kijken.

Keuze voor de naam gemeenschapshuis

In de praktijk kom je in Noord-Brabant onder meer de woorden buurthuis, wijkcentrum, dorps huis, gemeenschapshuis en vrijetijdsaccommodatie tegen. De term gemeenschapshuis is met name in zwang in Oost-Brabant en Limburg en vooral buiten de stad. In dit boek is gekozen voor het woord 'gemeenschapshuis'. Dit sluit aan bij de ontwikkeling dat het beleid momenteel meer nadruk op gemeenschap, gemeenschapszin en gemeenschapsvorming legt. Gemeenschapsvorming gaat over het sociale leefklimaat van woongebieden, sociaal contact en sociale betrokkenheid tussen alle bewoners. Maar het kan ook gaan om jongeren en ouderen; oorspronkelijke bewoners en nieuwkomers; mensen met diverse woon- en leefstijlen. Gemeenschapshuis past in die trend.

Wat kunt u van dit boek verwachten?

Wat met dit boek wordt beoogd, is verschillende kanten van de gemeenschapshuizen aan de orde stellen. Waar worden gemeenten en besturen in de praktijk mee geconfronteerd en waar liggen de knel- en aandachtspunten? Dit heeft tot doel om het terrein overzichtelijker en hanteerbaarder te maken, en de mogelijkheid te creëren tot het maken van weloverwogen keuzes. Hierbij komen ook de verschillende belangen van en voor de betrokken partijen uitgebreid aan bod.

In ieder hoofdstuk wordt een bepaalde kant van de gemeenschapshuizen belicht. Aan het eind van het boek heeft u als lezer een overzicht van de veelzijdigheid van het onderwerp en de diverse invalshoeken. U kunt er later ook nog eens op teruggrijpen, het als naslagwerk gebruiken, voor het onderdeel waar u op dat moment mee te maken heeft.

Mocht u denken dat we u uniforme richtlijnen willen aanreiken, dan heeft u het mis. Accommodatiebeleid is lokaal beleid. Gemeenten zijn autonoom en hebben elk hun eigen historie. Daarbij komt, dat ook iedere accommodatie uniek is. Elke aanpak en bemoeienis is dus een kwestie van maatwerk.

Inhoud

Voorwoord	2
Inhoud	5
1 Visie en beleid	7
2 Een korte historische schets	13
3 Benutten van het gemeenschapshuis voor de inhoud	19
4 Betekenis van het beleid voor het gebouw	29
5 Personele inzet: vrijwilligers of beroepskrachten?	35
6 Gemeenschapshuis in stad en dorp	43
7 Samenwerking: nut en noodzaak	51
8 Brede school en gemeenschapshuis	59
9 De relatie tussen wijk- of dorpsraad en gemeenschapshuis	65
10 Welzijnswerk en gemeenschapshuis	73
11 Gemeenschapshuis en de rol van maatschappelijke organisaties	79
12 Gemeenschapshuis en multifunctionele accommodatie	85
13 Exploitatie en financieel beheer	93
14 De politiek en het uitnodigende gemeenschapshuis	103
Noten	106
Literatuur	107
Bijlage 1 <i>Overzicht van mogelijke functies voor gemeenschapshuizen</i>	108
Bijlage 2 <i>Matrix van mogelijke functies van buurt- en dorpshuizen met mogelijke beleidsthema's</i>	109
Bijlage 3 <i>De rol van de gemeente als regisseur</i>	112

1 Visie en beleid

In dit boek wordt ingegaan op gemeenschapshuizen, wijkcentra, buurt- en dorps huizen als onderwerp van beleid, omdat deze in de praktijk een lastig onderwerp vormen om over te communiceren. Wanneer u er als lokaal bestuurder in de praktijk mee in aanraking komt, lijkt er misschien een snelle en eenvoudige oplossing voorhanden. Of wellicht gaat u er als bestuur van uw gemeenschapshuis van uit, dat het exploitatietekort voor eens en voor altijd verholpen kan worden door de gemeente simpelweg een forse subsidie aan uw huis te laten verstrekken. Maar niets is minder waar. Er is geen snelle oplossing, zoals u zult zien.

Voorzitter Stichting 't Hef:

“Een gemeenschapshuis is een instrument voor sociaal beleid. Daar moeten gemeenten veel meer aandacht aan besteden. En ze moeten meer gebruikmaken van al die deskundigheid.”

Visie als uitgangspunt

'Gemeenschapshuizen' blijkt een onderwerp te zijn waar veel mee gemoeid is. Het is een onderwerp dat een visie vereist. Heeft u geen visie op dit gebied, dan is het nodig dat u er een ontwikkelt. Een visie waarbij de inhoud voorop staat, met het gebouw als afgeleide. De inhoud, waar het echt om draait, betreft de functies die een gemeenschapshuis vervult voor (groepen) mensen en activiteiten; wat er daadwerkelijk gebeurt in een gebouw. Immers, het doel op zich is voor een gemeente en het bestuur van een gemeenschapshuis niet het in stand houden van de buitenkant. De gebouwen zijn slechts middelen om doelen te bereiken op het gebied van bijvoorbeeld leefbaarheid. En daarmee zijn ze een instrument van beleid. Laat u door dit boek inspireren tot het maken of het verbeteren van beleid op het terrein van gemeenschapshuizen en daarbij het maken van weloverwogen keuzen.

Het is ook een onderwerp dat overal in Nederland speelt. Daarom wordt in dit boek hier en daar ook op de landelijke situatie ingegaan. De praktijkervaring is afkomstig uit Noord-Brabant. Hoewel de ontwikkelingen en ervaringen ook elders in het land herkend zullen worden, zijn er zeker ook verschillen. Wat de ontstaansgeschiedenis en het schaalniveau betreft, maakt het een flink verschil of het bijvoorbeeld gaat over de dorps huizen in Friesland of over de kernen in Brabant die over het algemeen dichter bevolkt zijn en meer verstedelijkt.

Aanknopingspunten voor gemeenschapshuizen als instrument van beleid

Als het gaat over gemeenschapshuizen als instrument van beleid, is de vraag welke aanknopingspunten een gemeente

heeft om ze in het beleid op te nemen. Hieronder worden vijf aanknopingspunten beschreven die in de praktijk voorkomen.

Sociale cohesie

Gemeenschapshuizen kunnen een rol vervullen om sociale cohesie tussen mensen, ook wel sociale samenhang genoemd, te bevorderen. Een van de vier factoren³ die sociale cohesie gunstig beïnvloeden, is die van levendigheid, voorzieningen en vluchtige contacten. Het begrip voorziening is weliswaar algemener dan gemeenschapshuis, maar geeft wel aan dat er een gunstige invloed van uit kan gaan.

Leefbaarheid

Ook de leefbaarheid kan worden versterkt of behouden door gemeenschapshuizen. Leefbaarheid wordt vaak in een integrale context gezet met een sociale, een fysieke en een economische invalshoek, die onderling met elkaar zijn verbonden. Bij een gangbare omschrijving gaat het inhoudelijk om de thema's wonen, werken, verkeer/bereikbaarheid, voorzieningen, sociaal klimaat en bestuurlijk klimaat. De laatste jaren is veiligheid eraan toegevoegd, maar in feite maakt veiligheid deel uit van de genoemde zes thema's. Sociaal beleid is steeds meer gebiedsgericht. Dit houdt integraal werken in en dus het besteden van aandacht aan alle thema's. Met leefbaarheid als aanknopingspunt voor beleid, kan in de buurt of kern de terugloop van voorzieningen een halt toe worden geroepen. Ook kan er direct aan sociale samenhang worden gewerkt tussen (groepen) bewoners.

De Wmo

Het werken aan sociale samenhang en leefbaarheid wordt in de pas ingevoerde Wet op de maatschappelijke ondersteu-

ning (Wmo) zelfs expliciet genoemd⁴. De Wmo kent negen zogenaamde prestatievelden waaraan de lokale overheid verplicht wordt te werken. Het begrip 'sociale samenhang' wordt in prestatieveld 1 genoemd: 'Het bevorderen van de sociale samenhang in en leefbaarheid van dorpen, wijken en buurten'. De Wmo biedt voor gemeenschapshuizen ook nog aanknopingspunten op andere prestatievelden.

Welzijn

Welzijn wordt vaak als breder kader dan welzijn in de Wmo gezien. Welzijn houdt als beleidsterrein bijvoorbeeld ook 'cultuur' en 'sport' in. Activiteiten op dat terrein leveren ook een bijdrage aan het welzijn van mensen. Sport kan verbreederen, deugden als eerlijkheid ontwikkelen, gezondheid van mensen bevorderen en een voorbeeldwerking hebben. Gemeenschapshuizen maken deel uit van deze brede sector, samen met culturele voorzieningen en voorzieningen op het gebied van sport. Gemeenschapshuizen kunnen ook zelf functies op het gebied van cultuur en sport vervullen.

Subsidiesystematiek

Gemeenschapshuizen kunnen benoemd worden als basisvoorziening voor bewoners en om die reden structureel subsidie krijgen. Projectmatige subsidie kan verstrekt worden als aan een beleidsthema wordt gewerkt waar de gemeente voor dat jaar voor kiest, bijvoorbeeld gezondheid (zoals met een gymnastiekles voor ouderen in het gemeenschapshuis). Een andere optie is met de subsidiesystematiek een verbinding te leggen tussen vrijwilligersbeleid als onderdeel van subsidiebeleid en gemeenschapshuizen. Vrijwilligersorganisaties worden helemaal of grotendeels niet (meer) gesubsidieerd voor hun activiteiten, maar voor het gebruikmaken van de ruimten waar hun activiteiten plaatsvinden. De ge-

meenschapshuizen krijgen een financiële tegemoetkoming voor het derven van inkomsten. Vrijwilligersorganisaties kunnen gratis of voor een gering bedrag gebruikmaken van de gemeenschapshuizen.

2 Een korte historische schets

Dit hoofdstuk laat zien welke maatschappelijke ontwikkelingen zich sinds de Tweede Wereldoorlog hebben voorgedaan op het terrein van gemeenschapshuizen. Het gaat om ontwikkelingen bij gemeenschapshuizen die aan het begin van de 20^e eeuw vanuit het particulier initiatief, eerst in de vorm van volkshuizen in de steden en iets later als dorpshuizen op het platteland werden opgericht. Welke ontwikkelingen hebben zich in het kader van gemeenschapshuizen voorgedaan op het gebied van de bemoeienis van particulier initiatief en overheid, met aan de ene kant de persoonlijke ontwikkeling en het maatschappelijk functioneren van mensen, en aan de andere kant de opbouw van de samenleving?

Gedeputeerde:

“Gemeenschapshuizen ontwikkelen zich tot servicepunten en multifunctionele accommodaties. Een goed functionerend gemeenschapshuis vervult zo een spil-functie. Hier liggen kansen en uitdagingen.”

Overheidsbemoeyenis

Pas na de Tweede Wereldoorlog ontstond het inzicht dat overheidsbemoeyenis nodig was om de opbouw van een harmonische samenleving te bevorderen. Een samenleving met mensen die zich bewust zijn van hun verantwoordelijkheid en levenshouding. Dit werd de norm om ongewenste effecten van technocratie en massificatie tegen te gaan, en democratie te bevorderen.

Sinds 1945 spreekt men liever van buurthuizen dan van volkshuizen, omdat volkshuizen meer doen denken aan bemoeyingen, en verheffing van alleen het lagere volk. Het accent is dan verlegd van het individu naar de gemeenschap: de mens in zijn omgeving. In die tijd hadden mensen vooral onderling contact in eigen kring (hervormd, gereformeerd, katholiek). Persoonlijke sociaal-culturele vorming en gemeenschapsvorming moeten in dat licht worden gezien. Met de komst van de naoorlogse grootschalige nieuwbouwwijken, ontstond de wijk als integratiekader. Deze nieuwbouwwijken waren er voor het wonen. Voor de voorzieningen moesten de mensen naar de binnenstad. In Brabant is veel buurthuiswerk na de Tweede Wereldoorlog ontstaan onder leiding van de katholieke kerk en plaatselijke notabelen. Tussen 1965 en 1975 nam de ontkerkelijking een grote vlucht en nam de invloed van particulier initiatief af.

Sociaal-cultureel werk met impuls van de overheid

Sociaal-cultureel werk, ontstaan als particulier initiatief, had steun en stimulans van de overheid nodig om tot ontplooiing te komen. Mede onder invloed van de opkomst van de verzorgingsstaat groeide de overheidsbemoeyenis. De verzorgingsstaat zorgde voor de materiële bestaanszekerheid, terwijl het lokale welzijnswerk zich vooral met immateriële zaken ging bezighouden. Eerder had het welzijnswerk zich

losgemaakt van gezondheidszorg en het aan werk helpen van mensen.

Vooraf in de jaren '70 nam het club- en buurthuiswerk een grote vlucht, met emancipatiebewegingen gericht op persoonlijke ontplooiing en voor de gemeenschapsvorming sterk gericht op de belangenbehartiging van bewoners. Er ontstond specialisatie van werksoorten: doelgroepenbeleid voor jongeren, ouderen, culturele minderheden en vrouwen. Laagdrempeligheid en activiteiten dichtbij huis, met gemeenschapshuizen in de buurt, werden in die tijd belangrijk geacht, met rijksbemoeyenis.

Bezuinigingen op sociaal-cultureel werk

In de jaren '80 werd fors bezuinigd op sociaal-cultureel werk en werd met de decentralisatie door de welzijnswet de lokale overheid verantwoordelijk voor het welzijnswerk. De terugtrekkende overheid ging gepaard met een groot beroep op de eigen verantwoordelijkheid van mensen. Welzijnsbudgetten waren niet geoormerkt en konden ook aan fysieke zaken als lantaarnpalen worden uitgegeven in plaats van aan sociale activiteiten. Bezuinigen hield centralisering en schaalvergroting in, met professionele activiteiten op stedelijk niveau. In de jaren '70 werden activiteiten door beroepskrachten in het gemeenschapshuis uitgevoerd, later door vrijwilligers met een beroepskracht als coördinator. Uiteindelijk bleven alleen de vrijwilligers in de gemeenschapshuizen over, in gebouwen waar nauwelijks nog naar om werd gekeken.

Marktwerking

In de jaren '90 deed marktwerking haar intrede en nam de keuze in vrijetijdsbesteding verder toe: veel commerciële tv-zenders, uitgaansgelegenheden, etc. Mensen gingen ook

meer buiten de deur eten. Commerciële dienstverlening leidde tot een andere mentaliteit bij burgers, een verschuiving van de burger als afnemer van een product naar de rol van consument. De consument eist kwaliteit en gaat naar de concurrent als hij die niet krijgt, of naar de rechter om de kwaliteit te eisen.

Begin 21e eeuw

In deze tijd, het begin van de 21e eeuw wordt weer meer geprobeerd bij burgers een actieve en betrokken houding te ontwikkelen. De gebiedsgerichte benadering staat weer in de belangstelling, met een overheid die voor de voorwaarden zorgt en bewoners die mee moeten helpen om iedereen mee te kunnen laten doen. Daarbij wordt het belang van samenwerking benadrukt: tussen overheid en burgers én tussen overheid en maatschappelijke organisaties. Het welzijnswerk heeft weer bemoeienis met materiële zaken, zoals scholing, activering naar de arbeidsmarkt en schuldsanering. Het samengaan van materiële en immateriële zaken is terug te vinden in zogenaamde Brede Welzijnsinstellingen waarin de diverse werksoorten zijn vertegenwoordigd. Inmiddels heeft het rapport 'Vertrouwen in de buurt'⁵ geleid tot het afzien van de wijk als schaalniveau. Mensen hebben op buurtniveau iets met elkaar en kunnen in de buurt iets voor elkaar betekenen. Burgers kunnen veel zelf, maar moeten soms door hun buurtbewoners worden geholpen. De uitnodigende overheid is ook bereid te helpen, te faciliteren, maar kan en wil het niet alleen. Ze vraagt ook wat van burgers.

De slinger gaat nu naar 'samen', met:

- bewoners, burgers: 'gewone' en specifieke groepen, met als uitgangspunt de competenties en niet de tekortkomin-

gen van mensen, met aandacht voor specifieke groepen voor zover ze niet aan 'gewone' activiteiten kunnen meedoen;

- de besturen van de buurt-, dorps- en gemeenschapshuizen;
- maatschappelijke organisaties, vrijwilligers- en professionele organisaties: op het niveau van het gebied én op het niveau van de specifieke invalshoek/deskundigheid;
- de lokale overheid, de gemeente: als regisseur, voorwaarden scheppend, uitnodigend.

Gebouw volgt inhoud

De historische schets maakt duidelijk dat niet de gebouwen, maar de inhoud voorop staat. Inhoud en gebouwen zijn wel verknoopt. Voorop staat dat mensen de inhoud maken, waarbij het algemene opleidingsniveau in Nederland in de afgelopen 30-40 jaar enorm is toegenomen en het welvaartsniveau nog nooit zo hoog was. Desondanks en dankzij de welvaart waar niet iedereen in meegaat, doen zich problemen voor: er blijven mensen achter, omdat ze worden achtergesteld of zich achtergesteld voelen (gehandicapten, allochtonen, gescheiden vrouwen met kinderen, verslaafden).

Met de beroepskrachten verdwenen de professionele agogische activiteiten uit de gemeenschapshuizen en de vrijwilligers bleven achter. Dat is nu vooral zichtbaar in het nagenoeg ontbreken van de functie 'opvang' in de gemeenschapshuizen. Opvang is de vierde 'o', die altijd samen met ontmoeting, ontspanning en ontplooiing (ontwikkeling) de functies van het sociaal-cultureel werk vormde. Opvang is een veel lastiger te vervullen functie, blijkt uit praktijkervaring met gemeenschaps-, buurt-, en dorps huizen. Of het nu om eenzame dorpsgenoten gaat, om daklozen in de grote

stad of mensen met een psychiatrische achtergrond. Activiteiten in dit kader passen is een zaak van professionals. Ze kunnen onmogelijk alleen door vrijwilligers worden uitgevoerd. Ze zijn er dan ook nagenoeg niet meer en behoren momenteel niet tot de kern van de activiteiten in gemeenschapshuizen.

Het is overigens een ontwikkeling die zich niet alleen in Noord-Brabant voltrok. Niet voor niks draagt het boekje van Hortulanus e.a. als titel: Ontmoeting, ontspanning en ontplooiing.

Perspectief op de toekomst

De vraag die bij dit alles opkomt is of, met het perspectief op de toekomst, in deze tijd van globalisering, netwerksamenleving en informatietechnologie - en mensen die altijd op weg en onderweg zijn - mensen elkaar en ruimtelijke faciliteiten als gemeenschapshuizen nog wel nodig hebben.

We kunnen daar kort over zijn. Mensen wonen nu eenmaal altijd ergens en willen prettig wonen in een buurt of kern. Korte, vluchtige, alledaagse contacten⁶, waardoor mensen een gezicht voor elkaar hebben, kunnen zelfs al de binding tussen bewoners bevorderen, waardoor ze hun buurt als prettig ervaren. Een gemeenschapshuis is een plaats in de buurt waar deze informele contacten, naast meer intensieve buurtgerichte contacten door langduriger georganiseerde activiteiten, mogelijk gemaakt worden. Daarbij komt dat de toegenomen mobiliteit er weliswaar voor zorgt dat we ons gemakkelijker verplaatsen, maar dat ook lokale, bovenbuurtse, activiteiten als zangrepetities, bijeenkomsten van patiëntenverenigingen en cursussen voor specifieke opvoedingsproblemen nu eenmaal ergens in een gemeenschapshuis moeten plaatsvinden. Juist deze mix van activiteiten op buurt- en lokaal niveau maakt een gemeenschapshuis een

Mommas⁷ stelt dat er sprake is van een 'spagaat tussen lokale continuïteit enerzijds en ruimtelijke mobiliteit anderzijds'. In de moderne tijd zou de netwerkdynamiek van de mondiale markt het gewonnen hebben van de plaatsdynamiek van de lokale gemeenschap. Hij stelt dat het onderscheid tussen lokaliteit en mobiliteit niet zinloos is geworden, omdat we als mens vastzitten aan ons lichaam dat nu eenmaal fysiek ergens moet zijn. Mommas noemt dat onze 'fysieke lokaliteit'.

aantrekkelijk instrument om sociale samenhang, welzijn of leefbaarheid te bevorderen tussen mensen, op buurt-, dorps- of op wijkniveau. Maatschappelijke ontwikkelingen zijn daarbij niet statisch. Dat houdt in dat er voortdurend aanpassingen zullen plaatsvinden in activiteiten voor mensen, ofwel door vrijwilligers en professionals, ofwel door vrijwilligers ondersteund door professionals in gemeenschapshuizen en gevoed door die maatschappelijke ontwikkelingen. Het volgende hoofdstuk gaat daar nader op in.

3 Benutten van het gemeenschapshuis voor de inhoud

Dit hoofdstuk beschrijft wat er in het gemeenschapshuis gebeurt en waarom dit interessant is voor het beleid van de gemeente. Mensen komen naar gemeenschapshuizen om verschillende redenen, maar 'ontmoeten' staat altijd centraal. Ook in het beleid moet dit daarom als kernpunt terugkomen.

Voorzitter van vrijwilligersbesturen accommodaties:

“Het is van essentieel belang dat de bewoners mede verantwoordelijk zijn voor de wijk- en buurthuizen, zo houd je binding met de buurt. Daarbij zijn vrijwilligersbesturen onmisbaar.”

Sociaal-culturele activiteiten, functies en gerichte ontmoeting

Mensen komen bijeen in een gemeenschapshuis om gezamenlijk iets te doen, zoals volksdansen, tafeltennissen of een computercursus. Het aantal activiteiten is zo groot, dat het ondoenlijk is om daar zo gedetailleerd beleid voor te maken. Om die reden worden er voor de activiteiten grotere nummers gebruikt, functies. Het gaat dan om functies die gemeenschapshuizen vervullen, bijvoorbeeld ontspanning, ontwikkeling of ontmoeting⁸.

Dienstverlening, korte contacten en spontane ontmoetingen

Een gemeenschapshuis biedt ook vormen van dienstverlening, zoals een pinautomaat of een prikspreekuur voor kinderen of ouderen. Mensen komen hiervoor naar het gemeenschapshuis, waardoor spontane ontmoetingen plaatsvinden. Daarbij gaat het minimaal om kortstondige, toevallige, niet-gerichte contacten die mensen de mogelijkheid bieden om elkaar op z'n minst van gezicht te leren kennen. Ook dit soort minder hechte contacten en verbanden draagt bij aan de sociale samenhang van een buurt.

Kern- of basisfuncties

In elk gemeenschapshuis in Noord-Brabant zijn de volgende vier functies aanwijsbaar aanwezig: ontspanning, ontmoe-

Zoals je elkaar vroeger bij de bakker of de kruidenier tegenkwam, is weliswaar anders dan een vriendschap of gezamenlijke hobby. Maar voor het gevoel van veiligheid in een buurt blijkt bekendheid met elkaar voldoende. Bekendheid die is ontstaan door toevallige, spontane contacten, weten dat iemand bij je in de buurt woont. Als mensen elkaar voor die tijd al kenden, vormt de ontmoeting aanleiding voor een praatje, om nog eens te informeren hoe het met elkaar gaat en misschien eens een afspraak te maken.

Alle genoemde activiteiten moeten worden bedacht en georganiseerd door de besturen tijdens de vergaderingen. Zo moeten er docenten Engels, koördirigenten en begeleiders bij de opvoedingsproblemen worden gezocht en de programma's moeten in elkaar worden gezet. Voor de activiteiten is een planning nodig: de dag, de duur en het tijdstip. Het kan gaan over de activiteiten die in het gemeenschapshuis zelf plaatsvinden, zoals de koorrepetitie, maar ook over activiteiten elders, bij mensen thuis. Bij dat laatste kan bijvoorbeeld worden gedacht aan het bestuur van de KBO voor het bezoeken van zieke mensen of aan activerend huisbezoek bij 75-plussers, waarbij wordt nagegaan hoe het met hen gaat en of ze misschien behoefte hebben aan contact met anderen (in het gemeenschapshuis).

ting, ontwikkeling en het beschikbaar stellen van ruimte voor overleg en vergaderingen. Deze beschikbaarheid geldt voor externe organisaties en niet voor het gemeenschapshuis zelf⁹.

Andere functies dan de genoemde komen ook voor. Meestal gaat het om zo'n tien functies per gemeenschapshuis, zoals informatievoorziening, belangenbehartiging, uitvalsbasis voor activiteiten, participatie, etc. Vormen van dienstverlening als een pinautomaat en een prikdienst zijn waar mogelijk aanwezig in een gemeenschapshuis, omdat mensen er dan niet ver voor hoeven te reizen. Het gaat hierbij in de huidige situatie meestal om kleine kernen, terwijl de wens ook leeft in de stad, in buurten waar veel ouderen wonen. In bijlage 1 staan de functies vermeld die we tegenkomen bij de gemeenschapshuizen in Noord-Brabant.

Diversiteit aan rollen

Als mens vervullen we gedurende onze levensloop verschillende rollen tegelijkertijd, afhankelijk van de levensfase waarin we ons bevinden. Als ouder van een zesjarige is de

De ervaring leert dat uitbreiding van de vier basis- of kernfuncties een groter bereik oplevert. De kwaliteit van het beleid is ermee gediend, omdat er meer gelegenheid gecreëerd wordt voor diverse (groepen) mensen om elkaar tegen te komen. Daarmee is niet gezegd dat de gemeenschapshuizen die wel alleen de kernfuncties vervullen niet goed of niet goed genoeg zijn.

buurt van belang, terwijl voor dezelfde persoon als concertliefhebber het muziektheater in de binnenstad een belangrijke plaats inneemt. Voor een jongere boven de zestien kunnen de grenzen voor een uitgaansgelegenheid heel anders liggen dan die voor de school of sportvereniging. Door individualisering en het losser worden van traditionele sociale verbanden kunnen we, veel meer dan voorheen, keuzen maken, uit een veel groter aanbod dan vroeger. Sociale verbanden zijn echter minder hecht en minder langdurig: mensen maken deel uit van netwerken en zetten zich vrijwillig in voor een afgebakende periode. Vrijwilligerswerk is onder druk komen te staan door toenemende arbeidsparticipatie van vrouwen en het feit dat mensen op oudere leeftijd nog werken.

Ontmoeting is het overkoepelende begrip. Alles bij elkaar gaat het bij het beleid ten aanzien van gemeenschapshuizen bij elk van de functies en rollen om de gelegenheid die ze bieden tot ontmoeting: gericht of spontaan. Bij het gebruik van een gemeenschapshuis is het van belang om deze zo goed mogelijk te benutten. Met andere woorden, het gemeenschapshuis maximaal te gebruiken om het sociale effect zo groot mogelijk te maken. Daarbij staat de diversiteit (de kwaliteit) centraal en niet de bezetting van de ruimte (de kwantiteit).

Aandacht voor een mix aan activiteiten en mensen is belangrijk. In de volgende paragraaf staat wat minimaal moet

worden geregeld om het gemeenschapshuis maximaal te benutten.

Gemeenschapshuizen maximaal benut voor iedereen

Gemeenschapshuizen zijn er voor iedereen uit de lokale gemeenschap, om welzijn, leefbaarheid of sociale cohesie te bereiken.

Wat moet je minimaal regelen om het gemeenschapshuis maximaal in het beleid op te kunnen nemen?

- 1 Een mix van minimaal drie activiteiten.
- 2 Een mix van mensen in verenigings- of netwerkverband en mensen die niet bij een organisatie horen.
- 3 Een mix van mensen die bij elkaar in de buurt wonen en mensen die van buiten de buurt komen.
- 4 Een mix aan activiteiten voor mensen met verschillende achtergronden en interesses.

Uitwerking van bovengenoemde punten:

1 Een mix van minimaal drie activiteiten.

Dit houdt in dat er mogelijkheid is voor minstens drie activiteiten in het gemeenschapshuis: twee in aparte ruimten en daarnaast een informele ruimte voor ontmoeting. De contacten buiten de aparte activiteiten vinden spontaan plaats. De mix aan activiteiten houdt in dat meer en minder intensief contact mogelijk is.

De duur van contacten tussen mensen onderling verschilt. Als cursist Engels leer je gedurende een bepaalde periode mensen kennen die een gelijke interesse hebben. Contact tussen koorleden gaat verder bij ieder nieuw stuk. En voor het bespreken van de opvoedingsproblemen zoeken mensen contact met elkaar over soortgelijke problemen waar ze - al dan niet onder begeleiding - ervaringen over uitwisselen. Zo wordt een netwerk gevormd, een losser verband dan een vereniging.

2 Een mix van mensen in verenigings- of netwerkverband en mensen die niet bij een organisatie horen.

Argumenten voor de gemeente om mensen in verenigingsverband in een gemeenschapshuis bijeen te laten komen:

- Bijeenkomen als lid van een vereniging, vooral als het om een regelmatig terugkerende activiteit gaat, betekent dat men lidmaatschapsgeld kwijt is. Een te kostbare activiteit houdt in dat niet iedereen lid kan worden. Een gemeenschapshuis is niet te kostbaar voor de leden. Hoeveel iemand te besteden heeft, maakt niet uit. In het gemeenschapshuis is geen consumptieplicht.
- De leden ontmoeten elkaar in alle openheid. Iedereen is welkom in een gemeenschapshuis en kan kijken wie met welke thematiek bezig is. Met andere woorden, er is geen beslotenheid en de activiteit van de vereniging kan anderen uitnodigen er belangstelling voor te krijgen en er aan deel te nemen.

Een gemeenschapshuis dat er alleen is voor verenigingen,

Wat je ziet is dat verenigingen voor hun activiteiten vaak gebruikmaken van een café. Ze maken voor niets of voor een gering bedrag gebruik van de zaal. De uitbater van het café kan door de genuttigde consumpties minstens zijn onkosten dekken. Waarom is een café niet geschikt voor mensen in verenigingsverband?

- Consumpties zijn verplicht.
- Het café kan op een bepaalde tijd niet open zijn, vanwege een te klein aantal klanten of besloten feesten en partijen.
- Er is geen rookverbod in een café, waardoor mensen met gezondheidsproblemen als longaandoeningen geen lid van de vereniging kunnen worden.
- Voor bepaalde groeperingen, bijvoorbeeld vanuit hun levensbeschouwelijke overtuiging, is een café een ruimte waar ze niet binnen mogen komen.

In het verleden is het wel voorgekomen dat verenigingen allemaal een apart gebouw kregen voor hun activiteiten, bijvoorbeeld in een situatie waarin er nog geen gemeenschapshuis was op dat moment. Europese subsidie, aangevraagd door een actieve burger met instemming van de gemeente, was slechts een tijdelijke oplossing en leidde uiteindelijk tot veel moeite om de financiële eindjes aan elkaar te knopen. Er moeten immers ook inkomsten zijn en daarvoor is een inhoudelijk plan nodig. Voor wie is het gemeenschapshuis er? De verenigingen hadden allemaal al hun eigen onderdak gekregen de afgelopen jaren en mensen komen nu eenmaal niet zomaar naar een gemeenschapshuis. Daar is meer voor nodig.

een verenigingsgebouw, is voor het gemeentelijk beleid minder interessant. Immers, als niet-lid van een vereniging ga je er niet naartoe, behalve voor een uitvoering of voorstelling voor een breder publiek. De gehechtheid van verenigingen maakt dat de leden minder behoefte hebben aan het uitwisselen van informatie en het aangaan van contacten met niet-leden. Een verenigingsgebouw is daardoor ook statischer.

Argumenten voor de gemeente om mensen die geen lid zijn van een vereniging bijeen te laten komen in een gemeenschapshuis:

- Mensen komen bijeen voor een activiteit in een al dan niet tijdelijk verband. Zij komen daar anderen uit de omgeving tegen die ze nog niet kennen, maar die wel dezelfde interesses hebben.
- Mensen komen nooit zomaar naar een gemeenschapshuis. Er moet wat te doen zijn. Aanleiding voor deelname aan een activiteit kan een ingrijpende verandering in de leefsituatie, zoals de dood van een partner, een echtscheiding of de pensioengerechtigde leeftijd zijn, zonder dat dit in de activiteit tot uitdrukking hoeft te komen. Dat betekent

Denk bijvoorbeeld aan verstandelijk gehandicapten die mee kunnen doen aan een activiteit voor buurtbewoners. Wanneer als uitgangspunt wordt gehanteerd wat iemand wél kan in plaats van uit te gaan van zijn of haar tekort, kunnen er ook veel nieuwe activiteiten ontstaan, zoals een blinde zangdocente die zangles geeft aan buurtgenoten. Een andere optie is activiteiten voor alleen verstandelijk gehandicapten of alleen mantelzorgers (met of zonder degene die zorg behoeft).

De Wmo stimuleert het denken over nieuwe buurtgerichte activiteiten, over activiteiten voor nieuwe doelgroepen (als mensen met een beperking) en meer in het algemeen over vraaggericht werken en verkenning van de vraag naar activiteiten op buurtniveau. Daar komt dan soms bij dat er hulp geboden moet worden met vervoer of iemand in de jas helpen. De hulp op zich als buurtbewoner en de mogelijkheid tot ontmoeten maken deel uit van de kern van de Wmo.

dat mensen op dat moment de kans krijgen om hun zinnen te verzetten. Dit zijn ook mensen die in eerste instantie een wat meer vrijblijvende band zoeken dan het lidmaatschap van een vereniging.

- Het is gemakkelijker om in een gemeenschapshuis activiteiten te organiseren voor mensen in ongeorganiseerd verband, omdat deze activiteiten van kortere duur kunnen zijn (bijvoorbeeld zes weken in plaats van een jaar). Op deze activiteiten komen andere mensen uit de lokale gemeenschap af dan op de activiteiten die er al in verenigingsverband zijn. Overigens betekent dit niet dat het altijd gemakkelijk is om deze doelgroep te bereiken. Daar is professionele inzet voor nodig. Maar ook hier geldt dat een mix van activiteiten onmisbaar is. Hoe het gemeenschapshuis aantrekkelijk gemaakt kan worden voor mensen buiten verenigingsverband, wordt in een volgend hoofdstuk uitgelegd.

3 Een mix van mensen die bij elkaar in de buurt wonen en mensen die van buiten de buurt komen.

- Activiteiten die direct op mensen uit de buurt gericht zijn, helpen een brug te bouwen tussen mensen met diverse achtergronden (cultureel, religieus, etc.).
- Thematische activiteiten, zoals bijeenkomsten voor ouders van kinderen die in de buurt naar school gaan of activiteiten van een muziekvereniging die alleen leden uit de buurt of het dorp trekt; om banden te smeden tussen gelijkgestemden.
- Activiteiten voor mensen met een beperking, die in dit gebied wonen en mee willen/moeten doen. Dit geldt voor zowel meedoen in de samenleving, als voor deelname aan reguliere activiteiten voor buurtbewoners of aan activiteiten voor alleen de eigen groep. Het uitgangspunt is wat mensen wél kunnen, al dan niet in het kader van de Wmo.

Argumenten voor de gemeente om activiteiten van mensen uit de buurt in het gemeenschapshuis te laten plaatsvinden:

- Te weinig mensen binnen één buurt. Het gaat hier bijvoorbeeld om activiteiten die niet in ieder gemeenschapshuis apart georganiseerd kunnen worden, zoals voor mensen met een beperking (fysiek of verstandelijk gehandicapten of voor mensen met een psychiatrische achtergrond).
 - Verenigingen of netwerken met een groter bereik dan de buurt. Ook mensen die niet behoren tot een (te kleine) specifieke doelgroep, zoals leden van verenigingen of netwerken met een groter bereik en niet-verenigingsleden, zijn best bereid een iets grotere afstand af te leggen. Ze moeten nu eenmaal ergens bijeenkomen. Het gemeenschapshuis moet dus in ieder geval goed bereikbaar zijn. Ook hier geldt dat een mix van activiteiten interessant is om kennis van elkaars activiteiten te nemen.
- De vraag die zich voordoet, is of er een gelijke spreiding van de gemeenschapshuizen over de kern moet worden gerealiseerd. Deze situatie geldt met name voor de stad. Een gelijke spreiding is echter niet nodig of wenselijk.

We zien wel eens dat de afstanden voor de buurtfunctie te groot zijn. Soms is er in een wijk, bestaand uit verschillende buurten, niet eens een gemeenschapshuis. De buurtgrenzen die mensen ervaren zijn anders dan op de kaart.

- Buurten zijn niet per definitie eenheden op loop- of fietsafstand. Geografische afmetingen bepalen niet waar een buurt begint of ophoudt. Een buurt wordt bijvoorbeeld afgebakend door een snel- of waterweg, waardoor de ene buurt groter is dan de andere.
- De schaal van een wijk is te groot, dus als de gemeente hiervoor een keuze maakt, is deze keuze onjuist. Een wijk is een administratieve beheerseenheid van de gemeente en daarmee niet geschikt voor de schaal van een gemeenschapshuis. Er zouden er veel te weinig zijn om op loopafstand te kunnen bereiken. Een wijk heeft voor de binding tussen mensen geen betekenis. Zie ook het rapport 'Vertrouwen in de buurt'. Gemeenschapshuizen alleen op het schaalniveau van de wijk kunnen de functie van buurtbinding voor sommige buurten niet mogelijk maken.
- Gemeenschapshuizen kunnen verschillende profielen hebben. Om die reden hoeft het geen bezwaar te zijn dat ze dichtbij elkaar liggen. Nog steeds gaat het om een mix van activiteiten en mensen, dus niet om profielen in de zin van monoculturen.

Voorkom dominantie van bepaalde activiteiten en verworping tot zalenverhuurcentrum. Speciale aandacht wordt besteed aan mensen van buiten de gemeente die voor hun activiteiten gebruikmaken van het gemeenschapshuis. Gemeenschapshuizen zijn er voor het lokale beleid, voor de sociale cohesie, leefbaarheid binnen de gemeentegrenzen. Dat betekent niet dat er geen mensen van buiten de gemeentegrenzen aan een cursus in het gemeenschapshuis mee mogen doen of dat iemand die verhuisd is naar een an-

dere gemeente geen lid meer zou mogen zijn van de toneelvereniging, die oefent in het gemeenschapshuis elders. Sommige verenigingen, zoals de KBO, organiseren regionale bijeenkomsten voor hun leden. Deze leden komen - en misschien wel grotendeels - van buiten de gemeente, en ook daar kan een gemeenschapshuis plaats voor bieden.

Het is of wordt pas een probleem als een gemeenschapshuis alleen of voor het overgrote deel door groepen (verenigingen of netwerken) van buiten de gemeente wordt gebruikt. Het gemeenschapshuis is er dan niet meer voor de sociale cohesie of leefbaarheid van de eigen gemeenschap. Het wordt verhuurd om leegstand en financiële tekorten te voorkomen. Het is op die manier doel op zichzelf geworden: een zalenverhuurcentrum in plaats van een gemeenschapshuis.

4 Een mix aan activiteiten voor mensen met verschillende achtergronden en interesses.

Argumenten voor de gemeente om een mix aan activiteiten in een gemeenschapshuis te organiseren:

- Geen activiteiten voor één bepaalde groep, bijvoorbeeld alleen ouderen. In een gemeenschapshuis waar alleen activiteiten voor ouderen zijn, ook al gaat het om ontspanning, ontmoeting en ontwikkeling, komen geen mensen van andere leeftijden. Dit geldt ook voor een overcapaciteit aan mensen die interesses delen, zoals biljartverenigingen en bridgeclubs, ook al zijn dat toevallig veelal ook ouderen. Jongeren worden vaak formeel niet geweerd, maar voelen zich niet welkom, omdat ze er niet tussen passen.

Soms zitten gemeenschapshuizen niet te wachten op jongeren, omdat ze niet netjes zouden zijn. Of jongeren willen zelf niet in het gemeenschapshuis bijeenkomen, omdat de ruimte te mooi is. We hebben het dan nog niet over nieuwkomers die zich niet thuis voelen tussen mensen die van oorsprong uit de buurt of het dorp komen.

Er kan ook rekening worden gehouden met mensen die opleidingen van verschillend niveau hebben gevolgd. Activiteiten op het gebied van natuur en milieu staan bijvoorbeeld los van opleidingsniveau. Ook leeftijd kan juist goed gecombineerd worden in bepaalde activiteiten. Een volwassene kan een kind leren een band te plakken, en een oudere kan van een jongere computerles krijgen.

- Een mix van culturele, religieuze en andere achtergronden maakt het mogelijk dat zeer diverse mensen elkaar ontmoeten. Die mix kan ook in activiteiten tot uitdrukking komen. Buurtgebonden activiteiten die tegelijkertijd plaatsvinden en waardoor oud en jong, biljarter, cursist Engels en lid van de buurtvereniging elkaar kunnen ontmoeten, gecombineerd met activiteiten die ook mensen trekken van buiten de buurt, zoals een koorlid, een modelvliegtuigbouwer en een lid van een patiëntenvereniging.
- Intergenerationeel werken. Versterking van de relatie tussen leeftijdsgroepen kan door oud en jong elkaar te laten helpen, als begeleider op te laten treden. Het is belangrijk beleid te maken voor jongeren van verschillende leeftijden. Activiteiten voor jongeren tot 16 jaar geven hun een bezigheid onder toezicht en minder de gelegenheid om alcohol te nuttigen. Boven deze leeftijd moeten andere activiteiten worden bedacht om de jongeren op een goede manier betrokken te houden bij de buurt.

4 Betekenis van het beleid voor het gebouw

De afgelopen decennia heeft de overheid zich nauwelijks bemoeid met de gemeenschapshuizen. Hiertegenover stond een behoorlijke inspanning van vrijwillige besturen en vrijwilligers voor het onderhoud. Zij beschouwden het huis als eigen, staken vaak veel tijd in het onderhoud binnen en kregen de exploitatie net rond. Zo lang ze geen financiële tekorten hadden, zag de gemeente hier geen probleem in. Het gebrek aan beleid heeft geresulteerd in een diversiteit aan gebouwen in een niet al te florissante staat.

Voorzitter Stichting 't Heft:

“De gemeenschapshuizen moeten niet hun rug naar de gemeente toe keren. Ze moeten in gesprek treden. Samen kunnen zij de kwaliteit verbeteren.”

- De overheid heeft weinig geïnvesteerd in de gebouwen. Ze waren vaak sluitpost van de begroting. Dat betekende niet alleen dat er niet in werd geïnvesteerd, maar - erger nog - er werd op bezuinigd: beheer en schoonmaak konden wel met minder toe en het onderhoud kon nog wel wat vooruitgeschoven worden. Op een enkele gemeente na is er weinig planmatig op dit terrein, laat staan dat er een meerjarenonderhoudsplan is voor de gebouwen samen.
- De aandacht voor de gemeenschapshuizen is verdeeld over verschillende gemeentelijke afdelingen. Geen van de afdelingen voelde zich verantwoordelijk. De afdeling van het vastgoed, de gebouwen, is een andere dan de sociale sector waar de gebouwen inhoudelijk onder vallen. Voor de vastgoedafdeling vertegenwoordigt het gebouw alleen financiële waarde. Voor de sociale sector zijn er kosten aan verbonden.
- Vergelijking met andere publieke gebouwen als scholen gaat niet op. Voor schoolgebouwen bestaan vaste verplichte minimumnormen, zoals per leerling een aantal vierkante meters vloeroppervlak, voor kleuters meer ruimte dan grotere kinderen en het aantal lokalen gerelateerd aan het aantal leerlingen. Overigens geeft het rapport 'Vertrouwen in de buurt' wel een norm: het gebouw van een gemeenschapshuis moet net iets mooier zijn dan de buurt waarin het staat, zodat de buurt er trots op kan zijn.

Gemeenten zijn niet verplicht om gemeenschapshuizen in stand te houden. Dat betekent witte plekken in nieuwbouwwijken van de afgelopen vijftien jaar waar geen gemeenschapshuis werd neergezet. Voor het gemak werd gesteld dat er helemaal niets nodig was, omdat mensen zo mobiel zijn dat ze voor hun voorzieningen wel naar een andere wijk of het centrum konden gaan. Bovendien zouden tweeverdieners geen binding met de buurt hebben en dus geen gemeenschapshuis nodig hebben.

Waaruit bestaat die diversiteit aan gebouwen?

- De gebouwen dateren van verschillende tijdvakken en zijn neergezet onder verschillende subsidieregimes. Min of meer geluk hebben sommige dorpen van in 1997 heringedeelde gemeenten op dit moment nog, omdat hun oude gemeente nog snel het geld wilde opmaken en hun gebouw nog relatief nieuw is. Of van nog recentere datum een kern die met Europese subsidie een gemeenschapshuis binnenhaalde met instemming van de gemeente. Vaak is er haast gemaakt om ze neer te zetten: met de geluidsisolatie is het bijvoorbeeld slecht gesteld.
- Ze hadden oorspronkelijk een andere bestemming, zoals een klooster, vooroorlogs schoolgebouw, parochiehuus of een voormalig multifunctioneel gebouw, met veel (nutte)loze ruimte en hoge energielasten.
- Gebouwen bestemd als gemeenschapshuis zijn vaak erg gedateerd, want ze zijn niet aangepast aan de huidige eisen. Soms betreft het een allang afgeschreven semipermanent gebouw waar nooit op afgeschreven is, zodat er geen geld is om het te vervangen. De gebouwen vertegenwoordigen een zekere waarde, ook al is er niets aan gedaan. De grond is veel in waarde gestegen, vooral bij een centrale ligging.
- De gebouwen zijn publiek of privaat eigendom (van de kerk).
- Door de tijd heen is er een woud aan bilaterale regelingen en afspraken ontstaan tussen gemeenschapshuis en gemeente. Dit is vaak ook door de politiek bepaald, wat een ad-hoc-aanpak en verschillen in de hand werkt.

De diversiteit is groot, zelfs binnen een gemeente. Gemeenten zagen en zien er tegenop om de gebouwen van de gemeenschapshuizen meer beleidsmatig aan te pakken, omdat ze alles in kaart moeten brengen en er eenheid in moeten aanbrengen. Ze moeten ook keuzen maken: is er een aparte noemer voor gemeenschapshuizen of vormen de ge-

meenschapshuizen een geheel met de sportaccommodaties? Of zelfs alle accommodaties in de gesubsidieerde sector, als basisvoorziening van waarde voor de hele lokale bevolking? Het mag allemaal; er is geen voorschrift. De conclusie zal zijn dat eenheid aanbrenge mogelijk is, maar uniformiteit niet wenselijk is.

Een stap op weg naar het aanbrenge van eenheid in de accommodaties van de gemeenschapshuizen is door het leggen van een koppeling met het inhoudelijke beleid. Van de inhoud, zoals in het vorige hoofdstuk geschetst, zijn eisen af te leiden. Het gaat om het stellen van minimale eisen aan het gebouw, de ruimtelijke faciliteit, op grond waarvan een gemeenschapshuis gelegenheid geeft tot ontmoeting.

Het gaat om de volgende vier eisen:

Toegankelijkheid. Een gebouw 'voor iedereen' houdt toegankelijkheid in voor iedereen. Algemene toegankelijkheid betekent:

- Aandacht besteden aan iedereen, in welke rol dan ook, die gebruik kan maken van het gemeenschapshuis. Intergenerationele gebouwen en geen eigen gebouwen voor aparte groepen, zoals dienstcentra voor ouderen, verenigingen of allochtone groepen. Er moet rekening worden gehouden met wensen van specifieke groepen, zoals hierna te zien is. Ook toegankelijkheid voor jongeren is belangrijk, door bijvoorbeeld een apart jongerencentrum voor de specifieke muziek- en danscultuur.
- Het ontbreken van fysieke drempels. Andere voorbeelden van fysieke drempels in het gebouw zijn toiletten die niet geschikt zijn voor rolstoelgebruikers en lichtschakelaars die te hoog zitten. Ook moet de entree helder en licht zijn.
- Bereikbaarheid en omgeving: parkeergelegenheden, veilige route met voetpaden en goede bestrating naar het gebouw; een centrale, veilige, ligging; geen afgelegen industrieterrein; bereikbaar op loopafstand (voor de buurtfunctie) of fietsafstand (voor de netwerkfunctie van gelijkgestemden).

- Aandacht voor een transparante, lichte, uitstraling van het gebouw: geen uitstraling van een café door een biervignet aan de gevel of een bar prominent in beeld; geen van buitenaf zichtbare dominante plaats voor bepaalde activiteiten, zoals het biljart.
- Ruime openingstijden, gespreid over de hele dag en week. Voor mensen die overdag werken is een gemeenschapshuis dat alleen op werkdagen gedurende werktijden open is niet toegankelijk. Voor ouderen die 's avonds liever niet de deur uitgaan uit veiligheidsoverwegingen is een gemeenschapshuis dat alleen 's avonds open is geen optie.
- Algemene bekendheid bij potentiële gebruikers. Immers, als je niet weet dat een gemeenschapshuis bestaat en wat er plaatsvindt, kun je er ook geen gebruik van maken.
- Betaalbare activiteiten voor iedereen.

Het gaat om integratie die is bedoeld als beleidsthema met een gebouw voor iedereen: geen aparte gebouwen voor specifieke doelgroepen of het nou gaat om ouderen, jongeren, allochtone groepen, (verstandelijk of fysiek) gehandicapten of (alle) gezamenlijke verenigingen. Integratie bedoeld om activiteiten specifiek voor de doelgroepen mogelijk te maken, maar juist ook integratie in de betekenis van inclusief beleid: specifieke groepen maken gebruik van reguliere activiteiten, waardoor iedereen zoals gezegd, van de ruimtelijke integratie profiteert.

Ruimten die geschikt zijn voor een minimaal aantal mensen en activiteiten op het gebied van de kernactiviteiten die in elk gemeenschapshuis plaatsvinden, inclusief ruimte voor de organisatie en het beheer van het gemeenschapshuis zelf; in kleiner en groter verband zoals uitvoeringen, algemene leden- of wijkvergaderingen en nieuwjaarsrecepties.

De minimaal benodigde ruimte voor maximale benutting ten behoeve van beleid betekent:

- Minimaal drie geluidsgeïsoleerde ruimten voor activiteiten van mensen. Natuurlijk speelt daarbij niet alleen de ruim-

te op zich, maar ook de (mogelijke) bezetting van de ruimte een rol. In een volgend hoofdstuk wordt daar op ingegaan.

Minimaal drie ruimten:

- voor de onderlinge binding tussen mensen tijdens hun gemeenschappelijke activiteit;
- voor de mogelijkheid om mensen en hun activiteiten tegen te komen met het om twee ruimten gaan: voor elke activiteit een aparte ruimte;
- voor de mogelijkheid elkaar voor en na de eigen activiteit tegen te komen een derde ruimte, op neutraal terrein in het gebouw. Deze ruimte is tevens te gebruiken als vrije inloop. Voorwaarde voor deze ruimte is dat het een gezellige, gemeenschappelijke, informele ruimte is. De deelnemers (georganiseerd en ongeorganiseerd) aan de verschillende activiteiten moeten elkaar spontaan tegen kunnen komen in een uitnodigende gemeenschappelijke ruimte waar het nuttigen van een drankje mogelijk is.

- Een (verzonken) podium: om voorstellingen/uitvoeringen van een groep voor een publiek, bijvoorbeeld de musical van schoolkinderen voor de buurtgenoten, minimaal mogelijk te maken en deze ruimte ook voor andere doeleinden te kunnen gebruiken. Het verzinken geldt ook voor een eventueel biljart.
- Opslag: voor de activiteiten van mensen met muziek, toneel en dans, maar ook voor tekenen en handvaardigheid, en de EHBO-cursus. Er zijn gemeenschapshuizen waar geen of nauwelijks opslagruimte voorkomt.

Als aanbeveling is er, voor de omvang van een gemeenschapshuis, ten slotte het vinden van een juiste balans tussen huiskamer en kathedraal.

Het moet vooral geen buurthuiskamer zijn. Momenteel zie je regelmatig de buurthuiskamer. Een buurthuiskamer als gemeenschapshuis is geen alternatief. Gemeenten laden met het verschijnsel buurthuiskamer de verdenking op zich om zich er met een koopje van af te willen maken. Een te klein gebouw maakt dat de groepen die er gebruik van maken te

Vaak is te zien dat als er een muziekvereniging in het gemeenschapshuis oefent, er geen andere activiteiten in het gemeenschapshuis plaatsvinden, hoeveel ruimte er voor de rest ook is. Dat betekent dat een ruimte met een vouwwand beschouwd wordt als één ruimte.

gering in omvang zijn om van sociale cohesie in bredere zin te kunnen spreken. Op 150 m² bruto passen geen drie goed geïsoleerde ruimten met een podium. Bij een te klein gebouw kan de onderlinge binding tussen de gebruikers groot zijn, maar het nodigt niet uit voor nieuwelingen. Het kan zelfs tot sociale uitsluiting leiden. Een 'huiskamergebouw' heeft ook minder uitstraling. Met het oog op de Wmo en de buurtfunctie is de kans reëel dat de gemeente investeert in te kleine gemeenschapshuizen, die geen mogelijkheid bieden voor bredere ontmoeting van de buurt, met bijvoorbeeld uitvoeringen van toneelvoorstellingen of voor netwerkbijeenkomsten met gelijkgestemden.

Het moet ook zeker geen kathedraal zijn. We komen te denken: met Europese subsidie neergezet en veel te omvangrijk voor het dorp waar ze staan. Een gebouw met een te grote ruimte, te groot omdat ze zelden gevuld kan worden met alleen de dorpsbewoners. Om toch de lasten te kunnen opbrengen worden activiteiten georganiseerd die veel mensen lokken, bijvoorbeeld een bingo met veel prijzengeld. Het aantal mensen uit de buurt of het dorp dat deelneemt aan deze activiteiten staat niet in verhouding tot het aantal mensen dat van buiten komt. Het gemeenschapshuis in een te groot jasje loopt de kans een salenverhuurcentrum te worden. Het kan zelfs zijn dat de lokale gemeenschap wordt weggedrukt uit zo'n gebouw, omdat buitenstaanders die met velen zijn, interessanter zijn voor de exploitatie.

5 Personele inzet: vrijwilligers of beroepskrachten?

Het gemeenschapshuis vraagt om personele inzet. Dat wat het beleid beoogt komt er niet vanzelf: mensen bezoeken niet zo maar het gemeenschapshuis. En als mensen al naar het gemeenschapshuis komen, moet er op zijn minst iemand zijn die de deur van het slot haalt. De vraag wie achtereenvolgens deze inhoudelijke en beheertaken op zich nemen, staat centraal in dit hoofdstuk. Om welke typen taken gaat het en wie moeten ze uitvoeren: vrijwilligers of beroepskrachten? Als we het concept van de uitnodigende overheid voor gemeenschapshuizen als uitgangspunt nemen, luidt de conclusie: personele inzet door vrijwilligers (actieve burgers) waar mogelijk en door beroepskrachten waar nodig, permanent of tijdelijk. De verhouding van gemeenschapshuis tot de taken en rollen van de gemeentelijke overheid worden in een ander hoofdstuk uitgewerkt.

Voorzitter van een gemeenschapshuis:

“Het is belangrijk om vroegtijdig deskundigen in te schakelen. Bestuurders zijn immers vrijwilligers en niet noodzakelijk deskundig op allerlei terrein.”

Inhoudelijke taken

Actief burgerschap, vrijwillige inzet ten behoeve van het gemeenschapshuis.

1 Burgers kunnen als vrijwilligers in georganiseerd verband de volgende inhoudelijke taken voor hun rekening nemen:

- Wensen voor het aanbod aan activiteiten inventariseren. De 'ogen en oren' van de buurt zijn; horen en zien wat er speelt, juist ook op locatie, in het gemeenschapshuis zelf. Dit om na te gaan wat er aan typen activiteiten in het gemeenschapshuis dient plaats te vinden: wat er aan schort, maar ook waar mensen heel tevreden over zijn. En om erachter te komen welke mensen er in de buurt wonen en wat die te bieden hebben als het gaat om inzet in en voor het gemeenschapshuis.
- Organiseren van activiteiten, en vraag en aanbod bij elkaar brengen. Het betreft activiteiten van derden, bijvoorbeeld docenten, die een ruimte van het gemeenschapshuis huren. De activiteiten waar de mensen in de buurt, inclusief het gemeenschapshuis zelf, naar vragen, kunnen door vrijwilligers worden georganiseerd. Dit kan een computercursus door een bevoegd docent zijn of een jongere uit de buurt die anderen wegwijs maakt op computergebied. Organiseren betekent ook: er zorg voor dragen dat de benodigde computers in het gemeenschapshuis aanwezig zijn. Ook vergt het veel menskracht om een en ander soepel te laten verlopen. Een jaarlijks terugkerende activiteit als carnaval is geen probleem om mensen naar het gemeenschapshuis te krijgen. Maar er moet wel veel geregeld worden.
- Meewerken in de voorwaardenscheppende sfeer voor de activiteit, bijvoorbeeld zorgen dat er vervoer is voor mensen met een functionele beperking van en naar het gemeenschapshuis en ervoor zorgen dat er iemand is om ze in de jas te helpen.
- Informeren van mensen die nog niet in het gemeenschapshuis komen: (kwetsbare) mensen attent maken op het gemeenschapshuis als plaats voor iedereen, waar ze aan activiteiten kunnen deelnemen. Dat kan bijvoorbeeld schriftelijk

of via vrijwilligers die activerend huisbezoek uitvoeren. Er kan op huisbezoek gegaan worden bij 75-plussers, om erachter te komen of de ouderen eenzaam zijn of dat er sprake is van andere problematiek. Ze kunnen leren armoede bij mensen thuis te onderkennen.

- Beleid ontwikkelen: een visie ontwikkelen waar het met het gemeenschapshuis naar toe moet: welke functies het gemeenschapshuis dient te vervullen, vanuit de bestaande functies naar de toekomstige functies voor doelgroepen en bijbehorende activiteiten. Op grond van deze visie komen tot een beleids- en een activiteitenplan. Met een mix aan bestuurders op en boven buurtniveau voor de lokale of wijkactiviteiten.

Het gaat bij de taken van vrijwilligers om bestuurlijke activiteiten en het organiseren van activiteiten, inclusief een rol ten aanzien van de voorwaarden, zoals publiciteit, om deel te nemen, bijvoorbeeld via de eigen website.

2 Professionele inzet ten behoeve van het gemeenschapshuis

Wat zijn de grenzen aan de inzet van burgers als vrijwilliger in of ten behoeve van het gemeenschapshuis? Of met andere woorden: wanneer komt de beroepskracht in beeld? Taken van de beroepskracht zijn de volgende:

- Het uitvoeren van sociaal-culturele activiteiten voor deelnemers waarvoor vakinhoudelijke, didactische en/of agogische kwaliteiten: kennis, houding en vaardigheden noodzakelijk zijn. Voor een gymles voor bejaarden is het nodig dat de docent weet wat een oudere nog kan; voor een koor is een bevoegd dirigent nodig en voor een cursus Engels een bevoegd docent. En om groepsprocessen te begeleiden tussen verstandelijk gehandicapten onderling en tussen gehandicapten en 'gewone' mensen zijn agogisch bevoegden nodig. Ook het verkennen van de vraag tijdens de activiteit behoort tot de taken van de beroepskracht. Is de activiteit nog de juiste? Moet er vernieuwing van de eigen activiteit plaatsvinden? Moet er een andere activiteit van een andere beroepskracht plaatsvinden? Is er nog behoefte aan de ei-

gen activiteit van de beroepskracht? Dit laatste zal zeker spelen bij activiteiten voor ongeorganiseerden. Voor activiteiten in verenigingsverband ligt het anders; tussenin zit het lossere netwerkverband.

- Het verkennen van de vraag bij degenen die nog niet deelnemen aan activiteiten in het gemeenschapshuis, individueel of deel uitmakend van specifieke groepen, mensen met een beperking, ouderen, jongeren, etc. Het kan daarbij gaan om nieuwe activiteiten of om het activeren van mensen die tot nu toe niet in het gemeenschapshuis kwamen. Ook mensen met meervoudige, vaak voor een buitenstaander onzichtbare, complexe problematiek als eenzaamheid en armoede. Het is niet onbelangrijk om na te gaan wat deze (nog) niet-deelnemers in huis hebben om in het gemeenschapshuis bij te kunnen dragen, bijvoorbeeld als blinde zangdocent. En ook om na te gaan wat deze mensen eventueel nodig hebben om deel te kunnen nemen, bijvoorbeeld vervoer voor mensen die slecht ter been zijn of jongeren die een gezellige ruimte nodig hebben. Dit type activiteit vergt actieve beroepsmatige inzet, in de vorm van deelname aan netwerken van organisaties voor en in de buurt, om erachter te komen wie de mensen zijn die nog niet meedoen en voor wie activiteiten in het gemeenschapshuis een rol kunnen spelen. Dat kan ook pleitbezorger zijn bij relevante organisaties voor het vervullen van de voorwaarden, toegankelijk zijn voor iedereen. Het gaat er hier vooral om ongeorganiseerde burgers deel te laten nemen aan activiteiten in het gemeenschapshuis of aansluiting te laten vinden bij activiteiten in verenigings- of netwerkverbanden die in het gemeenschapshuis plaatsvinden. In kernen met een actief verenigingsleven zullen al veel mensen aan activiteiten in het gemeenschapshuis deelnemen. De vraag is dan belangrijk of de verenigingen een afspiegeling van de bewoners vormen: maken ook nieuwkomers deel uit van de verbanden en zijn nieuwkomers welkom in de sociale verbanden? Dit spoort met wat we in de praktijk tegenkomen. Besturen van gemeenschapshuizen onderkennen dat ze er graag willen zijn voor groepen als jongeren, ouderen en allochtonen,

die nu nog geen activiteiten ontplooiën in het gemeenschapshuis. Ze stellen dat ze dat niet zelf of niet alleen kunnen.

3 Professionele ondersteuning en begeleiding van vrijwilligers en vrijwillige inzet

Het niet alleen kunnen, brengt de grens in zicht van het overlaten van activiteiten aan beroepskrachten en vrijwillige inzet: ondersteuning en begeleiding door beroepskrachten op vrijwillige basis.

In het praktijkbeeld van gemeenschapshuizen is de erfenis van de teruggetrokken overheid zichtbaar. Tot voor kort, sinds de bezuinigingen in de jaren '80 en de beperkte rol van de overheid in de jaren '90, was de belangstelling uit professionele hoek voor de gemeenschapshuizen niet groot. Als de begroting maar sluitend was en ze niet om extra geld vroegen, werden ze met rust gelaten. Veel gemeenschapshuizen werden aan hun lot overgelaten. Met het verdwijnen van de beroepskrachten uit de gemeenschapshuizen, vooral in de steden, en het accent op de financiën, verdween de inhoudelijke expertise. De expertise op financieel vlak bleef en de belangstelling en de financiële krapte van de gemeenschapshuizen trok weer meer vrijwilligers met financiële belangstelling aan, waardoor de inhoudelijk geïnteresseerde vrijwilligers vertrokken. Dat veel gemeenschapshuizen nu nog bestaan is veelal te danken aan de jarenlange inzet van vrijwillige bestuursleden die de zaak enorm toegewijd zijn en hun gemeenschapshuis niet in de steek willen laten. De situatie in de dorpen was iets anders dan in de stad, omdat daar de inzet van beroepskrachten voor de agogische activiteiten altijd al geringer was, bij een homogener gebruik van het dorps huis. Hierop wordt verder ingegaan in het hoofdstuk over het verschil tussen stad en platteland.

Bij ondersteuning gaat het om

- het stimuleren bij het inzetten van nieuw beleid, verandering in plaats van doorgaan op dezelfde weg, of

- het tegengaan van negatieve gevolgen van maatschappelijke ontwikkelingen, of
- een combinatie van deze twee.

Een voorbeeld van het tegengaan van negatieve gevolgen van maatschappelijke ontwikkelingen is het volgende. De mate van vrijwilligerswerk op zich loopt niet terug, maar de langdurige betrokkenheid van vrijwilligers, ook bij het gemeenschapshuis, is een minder vanzelfsprekende zaak. Ondersteuning kan geboden worden om vrijwilligers en vrijwilligerswerk zo te organiseren, dat hun inzet toch behouden blijft. Dat kan bijvoorbeeld betekenen dat voor een nieuwe organisatiestructuur wordt gekozen (een bestuur met werkgroepen om het werk over meer personen te verdelen en naar belangstelling bij de vrijwilligers). Daarbij kan tegelijkertijd gebruik worden gemaakt van een positieve maatschappelijke ontwikkeling, namelijk het - in de afgelopen 30 jaar gestegen - opleidingsniveau, waardoor besturen over veel meer expertise kunnen beschikken.

Een voorbeeld van het inzetten van nieuw beleid is een steuntje in de rug geven om tot nieuwe activiteiten voor nieuwe doelgroepen te komen. Dit betekent meehelpen met het ontwikkelen van het beleidsplan, om gemeenschapshuizen een (prominentere) rol te geven als instrument in sociaal beleid. Daar hebben nieuwe maatschappelijke en lokale beleidsontwikkelingen ook hun aandeel in. Te denken valt aan de ontwikkeling van verplichte buitenschoolse opvang door de scholen, en peuterspeelzaalwerk dat steeds meer naar het onderwijs trekt. Maar ook aan de sinds 2007 ingevoerde Wmo, met de verplichting iedereen mee te laten doen. Tevens kan ondersteuning door beroepskrachten geboden worden op het afstemmen van beleid, van gemeenschapshuizen afzonderlijk of alle gemeenschapshuizen samen, met andere betrokkenen, waaronder in ieder geval de gemeente.

Een combinatie van het ondersteunen en begeleiden van vrijwillige inzet en het komen tot nieuw beleid, is het ondersteunen en begeleiden van de uitwisseling tussen gemeen-

schapshuizen: het gaat daarbij om de impuls van buiten, van ontwikkelingen die zich elders voordoen toegevoegd aan de eigen ervaringen. Dit sluit aan bij de ontwikkeling zoals deze tot voor kort was.

Ondersteuning en begeleiding kan diverse vormen aannemen, van een cursus om het veranderproces van de organisatie te begeleiden tot bijvoorbeeld onderzoek naar de bestaande en nieuwe functies, doelgroepen en activiteiten. Dit alles in het kader van het lokale beleid of naar gemeenschapshuizen als onderdeel van het sociale beleid.

Het gebouw

Ook ten behoeve van het gebouw geldt dat vrijwilligers worden ingezet waar mogelijk en beroepskrachten waar nodig. Bij het gebouw gaat het om inzet op beheer, schoonmaak, exploitatie en onderhoud.

In de praktijk zijn veel gebouwen in de loop van de tijd, vanaf eind jaren '80, verzelfstandigd. Dat houdt in dat het gebouw om niet ter beschikking kwam aan het bestuur van het gemeenschapshuis. Inkomsten bestonden uit huur en bar-opbrengsten, uitgaven uit beheer en klein onderhoud. De grond, en daarmee het gemeenschapshuis, bleef in bezit van de gemeente. Daarmee was de gemeente verantwoordelijk voor het groot onderhoud.

Ook waren er gemeenschapshuizen in particuliere handen of geprivatiseerd, zoals een kerkgenootschap of een particuliere stichting. In dat geval had de gemeente formeel niets te zeggen over het gemeenschapshuis. Ze kon afspraken maken met de particuliere organisatie om bijvoorbeeld een bepaald percentage aan sociaal-culturele activiteiten te organiseren in ruil voor subsidie.

Aandacht van het beleid betekent dat gemeenten zich afvragen of ze er goed aan gedaan hebben de gebouwen te privatiseren. Naarmate het gebouw er beter uitziet, zal de inzet van beroepskrachten voor het beheer toenemen.

Wat kan tot de vrijwillige inzet van het gebouw behoren?

- Beheer. Het bepalen hoe de bezetting van de ruimten er uit zal zien, wat de uitgangspunten zijn. De beroepskracht op het gebied van beheer voert de bezetting uit van het gemeenschapshuis, het rooster voor het niet-structurele gebruik, in overeenstemming met de uitgangspunten van het bestuur.
- Het vaststellen van prioriteiten en het uitvoeren van klein onderhoud. Het vrijwillige bestuur is verantwoordelijk voor klein onderhoud. Vrijwilligers met belangstelling voor klussen kunnen dit klein onderhoud uitvoeren en doen dit ook daadwerkelijk.
- Het sleutelbeheer. Een pool van vrijwilligers (van de organisatie en gebruikers) kan ervoor zorgen dat het gemeenschapshuis open is op tijden dat er geen gebruik gemaakt kan worden van betaald beheer, juist om ervoor te zorgen dat de openingstijden zo ruim mogelijk zijn.
- Schoonmaak. Het schoonmaakbeleid dient door de bestuur te worden vastgesteld overeenkomstig de regels. Daarbij kan worden vastgelegd dat gebruikers er aan het eind van hun activiteiten voor zorgen dat hun ruimte op orde is.
- In- en verkoop van consumpties en versnaperingen.
- Vaststellen van tarieven van huur en consumptieprijs.
- Tevredenheid van gebruikers regelmatig (bijvoorbeeld eens per jaar) met hen bespreken.
- Exploitatie: meerjaren- en jaarlijkse begroting opstellen.

Wat behoort tot de taak van beroepskrachten?

- Beheer vraagt om continuïteit. In veel gemeenschapshuizen kan die niet meer gegarandeerd worden door de inzet van vrijwilligers. Hoogstens kan de inzet van vrijwilligers aanvullend zijn. Naarmate het gebouw een chiquere uitstraling heeft, zal de inzet op beheer professioneler moeten zijn. Beheerders moeten dan meer als gastvrouw of gastheer optreden, representatief zijn. Het in dienst hebben van een beheerder is een taak die vrijwilligersbesturen van gemeenschapshuizen steeds zwaarder valt. Voor het dienstverband

of een aparte beheerorganisatie kan de gemeente zorgen. De beheerorganisatie zorgt voor het uitlenen van personeel aan een of meer gemeenschapshuizen.

Daarbij is van belang dat de band tussen beheerder en gemeenschapshuis zo hecht mogelijk is. Niet steeds een andere beheerder. Deze beheerinstelling staat niet boven de vrijwillige besturen en heeft geen binding met de buurt en de inhoud zoals de vrijwillige besturen dat hebben. Waar de techniek voorop staat, wordt het gebouw meer doel op zich en de inhoud ondergeschikt. Dat is in strijd met het uitgangspunt dat het gebouw slechts de fysieke faciliteit is.

- Een chiquere uitstraling van het gebouw betekent ook dat taken op het terrein van klein onderhoud niet meer vanzelfsprekend door vrijwilligers kunnen worden uitgevoerd.
- Ook op het gebied van schoonmaak zijn er regels betreffende de hygiëne. Dat maakt dat schoonmaak een professionele aangelegenheid is.
- Bijhouden van de dagelijkse boekhouding: wat wordt er aan consumpties geïnd?

Ondersteuning en begeleiding

- De complexiteit van de wet- en regelgeving op het gebied van gemeenschapshuizen, gebruiksvergunningen etc. en de veranderingen die zich steeds voordoen, maakt dat ondersteuning en begeleiding op dit terrein hard nodig is. Specifieke deskundigheid op het gebied van de uitwerking is op lokaal niveau, bij gemeenten, vaak niet aanwezig. Gemeenten worden geconfronteerd met een rookverbod voor publieke gebouwen en vragen zich af hoe ze dit voor hun gemeenschapshuizen moeten uitwerken.
 - Tariefstelling (huur en consumptieprijs) tussen gemeenschapshuizen als thema uitwerken.
 - Meerjarenplan voor het onderhoud tussen gemeenschapshuizen bespreken en prioriteiten vaststellen.
 - Maken van een bedrijfsplan.
- Ook voor ondersteuning en begeleiding op het gebied van het gebouw geldt dat ze lopen van procesbegeleiding tot het geven van cursussen.

6 Gemeenschapshuis in stad en dorp

Gemeenschapshuizen in de stad zijn anders dan die op het platteland. Dat is wat we vanuit de historie krijgen overgeleverd. De dorps huizen waren er van oudsher voor iedereen, met de nadruk op ontspanning en voorlichting. Opvoeden in engere zin, zoals in de hierna genoemde volkshuizen, ontbrak daar. De volkshuizen, na de Tweede Wereldoorlog buurthuizen genoemd, waren er voor bepaalde doelgroepen: veelal niet gelovige, links georiënteerde mensen uit de arbeidersklasse¹⁰. Die waren er nou eenmaal veel meer in de steden omdat de ontkerkelijking daar al voor de oorlog sneller verliep dan op het platteland.

De vraag is of deze nog steeds heersende gedachte correct is. Zijn de gemeenschapshuizen er in het dorp voor iedereen en is dat in de stad niet het geval? Of je nu vanuit de gewenste inhoud of het gebouw kijkt naar gemeenschapshuizen in de stad of op het platteland, ze blijken er beide niet voor iedereen te zijn. En vrijwilligers voor het beheer in het gemeenschapshuis zijn er zowel in de stad als op het platteland. De verschillen liggen in de noodzakelijke oplossingen om te komen tot maximaal gebruik van het gemeenschapshuis. Wat wél verschilt tussen stad en platteland, is de plaats die het café in de praktijk inneemt in het dorp, met of zonder gemeenschapshuis. Om die reden gaan we daar apart op in.

Voor de gemeente als regisseur is in alle gevallen een belangrijke taak weggelegd, zoals aan de hand van voorbeelden duidelijk wordt.

Hoofd welzijn van de gemeente:

“Wij waren al bezig met een accommodatiebeleid, de Wet maatschappelijke ondersteuning sloot daar mooi op aan. Dorpshuizen moeten de woonkamers van de gemeente zijn.”

De inhoud

Gemeenschapshuizen in de dorpen

In de dorpen zijn gemeenschapshuizen soms van iedereen. Er zijn dorpen in Noord-Brabant waar de bewoners vroeger een financiële bijdrage hebben geleverd om het gemeenschapshuis van de grond te krijgen en soms betalen ze er nog steeds jaarlijks een contributie voor. Toch kunnen er vraagtekens worden geplaatst bij de bewering dat het gemeenschapshuis in een dorp er in deze tijd nog is vóór iedereen, en wel vanuit twee gezichtspunten:

- Is er in de dorpen met een hecht verenigingsleven in het gemeenschapshuis ook plaats voor activiteiten voor niet-leden, dus voor mensen die geen lid zijn van een vereniging? Het welzijn van iedereen, dus ook van degenen die geen lid zijn van verenigingen, behoort tot de verantwoordelijkheid van de gemeente. De liefde moet weliswaar van twee kanten komen, maar soms is er een duwtje nodig voor mensen om zich wel thuis te voelen in hun woonomgeving. Dit kan door activiteiten waarnaar hun belangstelling uitgaat, maar die het verenigingsleven niet bedreigen. Deze activiteiten zijn wat vrijblijvender, waarbij mensen zich wat minder gebonden voelen.
- Is het verenigingsleven in het dorp nog wel zo hecht dat iedereen, die lid is van één of meer verenigingen in het dorp, ook gebruikmaakt van het gemeenschapshuis? En hoe ziet dit perspectief er op termijn uit?

Ook in de dorpen nemen de hechte sociale verbanden af en de individualisering (en daarmee eenzaamheid) toe. De gezinnen worden kleiner, jongeren trekken weg en de vergrijzing neemt toe. Het gemeenschapsleven in de dorpen is dan wel hecht, maar ook daar neemt de arbeidsparticipatie van vrouwen toe, evenals de afstand van woon- naar werkplaats en de druk op mantelzorg. Daarmee staan hechte sociale verbanden als verenigingen ook in de dorpen onder druk en neemt het aantal mensen dat daar geen lid van is getalsmatig toe.

De ervaring is dat de plaats van het verenigingsleven van doorslaggevende betekenis is voor het succes van het gemeenschapshuis in een dorp. Zo zijn voorbeelden bekend van dorpen die met Europese subsidie gemeenschapshuizen hebben gebouwd en achteraf in grote moeilijkheden kwamen. Dit kwam doordat verenigingen in de jaren voor de bouw van het gemeenschapshuis eigen accommodaties hadden gekregen en geen gebruik wilden maken van het nieuwe gemeenschapshuis. Waar we eerder opmerkten dat het goed is om activiteiten in een gemeenschapshuis niet te beperken tot die van de verenigingen, kan het ook niet zo zijn dat een gemeenschapshuis in een dorp geheel los van het verenigingsleven recht van bestaan kan verwerven. Een gemeenschapshuis dat in moeilijkheden komt, omdat het niet kan rekenen op de verenigingen, kan verenigingen niet dwingen tot gebruik. Gekeken moet worden naar nog niet bereikte doelgroepen of bijvoorbeeld vormen van dienstverlening die vluchtige contacten bevorderen. Het zoeken naar thema's waar belangstelling voor is én naar vormen van dienstverlening is dan een optie.

Andere voorbeelden uit de praktijk zijn:

- een bibliotheek die gedurende een dagdeel in de week boeken wil uitlenen of hulp kan bieden bij het zoeken naar digitale informatie;
- het organiseren van een tentoonstelling van lokale kunstenaars;

In gemeenschapshuizen in dorpen zijn vooral mensen in verenigingsverband actief. Dat betekent dat als je geen lid bent van een vereniging, je weinig reden hebt om naar het gemeenschapshuis te komen. Voor veel niet-leden betekent het dat ze zich buitengesloten voelen, dat het gemeenschapshuis er niet voor hen is. Juist mensen die eenzaam zijn, zijn niet zichtbaar. Zij manifesteren zich niet en komen niet. Als ze al komen is dat zeker niet zomaar, er moet iets te doen zijn van hun gading.

- een wekelijks spreekuur van de wijkcoördinator van de gemeente;
- vormen van dienstverlening zoals het afhalen van postpakketten of fysiotherapie.

Dit houdt in dat er ook mensen naar het gemeenschapshuis komen in een andere rol dan die van verenigingslid. Mensen die anders geen reden zouden hebben om te komen, kunnen zo kennismaken met het aanbod van activiteiten en cursussen.

Bovenstaande mogelijkheden kunnen als voorbeeld dienen voor gemeenschapshuizen in dorpen, waarvan alleen of hoofdzakelijk mensen in verenigingsverband gebruikmaken. Immers, daar is het noodzakelijk om ten behoeve van welzijn, sociale cohesie of leefbaarheid tot een mix van activiteiten te komen. Belangrijk daarbij is het besef dat het gemeenschapshuis vaak behoort tot een van de laatste voorzieningen.

De stad

Van gemeenschapshuizen in steden kunnen we ons voorstellen dat zij niet voor iedereen bestemd zijn. In veel gemeenschapshuizen zijn nu bepaalde groepen, zoals ouderen, met activiteiten als kienen en kaarten dominant aanwezig. Dat schrikt anderen af. Ze zijn nog nooit in een gemeenschapshuis geweest en zullen er waarschijnlijk ook nooit komen. In de steden zijn er in de loop der tijd steeds gemeenschapshuizen bij gekomen, zeker tot in de eerste helft van de jaren '80. Met name daar zijn beroepskrachten actief geworden die soms activiteiten meebrachten die voor grotere groepen aantrekkelijk waren, zoals films. Ook begeleiden ze er bijvoorbeeld activiteiten voor een mix van kinderen: autochtone en allochtone jongeren. De beroepskrachten zijn verdwenen uit de gemeenschapshuizen en hebben zich teruggetrokken op stedelijk niveau. De activiteiten zijn verschaald en de gemeenschapshuizen worden overheerst door bepaalde groepen. Er wordt niemand het recht op een plek in het gemeenschapshuis ontzegd, integendeel, maar

mensen worden ervan weerhouden om naar binnen te gaan. De overblijvende groepen, die er gebruik van maakten, hebben naar eer en geweten als goed huisvader op hun huis gepast en het onderhouden, maar er was geen tegenwicht om het huis een beetje meer van iedereen te maken. Wel bieden in de praktijk met name de sociaal-culturele activiteiten met een meer cultureel accent, zoals dans en muziek, een goed tegenwicht tegen de eenzijdigheid. Met het verschuiven van peuterspeelzaalwerk naar het onderwijsbeleidsterrein vertrekt een omvangrijke groep kleine kinderen én hun ouders uit het gemeenschapshuis naar de brede school (wat brede school precies inhoudt komt in een later hoofdstuk aan bod). Dit zijn juist degenen die op een heel natuurlijke manier een voet over de drempel zetten van het gemeenschapshuis. Dat hoeft geen probleem te zijn als gemeenschapshuizen deel uitmaken van het samenwerkingsverband van de brede school. Dat laatste is echter niet vanzelfsprekend in de praktijk, zoals we in een volgend hoofdstuk zullen laten zien. Daardoor wordt de basis voor gemeenschapshuizen in de steden nog smaller dan hij soms al was. Juist met de maatschappelijke ontwikkeling van het wegvallen van peuters en hun ouders in het verschieft dreigen op sommige plaatsen gemeenschapshuizen af te glijden tot monoculturen met alleen ouderen en hun activiteiten. Het benutten van gemeenschapshuizen voor het beleid is bittere noodzaak geworden.

Het Grote Nieuwe Culturele Gebouw

Aan de hand van een aansprekend voorbeeld, van gemeenschapshuizen met een zwaar accent op cultuur, wordt het verschil van inzet door vrijwilligers en professionals in zowel stad als dorp op beheer duidelijk gemaakt. Dit doet zich als probleem vooral voor bij gemeenten die én over een grotere centrumkern én over een of meer kleine kernen beschikken.

De laatste jaren zijn in de grotere kernen met een centrum-

functie veel sociaal-culturele centra ontstaan met een zwaar accent op cultuur. Ze worden vaak ook cultureel centrum genoemd, terwijl ze naast een theater-/podiumfunctie ook een functie als gemeenschapshuis (blijven) vervullen. Het gaat om nieuwe gebouwen maar ook om bijvoorbeeld sterk opgewaardeerde, centraal gelegen kloosters die al een bestemming van sociaal-cultureel centrum hadden, voorheen weliswaar zonder podiumfunctie en theaterzaal. Een gemeenschappelijk probleem is dat ze veel hogere exploitatielasten kennen dan de oorspronkelijke gebouwen of dan een doorsnee gemeenschapscentrum. Door de huren laag te houden voor de groepen die er oorspronkelijk gebruik van maakten of voor de groepen die er in het kader van welzijn of leefbaarheid gebruik van maken, komen gemeenten tegemoet aan de toegankelijkheid voor iedereen.

Na de renovatie blijken er desondanks mensen en groepen weg te blijven. Ze voelen zich er niet meer thuis, ook al zijn de huren laag gebleven. Ze gaan op zoek naar andere huisvesting in het centrum en vinden die bijvoorbeeld in de publieke ruimten van een verzorgingshuis of woningcorporatie.

De mooiere uitstraling van het gebouw en een programma dat aantrekkingskracht dient uit te oefenen op een groot aantal mensen om de exploitatie rond te krijgen, vergt bovendien een hogere kwaliteit van beheer. Bij dit beheer kan maar zeer ten dele gerekend worden op de inzet van vrijwilligers. Zij missen behalve de competenties vaak ook het gevoel van betrokkenheid en verbondenheid. Waar vrijwillige inzet in grotere kernen mogelijk blijkt, betreft het veelal buurten met een sterke sociale cohesie.

Ook in kleine kernen komen we gemeenschapshuizen tegen waar cultuur zwaar weegt. Niet zelden is om redenen van gelijke behandeling de wens vanuit het dorp om een dergelijke voorziening te krijgen gehonoreerd. Hoe dan ook, doorgaans hebben deze gemeenschapshuizen het iets gemakkelijker dan in de stad. Ze zijn minder groot. Ook kunnen zij vaak wel rekenen op inzet van vrijwilligers (naast professionals). Bovendien is de exploitatie (niet in de laatste plaats

Gemeenten leggen in een bestemmingsplan vast op welke wijze de gronden binnen de gemeentegrenzen gebruikt mogen worden. Elk perceel kent zijn eigen bestemming en de daarbij behorende gebruiksvoorschriften. Het gaat bijvoorbeeld om een gemeenschapshuis met de bestemming 'maatschappelijke doeleinden', waarbij de gemeente voornemens is vrijstelling te verlenen met het doel het commerciële horecabedrijf uit te oefenen. Door middel van een bestemmingsplanvrijstelling is het mogelijk paracommerciële horeca-activiteiten te legaliseren. De toegestane horeca-activiteiten dienen steeds ondergeschikt te zijn aan de hoofdactiviteit, dus gekoppeld te zijn aan sociaal-culturele doelen van een gemeenschapshuis. Verenigingen en stichtingen worden beperkt in de toegestane horeca-activiteiten om oneigenlijke concurrentie te voorkomen. Deze beperkingen worden opgenomen in de drank- en horecavergunning.

door een lagere grondprijs) gemakkelijker rond te krijgen. Uit het voorgaande wordt wederom duidelijk hoe zeer de gemeente als regisseur zich moet realiseren welke relatie de plaats en functie van het gemeenschapshuis hebben met betrekking tot bereik, beheer en exploitatie.

De lokale horeca en gemeenschapshuizen in stad en dorp

De stad

Over het algemeen doen er zich tussen gemeenschapshuizen en de plaatselijke horeca in de steden geen problemen voor. De gemeenschapshuizen zijn er voor bepaalde groepen en bedreigen de broodwinning voor de horeca nauwelijks. Wel bestaat in de steden onderlinge concurrentie tussen de gemeenschapshuizen, omdat de tariefstelling niet uniform is. Dat is zo gegroeid.

Het dorp

Het gemeenschapshuis vormt in dorpen vaak wel een probleem door de daar aanwezige horeca. We gaan in op drie punten:

- de verdwenen laatste horecavoorziening;
- oneerlijke concurrentie;
- verenigingen en het gebruik van het café.

De verdwenen laatste horecavoorziening

Normaliter is het niet toegestaan dat er op een locatie waar op niet de bestemming horeca rust zelfstandige horeca-activiteiten plaatsvinden. Als een dorp echter als laatste voorziening nog over een gemeenschapshuis en niet meer over een café beschikt, kan het gemeenschapshuis de horecabestemming overnemen en bruiloften, partijen, en koffietafels van de lokale gemeenschap verzorgen. Aan deze evenementen kan in dit geval worden verdiend, wat ongelijkheid geeft ten opzichte van gemeenschapshuizen in dorpen van dezelfde gemeente waar nog wel een café bestaat. Zij hebben immers minder mogelijkheden om barinkomsten te genereren.

Onerlijke concurrentie

In de situatie waar nog wel cafés zijn naast het gemeenschapshuis, bestaat een ander probleem. De horeca, zeker bij een beginnend gemeenschapshuis, kijkt met argusogen of er geen sprake is van oneerlijke concurrentie of anders gezegd: paracommercialisme. De horeca moet immers in een gemeenschapshuis ondersteunend zijn en geen doel op zich, met winstbejag. Dat is heel goed duidelijk te maken aan de hand van de activiteiten die er in het kader van welzijn, ter bevordering van leefbaarheid, plaatsvinden. Het gaat in een gemeenschapshuis in tegenstelling tot de horeca om toegankelijkheid voor iedereen:

- feestjes (besloten) zijn dat niet en horen dus niet thuis in een gemeenschapshuis;
- roken in een café mag (nog) wel en in het gemeenschapshuis niet (meer);
- cafés mogen (groepen) mensen weigeren op een bepaald

Vaak verhuizen verenigingen op het moment dat een café in handen overgaat van iemand van buiten het dorp. Veel cafés wisselen de laatste jaren snel van eigenaar, waardoor ook de afspraken die de verenigingen met de cafébaas maken, vervallen of minder gunstig uitvallen.

tijdstip als de caféhouder er bijvoorbeeld denkt te weinig aan te verdienen.

De argwaan van de horeca is terecht als de regels van algemene toegankelijkheid door de gemeenschapshuizen worden overtreden. Gemeenten hebben soms boter op het hoofd omdat ze er financieel slechter van worden als ze hun gemeenschapshuizen strikter de regels laten naleven. Dat mag echter nooit een argument zijn.

Verenigingen en het gebruik van het café

Veel verenigingen in dorpen maken gebruik van het café, waardoor het café de sociale functie al vervult. Verenigingen hoeven in een café geen zaalhuur te betalen; de cafébaas haalt zijn winst uit de consumpties die de verenigingsleden nuttigen. Bij het bestaan van een gemeenschapshuis in hetzelfde gebied, kan het een zieldogend bestaan leiden of is er op z'n minst geen goede mix van activiteiten tussen mensen in verenigingsverband en activiteiten voor niet-leden. Dat is een lastig parket, omdat een gemeente goed ondernemerschap niet in de weg wil zitten en aan de andere kant de functie van haar gemeenschapshuizen optimaal wil benutten voor het beleid. In de praktijk is dit alleen maar oplosbaar als verenigingen ervoor kiezen om gebruik te maken van het gemeenschapshuis; al dan niet uit ideële motieven. Ze zullen dat doen op voorwaarde dat het gemeenschapshuis tegemoet komt aan hun wensen, bijvoorbeeld een goed podium, een goede zaal (qua omvang en akoestiek) en een niet te hoge huur.

Voor verenigingen kan een opgeknapt gebouw een reden

zijn om het café te verlaten. Het moment dat de gemeente het gebruik van het gemeenschapshuis wil stimuleren, bijvoorbeeld door het een goede opknappbeurt te geven, moet aanleiding zijn om na te gaan of verenigingen die tot nu toe in het café onderdak vinden, gebruik willen maken van het gemeenschapshuis. Het is verstandig in dat geval verenigingen uit te nodigen om hun programma van eisen in te brengen, zodat die meegenomen kunnen worden in de renovatie. Over het algemeen is er veel achterstallig onderhoud aan de gemeenschapshuizen; de gebouwen zijn veelal schromelijk verwaarloosd. Daar gaan gemeenten nu mee aan de slag. Ze dienen zich niet te laten verrassen door de grotere toeloop van verenigingen naar het gemeenschapshuis, maar ook op de fysieke kant beleid te voeren. Wellicht dienen er dan nieuwe afspraken met de horeca te worden gemaakt of moeten bestaande afspraken nog eens worden bevestigd. Voor het beter benutten van het gemeenschapshuis zit er - indien er weinig verenigingen gebruik van maken - niets anders op dan ervoor te zorgen dat er nieuwe activiteiten voor nieuwe doelgroepen komen: activiteiten voor mensen zonder verenigingsverband, thematische activiteiten voor mensen met eenzelfde interesse (in een losser verband van een netwerk) en vormen van dienstverlening. Overigens kan het gemeenschapshuis ook in de steden, voor buurten waar voorzieningen zijn verdwenen, gebruikt worden voor allerlei vormen van dienstverlening.

Of gemeenschapshuizen in de stad of in het dorp staan, blijkt voor de gemeente geen verschil te moeten maken. In beide gevallen zit er niets anders op dan beleidsmatig op gemeenschapshuizen in te zetten, als het geen monoculturen en ruimtelijk onvoldoende bezette gebouwen moeten worden. Daarbij is de exploitatie nooit een doel op zich. Leefbaarheid kost nu eenmaal geld. Het is echter niet zo dat betrokkenen niet meer de plicht hebben om tot een efficiënte bezetting van de ruimten te komen. Er moet juist een maximale benutting van gemeenschapshuizen voor het beleid komen.

7 Samenwerking nut en noodzaak

Dit hoofdstuk gaat over samenwerking, omdat dit een belangrijk onderwerp is voor gemeenschapshuizen om over na te denken. Voor sommige gemeenschapshuizen die het goed voor elkaar hebben is dat overbodig. Zij werken misschien al heel lang samen met bijvoorbeeld de andere gemeenschapshuizen in hun gemeente of met maatschappelijke organisaties zoals een woningcorporatie en hebben een uitstekende band met hun gemeente. Voor veel gemeenschapshuizen geldt echter dat er omstandigheden zijn die samenwerking bepleiten of - sterker nog - noodzakelijk maken.

Lid van de commissie pr van een gemeenschapshuis:

“Leden voor het algemeen bestuur zijn moeilijk te vinden. Dat is nogal abstract werk, met al die vergaderingen. De vorm met de commissies werkt goed, dat vindt men wel interessant.”

Het is belangrijk dat gemeenschapshuizen inzicht krijgen in het nut en de noodzaak van samenwerking.

Daarin zijn 3 situaties te onderscheiden:

- samenwerking om te kunnen overleven;
- samenwerking omdat gemeenten dat voorschrijven;
- samenwerking om tot een gezamenlijke oplossing van problemen te komen.

Maar men hoeft niet af te wachten tot een samenwerking wordt afgedwongen; men kan er ook al vooraf over nadenken en zich er op voorbereiden. Kwesties die bij samenwerking aan de orde zijn:

- afwachten of zelf het initiatief nemen;
- welke spelregels gelden er voor samenwerking;
- waar moet rekening mee gehouden worden met betrekking tot tijd, capaciteit en interne organisatie.

Dat zijn de onderwerpen van dit hoofdstuk, evenals de gevolgen van samenwerking voor de inhoud en het gebouw.

Samenwerking om te kunnen overleven

Steeds meer zien we gemeenschapshuizen die het financieel niet meer kunnen bolwerken. Vrijwilligers willen ermee ophouden, omdat ze er niet meer in slagen de exploitatie rond te krijgen, de regelgeving te complex is geworden of het gebouw zo echt niet meer kan. In die situatie rest het gemeenschapshuis (buiten samenwerking) maar één oplossing: er de brui aan geven. En dat laatste is nu precies waar de besturen vanuit hun betrokkenheid en toewijding niet voor kunnen kiezen.

De keuze alles alleen te willen regelen en af te wachten tot het initiatief tot samenwerking van de ander komt, lijkt zeker voor de hand te liggen voor gemeenschapshuizen die het intern prima voor elkaar hebben. Echter, wat nu prima voor elkaar is, hoeft morgen niet meer zo te zijn. Dan kan samen-

werking noodzakelijk blijken. Zo kunnen groepen en activiteiten die voor een goede, structurele bron van inkomsten zorgen door maatschappelijke ontwikkelingen ineens wegvallen.

Samenwerking omdat gemeenten dat voorschrijven

Gemeenten zijn momenteel op zoek naar uniformering van beleid voor gemeenschapshuizen, waarbij het gaat om samenwerking op inhoudelijk gebied en met betrekking tot het gebouw. Sommige gemeenten leggen het zelfs expliciet vast als criterium om in aanmerking te komen voor subsidie. Dit is samenwerking vanuit het perspectief van de uitnodigende overheid. De gemeente kan en wil het niet meer alleen doen. Samenwerking met actieve burgers in vrijwillig en professioneel maatschappelijk verband is nodig. Onderstaand wordt de samenwerking uitgelegd waar de gemeenschapshuizen in dit kader mee te maken hebben: gebiedsgerichte samenwerking op het gebied van leefbaarheid, welzijn of sociale samenhang. Samenwerking die wordt voorgeschreven door de gemeente houdt een min of meer afgedwongen keuze in voor de uitvoering van beleid, waarbij de samenwerkingspartner de keus heeft hoe hij het beleid uitvoert.

Als voorbeeld noemen we het peuterspeelzaalwerk, dat als beleidsterrein van welzijn naar onderwijs gaat en meer samenwerkt met onderwijsinstellingen. Inmiddels is het niet zeldzaam meer dat het peuterspeelzaalwerk letterlijk vertrekt uit het gemeenschapshuis. Er zullen dan nieuwe groepen en activiteiten voor in de plaats moeten komen en de vraag is hoe het gemeenschapshuis dat (financiële) gat kan opvullen.

Gebiedsgerichte samenwerking

Een belangrijke reden voor samenwerking is de toenemende aandacht van de gemeente voor de inhoud van het beleid van het gemeenschapshuis. De huidige lokale beleidsontwikkeling heeft, zelfs als gemeenten nog geen aandacht hebben voor gemeenschapshuizen, al wel gevolgen voor de gemeenschapshuizen. Gemeenten nemen steeds meer de integrale beleidsontwikkeling op gebiedsniveau als uitgangspunt, dus de wijk/ buurt of de kern. Zo komen gemeenten vaak al snel gemeenschapshuizen tegen bij het ontwikkelen van een visie op het gebied en vervolgens bij de versterking van het leefklimaat. De belangrijke vraag is hierbij of het gemeenschapshuis nog wel voldoet aan de wensen van bewoners. Als gemeenschapshuizen sterk verouderd zijn, is dat vaak niet het geval. In het gebied komt het gemeenschapshuis de wijk- of dorpsraad tegen¹¹. De relatie tussen gemeenschapshuis en wijk- of dorpsraad wordt in een afzonderlijk hoofdstuk besproken.

Samenwerking om tot gezamenlijke oplossing van problemen te komen

Aan welke nuttige, onderlinge samenwerking tussen lokale gemeenschapshuizen kan zoal worden gedacht? Doorgaans zal samenwerking betekenen dat er oplossingen gezocht worden voor problemen waar elk gemeenschapshuis mee te maken heeft of krijgt, zoals:

- Onderlinge inhoudelijke uitwisseling. Men hoeft niet steeds opnieuw het wiel uit te vinden. Wat doet een gemeenschapshuis in de ene buurt of kern waar de ander zijn voordeel mee kan doen.
- Onderlinge afstemming van doelgroepen en activiteiten. Als bijvoorbeeld voor een bepaalde activiteit in een van de gemeenschapshuizen een te gering aantal belangstellenden is, kan worden nagegaan of dat ook in een andere wijk

of kern het geval is. Bundeling maakt dat de activiteit op één plaats te realiseren is. Vervolgens wordt nagegaan waar, in welk gemeenschapshuis, de activiteit kan plaatsvinden en onder welke voorwaarden (bijvoorbeeld afstand).

- Bundeling van krachten. Juist in de tijd waarin de Wmo op lokaal niveau vorm krijgt, is het voor vrijwilligersorganisaties belangrijk elkaar op te zoeken. Gebundelde kracht vanuit de gemeenschapshuizen kan betekenen dat zij een afgevaardigde kunnen leveren en zo deel kunnen nemen aan een orgaan als een Wmo-klankbordgroep.
- Gezamenlijke profilering en publiciteit, met bijvoorbeeld een gezamenlijke website.
- Het beheer van een centrum als gebouw goed regelen. Dit gebeurt door ten opzichte van de gemeente dingen eens en voor al goed geregeld te krijgen en met de gemeente het gesprek aan te gaan om tot beleid en goede afspraken te komen. Het terugdringen en schiften van de vele regels en afspraken, met een vast aanspreekpunt bij de gemeente. Hierbij moeten bijvoorbeeld de volgende zaken worden meegenomen: aandringen op het beschrijven van het onderhoud in een meerjarenonderhoudsplan; bespreken van de huurtarieven en consumptieprijs; samenstellen van een pool van beheerders; de bezetting van groepen met hun activiteiten (zit elke groep met zijn activiteit op de beste plaats?).
- Op het gebied van wet- en regelgeving, vergunningen en verzekeringen. Nieuwe ontwikkelingen op dit terrein gaan elk gemeenschapshuis aan: lokaal of in intergemeentelijk, regionaal en/of in provinciaal verband.
- Optrekken tegen bezuinigingen van de gemeente. Nagaan wat er gemeenschappelijk kan worden ondernomen om er samen financieel beter van te worden.
- Gezamenlijk trainingen of cursussen organiseren ten behoeve van het besturen en beheren van het gebouw. Deze

kunnen dan lokaal gegeven worden, wat voorkomt dat alle gemeenschapshuizen afzonderlijk regelingen moeten treffen en de cursussen in de avonden ver buiten het dorp worden gegeven. Voorbeelden van cursussen zijn: sociale hygiëne, leren onderhandelen, pr en communicatietraining.

Dit hoofdstuk besluit met de kwesties die bij samenwerking spelen: afwachten of initiatief nemen, spelregels voor samenwerking en tijd, capaciteit en interne organisatie.

Afwachten of initiatief nemen

Natuurlijk is het beter om voor samenwerking te kiezen als er nog geen problemen zijn en de relatie met de gemeente (op afstand) nog goed is. Een bewuste keus voor samenwerking op grond van visie en beleid van het bestuur maakt het gemeenschapshuis op voorhand al tot een aantrekkelijker samenwerkingspartner. Samenwerken aan gemeenschappelijke doelen als leefbaarheid, sociale samenhang of welzijn heeft zin als het gemeenschapshuis samen met een ander beter het doel kan bereiken dan alleen. Samenwerking is een kwestie van geven, een deel van de autonomie inleveren én nemen: gebruikmaken van de middelen en kennis van de ander.

Spelregels voor samenwerking

Ongeacht wie het initiatief tot samenwerking neemt, veronderstelt samenwerking een aantal principes waarop alle partners aanspreekbaar zijn:

Samenwerking op basis van gelijkwaardigheid

Dit houdt in dat de partners respectvol met elkaar omgaan. Vrijwillige besturen van de gemeenschapshuizen als mogelijke samenwerkingspartner mogen niet over het hoofd worden gezien. Vanaf het begin moeten zij betrokken worden bij de beleidsontwikkeling in het algemeen en ten aanzien van de afzonderlijke onderwerpen.

Duidelijke afspraken

Het maken van duidelijke afspraken met elkaar is nodig. Als de gemeente inhoudelijk beleid wil voeren, moet duidelijk zijn of ze wil dat gemeenschapshuizen daartoe samenwerken met partners of dat samenwerkingspartners ten behoeve van gemeenschapshuizen met de gemeente samenwerken. Daarnaast moeten de beleidsdoelen en onderwerpen van samenwerking duidelijk zijn: wie zit in welke rol aan tafel.

Apart beleid

Er moet apart beleid zijn voor de sector gemeenschapshuizen. Vanuit dit beleid kan serieuze inbreng worden verwacht voor samenwerking. Apart beleid kan als deel van een groter geheel, zoals bijvoorbeeld met scholen en/of sportaccommodaties. Deze worden dan aangemerkt als basisvoorzieningen in het kader van leefbaarheid of sociale samenhang. Voorkomen moet worden dat gemeenschapshuizen speels van actueel beleid zijn en het ene moment ondergeschikt gemaakt worden aan de ene speler en dan weer aan de andere. Op het ene moment is bijvoorbeeld de brede school actueel en worden gemeenschapshuizen daaronder geschaard, en op het andere doet de corporatie zich voor als speler voor het maatschappelijk vastgoed.

De mogelijkheid tot deskundigheidsbevordering, ondersteuning of begeleiding

Deskundigheidsbevordering moet kunnen worden geboden waar nodig, vooraf of ten tijde van het traject. Samenwerking betekent - zoals gezegd - gelijkwaardig met elkaar omgaan. Besturen van vrijwilligersorganisaties, zoals gemeenschapshuizen, bestaan uit vrijwilligers. Zij moeten vanaf het begin in het samenwerkingsproces worden betrokken om ook vanaf het begin hun visie mee te kunnen nemen. Het betekent soms speciale voorbereiding of deskundigheidsbevordering op het specifieke onderwerp. Met

name de gemeente als regisseur dient er oog voor te hebben dat het op een gelijkwaardige manier kan worden meegenomen in de samenwerking van de besturen. Het is een lastig onderwerp omdat het voor gemeenschapshuizen moeilijk is het geheel aan samenwerking vooraf te overzien. Tegelijkertijd moet steeds goed worden bekeken over welke in te zetten expertise zowel het bestuur van het gemeenschapshuis als de besturen van de gezamenlijke gemeenschapshuizen al beschikken. Veel gemeenschapshuizen hebben, terecht of niet, last van het calimero-effect (het gevoel om vanwege klein formaat niet serieus genomen te worden).

Tijd, capaciteit en interne organisatie

Structuur, capaciteit en expertise

Het bestuur ontkomt er niet aan om zichzelf op een gegeven moment de vraag te stellen of de huidige bestuurstructuur nog past bij de samenwerking die het voor ogen heeft. Naast intern overleg over samenwerking zullen bestuursleden ook al snel moeten gaan deelnemen aan samenwerkingsoverleg. Er zal met andere woorden capaciteit voor moeten worden vrijgemaakt. Het bestuur van het gemeenschapshuis zal zich ook moeten afvragen of het huidige bestuur (qua aantal) met de aanwezige expertise de samenwerking aankan. Zo niet, dan zal het bestuur moeten werken aan uitbreiding en misschien aan een andere inrichting. Een mogelijkheid is een structuur met werkgroepen (ad hoc), waarbij de leden van het bestuur onderling tot een taakverdeling komen. Voor zover hun interesse reikt kunnen zij deel uitmaken van een werkgroep die de samenwerking gestalte geeft met een bepaalde partner.

Intern beraad

Een groot voordeel van samenwerking is dat je niet alles alleen hoeft te doen en op alleen je eigen informatie hoeft af

te gaan, maar dat de ander ook een steentje kan bijdragen. Dat levert tijdwinst op. Maar samenwerking kost ook tijd: aan intern overleg en aan overleg met de samenwerkingspartner. Daarbij komt dat samenwerking met professionals een andere is dan tussen vrijwilligers onderling. Intern overleg vooraf is nodig en de onderwerpen worden in de loop van de tijd steeds concreter. Zo moet men zich globaal verdiepen in ieder van de samenwerkingspartners die voor het gemeenschapshuis van belang kunnen zijn, met als vragen:

- Wat kan de ander bieden waardoor ik mijn doel beter kan bereiken?
- Wat is voor de ander de meerwaarde van samenwerking?
- Op welke gebieden is samenwerking zinvol?

Benoem de aantrekkelijkheid als samenwerkingspartner

Ook moet kunnen worden benoemd waarom het gemeenschapshuis zelf als samenwerkingspartner voor de anderen aantrekkelijk is. Voor professionele maatschappelijke organisaties is het in het algemeen aantrekkelijk dat zij het gebied kennen, inclusief de bewoners en hun mentaliteit, met in het bijzonder de mensen (in verenigingsverband of losser verband) die gebruikmaken van het gemeenschapshuis. Bovendien beschikken de gemeenschapshuizen over sociaal kapitaal in de vorm van vrijwilligers, die zelf een bijdrage leveren aan de sociale cohesie van het gebied.

8 Brede school en gemeenschapshuis

Brede scholen komen tegenwoordig bijna overal in Brabant voor, in het echt of nog op papier. Gemeenschapshuizen zijn als samenwerkingspartner van brede scholen vaak nog niet betrokken en dat terwijl ze juist een prima bijdrage kunnen leveren aan een belangrijk doel van de brede school: de versterking van de relatie tussen de school en de omgeving. De vraag is hoe gemeenschapshuizen beter volwaardig in de samenwerking kunnen worden meegenomen. Naar ons idee is daarbij een belangrijke rol weggelegd voor de gemeente als regisseur, om naast een visie op de brede school:

- een visie te ontwikkelen op de gemeenschapshuizen;
- een visie te ontwikkelen op de bijdrage van de gemeenschapshuizen in de brede school in het bijzonder;
- te stimuleren dat gemeenschapshuizen als partner meedoen in het brede schoolproces.

Voorzitter van een gemeenschapshuis in multifunctionele accommodatie:

“We hebben één hoofdingang. Iedereen komt daar doorheen: opa’s, oma’s, kinderen, bibliotheekbezoekers.”

Wat is de brede school

Dé brede school bestaat niet, dus overall is de praktijk weer anders¹². Maar er zijn wel algemene kenmerken en overeenkomsten te noemen.

Als belangrijk doel van de brede school wordt het versterken van de relatie tussen de school en de omgeving genoemd. Daarbij gaat het om meer dan de school en de fysieke omgeving. Omgeving houdt ook de instellingen in, die te maken hebben met de kinderen, in andere rollen dan als leerling van de school.

Algemene aanname voor het vormgeven aan een brede school is dat het beter is voor de ontwikkeling van kinderen, met name in de leeftijd van 0 tot 12 jaar. Aanleidingen voor een brede school zijn de volgende:

- een nieuw schoolgebouw waarbij de keuze wordt gemaakt voor een brede school;
- de wens van de gemeente om tot een efficiëntere samenwerking tussen instellingen en organisaties te komen;
- komen tot een betere afstemming van activiteiten van instellingen rond het kind.

Het gaat bij een brede school meestal om de basisschool, peuterspeelzaalwerk, de kinderopvang en de gemeente als kernpartners. Andere belangrijke samenwerkende partijen zijn de sport, GGD, jeugdzorg, (school)maatschappelijk werk en in toenemende mate de woningcorporatie. Opvallend is het feit dat het professionele welzijnswerk geen vanzelfsprekende partner is. Aanvankelijk was een brede school vooral een stedelijk verschijnsel om achterstanden bij kinderen tussen 0 tot 12 jaar op te sporen en weg te werken. De brede school is daarin ook daadwerkelijk succesvol gebleken¹³. Achterstandsproblematiek komt, althans in deze mate, niet voor in dorpen. Vandaar dat brede scholen in dorpen niet voorkwamen.

Brede school in stad én dorp

Tegenwoordig komt de brede school ook steeds meer voor in gemeenten buiten de grote steden. In de dorpen is het

motief vooral de leefbaarheid, sociale cohesie, met de school als vooraanstaande voorziening in het dorp. De motie Van Aartsen-Bos zorgde ervoor dat in 2006 de Wet op het primair onderwijs werd aangepast om mogelijkheden te bieden voor dagarrangementen voor kinderen, van half acht 's ochtends tot zeven uur 's avonds. Deze motie droeg bij aan brede scholen in de dorpen, omdat de brede school voor de realisatie van dagarrangementen een betere uitgangspositie heeft dan een basisschool. In de kleine kernen is de school zelfs soms de laatste belangrijke voorziening en wordt de brede school ingezet om de leefbaarheid te bevorderen, bijvoorbeeld om het teruglopend aantal leerlingen te keren.

Bij een brede school kan het gaan om een multifunctioneel, vaak ook nieuw, gebouw. Het kan echter ook een samenwerkingsverband in de vorm van een netwerk betreffen, dus zonder dat de partners een gebouw delen. De komende drie jaar komen er in Brabant ongeveer 100 brede scholen bij. Het kan dus gaan om één nieuw of verbouwd gebouw waarin de kernpartners zijn gehuisvest, en meer of minder intensief samenwerken, of een netwerk van samenwerkingspartners. In opkomst is de brede school als huisvesting van voorzieningen, die zich op loopafstand van elkaar bevinden.

Gemeenschapshuizen onzichtbaar in lokaal beleid brede school

In de praktijk is er een relatie tussen gemeenschapshuizen en brede scholen te leggen. Je komt ze tegen als door de gemeente beoogde partner in samenwerkingsprocessen en ze maken zelfs deel uit van een gezamenlijk (multifunctioneel) gebouw. Maar ook als gemeenschapshuizen niet direct als partner in de brede school meedoen, merken ze er wat van. Veel gemeenschapshuizen hebben als gebruiker peuterspeelzaalwerk. Op het moment dat er een brede school in de maak is, vertrekt het peuterspeelzaalwerk uit het gemeenschapshuis. Het bestuur van het gemeenschapshuis is onaangenaam verrast door het vertrek van een activiteit van een betrouwbare gebruiker, waar al heel lang op gerekend

kan worden en met een belangrijk - financieel - aandeel in de bezetting. Soms zelfs zonder dat het gemeenschapshuis van de beleidsontwikkeling op de hoogte is, omdat peuterspeelzaalwerk, als deelnemer aan de brede school, inmiddels onder het lokale beleidsterrein onderwijs valt en niet meer onder welzijn.

Samenwerking zonder gemeenschapshuis

Gemeenschapshuizen worden vaak over het hoofd gezien als het gaat om brede scholen, maar soms ligt het ook aan de gemeenschapshuizen zelf. De situatie doet zich voor dat ze vanaf de startbijeenkoms van de samenwerking zijn uitgenodigd om mee te doen, maar niet de moeite nemen iets van zich te laten horen. Het zijn vooral professionele partners die onderling samenwerken om tot een brede school te komen. Maar naast gemeenschapshuizen zijn er ook andere vrijwilligers en vrijwillige bestuurders die meedoen in de samenwerking, zoals sportverenigingen en peuterspeelzaalwerk. Ook zij behoren soms tot de vergeten groepen. Hoe dan ook, het is voor vrijwilligers en vrijwillige bestuurders die meedoen in de samenwerking lastig participeren, onder meer vanwege het niveau dat vereist is om de samenwerking goed mee gestalte te geven. Voor het onderwijs en andere partners is het verbeteren van de ontwikkelingskansen voor kinderen het belangrijkste doel, terwijl voor gemeenten het versterken van samenwerking ten behoeve van de ontwikkelingskansen voor kinderen voorop staat. Vrijwillige bestuurders van het gemeenschapshuis worden over het hoofd gezien, omdat het de gemeente ontbreekt aan een visie op het gemeenschapshuis en in het bijzonder op de betekenis van het gemeenschapshuis voor de brede school. In het geval van de brede school als multifunctioneel gebouw, wordt vaak alleen naar de ruimtelijke kant gekeken. De inhoudelijke kant van de brede school, de rol die hij vervult in toekomstig beleid, komt niet of nauwelijks aan de orde. Laat staan de rol die het gemeenschapshuis kan spelen in de brede school in het algemene beleidskader van leefbaarheid, sociale samenhang of welzijn.

Knelpunten in de praktijk van samenwerking

Waar in de praktijk van de brede school wordt samengewerkt, ontstaan verschillen van inzicht over en knelpunten ten aanzien van de vorm van beheer. De behoefte aan continuïteit en professionaliteit staat haaks op de toegewijde inzet van vrijwilligers. Toch is het aantal vrijwilligers in de brede school groeiende, doordat de school de ouders meer trekt bij de activiteiten en door de samenwerking met sportverenigingen. Ook daar helpen burgers een handje mee.

Meer in het algemeen wordt opgemerkt dat knelpunten op het gebied van brede schoolontwikkeling gevormd worden door (het ontbreken van) de samenwerking en de communicatie tussen verschillende partners en de verschillende institutionele belangen. Partners in de brede school hebben vaak verschillende verwachtingen, wensen en behoeften. Ook besturen en personeel (bijvoorbeeld leraren) binnen dezelfde instelling zitten niet altijd op een lijn.

Als knelpunt in de samenwerking wordt ook de houding van personeel ter overbrugging van cultuurverschillen genoemd. Personeel zou moeten leren de expertise van collega-partners beter te benutten. Het is dus niet zo dat de samenwerking met alleen gemeenschapshuizen knelpunten oplevert. Voor echte samenwerking, met als uitgangspunt gelijkwaardige partners, is nog een lange weg te gaan.

Kansen voor gemeenschapshuizen in brede school en omgeving

Belangrijk bij het concept van de brede school is, zoals gezegd, dat het de school in zijn omgeving betreft. Er lijkt nog een wereld te winnen om de brede school beter in te zetten en de omgeving, zoals ouders, buurtbewoners en sportverenigingen, er meer bij te betrekken. Dat geldt landelijk, maar in nog sterkere mate voor Noord-Brabant. Gemeenschapshuizen kunnen daar een bijdrage aan leveren:

- samenwerking minimaal in de vorm van netwerken: in de buurt signalen bij mensen en activiteiten in het gemeenschapshuis; meenemen van de betrokkenheid van ouders

en buurtbewoners (inclusief ouderen); een koppeling maken tussen activiteiten van de school en het gemeenschapshuis;

- de actieve betrokkenheid van vrijwilligers uit het gemeenschapshuis in de brede school, zoals iemand die het leuk vindt om (voor)leesouder te zijn;
- concreet een aandeel leveren in de buitenschoolse opvang in het bestaande gemeenschapshuis. Gedacht kan worden aan bijvoorbeeld een activiteit als het begeleiden van computeractiviteiten voor ouderen door jongeren;
- een prominentere rol van cultuur en cultuuractiviteiten, mede mogelijk door de actieve inzet van het podium in het gemeenschapshuis;
- in het samenstel van gebouwen op loopafstand, voor zover die situatie zich voordoet, veelal in de dorpskernen; ter versterking van de sociale cohesie en van de relatie tussen jong en oud in het bijzonder;
- functies in het concept van de Wmo: de brede school kan met het gemeenschapshuis als kloppend hart van de wijk of kern bijvoorbeeld een loketfunctie vervullen.

Daarnaast zouden gemeenschapshuizen zich actief kunnen opstellen als partner in de brede school. Ze zouden dit kunnen doen door horeca-activiteiten op zich te nemen, uiteraard ondergeschikt aan de maatschappelijke doeleinden van de brede school, met inbegrip van het gemeenschapshuis. Dit om een betere exploitatie van de brede school mogelijk te maken.

Voortgezet onderwijs als brede school en gemeenschapshuis

Het voortgezet onderwijs noemt zichzelf steeds vaker brede school. Dit met het oog op de doorgaande leerlijn - ter voorkoming van de breuk na de basisschool - in samenwerking met de basisschool. De relatie met de wijk en daarmee mogelijk met het gemeenschapshuis, staat echter nog in de kinderschoenen. Dit geldt ook voor de rol die de sportverenigingen kunnen spelen. Als verklaring kan worden gegeven

dat de school meer denkt vanuit het individuele kind en niet zoals welzijnswerk vanuit groepen.

Gemeente als regisseur ter versterking gemeenschapshuis in brede school

Hoe kunnen gemeenschapshuizen beter volwaardig in de samenwerking worden meegenomen en betrokken? De gemeente moet oog krijgen voor de versterking die het gemeenschapshuis kan bieden in het kader van de brede school en de omgeving: in de fysieke omgeving én inhoudelijk als samenwerkingspartner. De gemeente kan er als regisseur voor zorgen dat gemeenschapshuizen als volwaardige samenwerkingspartner een bijdrage leveren aan de brede school. Dit kan ze bewerkstelligen door eigenstandig inhoudelijk beleid voor en met de sector gemeenschapshuizen te ontwikkelen. Met die bagage kunnen gemeenschapshuizen als volwaardig samenwerkingspartner in het brede schoolproces meedoen. Want vanuit dat inhoudelijke beleid is duidelijk wat het gemeenschapshuis voor wie aan activiteiten in huis heeft, met het oog op de toekomst. Activiteiten kunnen daarbij van de welzijnsinstelling zijn, bijvoorbeeld om nieuwe, specifieke doelgroepen te binnen krijgen in het gemeenschapshuis (inclusief signalering en verkenning van de vraag) en om activiteiten voor deze groepen te begeleiden. Vervolgens kan worden nagegaan wat de samenwerkingspartners in de brede schoolontwikkeling voor elkaar kunnen betekenen (inhoudelijk) en vervolgens voor het gebouw (de ruimtelijke faciliteit).

De gemeente als regisseur kan voor deze samenwerking veel profijt hebben van externe partners die als onafhankelijke partij het proces begeleiden van de afzonderlijke of gezamenlijke partners. Dit heeft als doel dat de diverse betrokken partners voldoende kansen benutten om zich goed te profileren en op gelijkwaardige wijze samen te werken.

9 De relatie tussen wijk- of dorpsraad en gemeenschapshuis

Wijk- en dorpsraden hebben met gemeenschapshuizen gemeen dat ze zijn gericht op de leefbaarheid; de sociale samenhang van het gebied, de buurt of het dorp. Soms hebben wijk- en dorpsraden ook een gemeenschapshuis onder hun hoede waardoor ze met problematiek in aanraking komen. Samenwerking tussen beide soorten gebiedsgerichte organisaties is echter niet vanzelfsprekend. De vraag die hierna aan de orde is, is hoe samenwerking meer, gemakkelijker en beter gestalte kan krijgen. Welke aanknopingspunten zijn er voor samenwerking? We gaan er namelijk van uit dat met samenwerking tussen wijk- en dorpsraden en gemeenschapshuizen de leefbaarheid wordt versterkt. Het gaat er daarbij niet zozeer om wat de een voor de ander kan betekenen, maar om datgene waarin ze elkaar in de samenwerking kunnen versterken, ten behoeve van de leefbaarheid in het gebied.

Burgemeester:

“Ik verwacht dat een gedigitaliseerd gemeenschapshuis zeker een toegevoegde voorziening is, die zowel voor jongeren als ouderen een bijdrage kan leveren aan de gemeenschapszin.”

Voor het uitwerken van de samenwerking moet eerst gekeken worden naar de plaats en de rol van wijk- en dorpsraden, waar het leefbaarheid betreft. Het gaat er daarbij niet zozeer om hoe het orgaan heet. We noemen het wijk- of dorpsraad, maar het kan ook voorkomen onder de naam bewonersplatform of bewonersorganisatie. Verschil met politieke partijen, vertegenwoordigd in de gemeenteraad en dorps- en wijkraden is, dat de dorps- en wijkraden er zijn om de belangen van het dorp te behartigen, terwijl de gemeenteraadsleden een afweging maken van belangen tussen dorpen en wijken, en het algemeen belang bewaken. Wijk- en dorpsraden zijn aanspreekpunt voor de gemeente en voor de bewoners. Het ontwikkelen van een visie op de leefbaarheid van het gebied en de rollen van wijk- en dorpsraden en het gemeenschapshuis wordt nu behandeld. Dit zijn namelijk actuele thema's voor dorps- en wijkraden, en het gemeenschapshuis.

Gemeenten hebben weer meer belangstelling voor leefbaarheid in de buurt en het dorp, de woon- en leefomgeving van mensen als schaalniveau. De buurt is het niveau waarop mensen zelf problemen met leefbaarheid kunnen aanpakken, samen met de gemeente en andere maatschappelijke instellingen. Een wijk daarentegen is in het algemeen een administratieve eenheid, die vanuit de (gemeentelijke) overheid is gedefinieerd. Op wijkniveau hebben mensen niets met elkaar. Vanuit de belevingswereld van bewoners is het mogelijk om op buurtniveau sociale binding met elkaar te hebben⁵. Voor beleidsontwikkelingen, zoals het streven naar zo lang mogelijk zelfstandig wonen, het stimuleren van zelfredzaamheid, en participatie - in het kader van de Wmo - is de buurt van cruciaal belang.

Eerder bleek al dat het slechts van gezicht kennen van buurtbewoners door middel van kortstondige contacten al een gevoel van veiligheid geeft en daarmee bijdraagt aan leefbaarheid. Omdat het ondoenlijk is permanent in contact te zijn met alle bewoners, zijn er wijk- of dorpsraden waar de

Mensen uit grote zorginstellingen, die in de buurt komen wonen, raken geïsoleerd als hun buurtgenoten hen links laten liggen. Die buurt moet wel tijdig, dat wil zeggen van het begin af aan, worden betrokken bij voornemens van de gemeente om mensen met een verstandelijke, fysieke of psychische beperking in 'hun' buurt te laten wonen. De bewoners in een zo vroeg mogelijk stadium betrekken, is juist ook nodig om ervoor te zorgen dat buurtgenoten bereid zijn iets te betekenen voor hun nieuwe buurtbewoners. Daartoe dient bijvoorbeeld informatie te worden gegeven over de nieuwe bewoners, zodat de buurtbewoners weten wat ze eventueel kunnen doen. Overigens is het juist vanuit de optiek van de Wmo van belang dat ook de nieuwe buurtbewoners mee kunnen doen, bijvoorbeeld onderhoudsklusjes verrichten, waardoor de oudere mensen in de buurt langer zelfstandig kunnen blijven wonen.

gemeente mee in contact staat. Deze hebben een meer of minder formele status. De wijk- en dorpsraden vormen de intermediair tussen de bewoners en de lokale overheid. Ze zijn spreekbuis van de bewoners en doorgeefluik van informatie van de gemeente.

Visie op leefbaarheid

Gemeenten willen de leefbaarheid van buurt of dorp vergroten. Dat gaat verder dan een klachtenloket om de losliggende stoeptegels te melden. De overheid heeft er steeds meer oog voor dat leefbaarheid niet alleen bestaat uit de fysieke kant, het stenen stapelen (bouwen). Er is inmiddels ook meer aandacht voor de sociale kant van leefbaarheid, de onderlinge binding van mensen. Het gaat om een integrale benadering: de sociale, fysieke en economische kanten, die zich in onderlinge samenhang in het gebied, de wijk of het dorp, voordoen.

(Ontwikkelings)plannen of programma's in dorp of wijk

In veel gemeenten worden momenteel wijk- of dorpsplannen gemaakt. De gemeente wil graag van de bewoners weten hoe zij hun leefomgeving zien over een bepaalde periode, die kan variëren van 10 tot 25 jaar. Ze wil met andere woorden graag een visie van de bewoners op hun omgeving en daarbij de problemen in beeld brengen. Het wordt integraal gedaan, in de vorm van de volgende zes thema's: wonen, werken, voorzieningen, verkeer/bereikbaarheid, sociaal klimaat en bestuurlijk klimaat. De problemen, waaraan volgens de bewoners moet worden gewerkt, moeten in kaart gebracht worden. Vervolgens wordt nagegaan hoe ze kunnen worden aangepakt.

De visie van de bewoners op hun leefomgeving kan door de bewoners zelf, vanaf de onderkant, worden opgepakt of van bovenaf door de gemeente. In het laatste geval is de gemeente initiatiefnemer en vraagt aan een externe, onafhankelijke partij om de wensen van de bewoners in kaart te brengen. Zo worden niet de wensen van de gemeente, maar die van de bewoners genoemd. De gemeente honoreert soms de zelfwerkzaamheid van bewoners in de vorm van een budget en/of ondersteuning door de lokale welzijnsinstelling, of door een onafhankelijke instelling om te voorkomen dat er verstrengeling van belangen is. Een voorbeeld van de manier waarop bewoners zelf onderzoek kunnen doen, is het softwareprogramma Dorpswaardering, met een enquête waarop de bewoners hun wensen kenbaar maken. Hiermee wordt een hoge respons verkregen, waardoor de wensen voor de leefbaarheid breed gedragen worden. Doordat de bewoners in de vorm van de dorps- of wijkraad zelf de uitvoering ter hand nemen, zoals het onderzoek en de rapportage, zijn ze geneigd zelf ook een groot aandeel in de uitvoering te leveren. Ze zorgen er zelf voor dat het rapport bij de gemeente en maatschappelijke instellingen, zoals de woningcorporatie en zorginstellingen, komt en dat ze zich op hun inzet kunnen beraden. Vervolgens regelen ze ook weer een bijeenkomst voor de dorpsbewoners, waarin

Integraal betekent dat in een gebied de fysieke, economische en sociale aspecten in hun onderlinge samenhang als uitgangspunt wordt genomen. Om een simpel voorbeeld van 'integraal' te noemen: mensen wonen (sociaal) in een huis (fysiek) dat een bepaalde waarde in geld vertegenwoordigt (economisch).

In een verloederde buurt (met veel huizen in een slechte staat van onderhoud die weinig waard zijn) willen mensen liever niet wonen. Als het enigszins mogelijk is, trekken ze weg en komen er nieuwe mensen voor in de plaats, voor wie hetzelfde geldt. De mensen die zich een verhuizing niet kunnen permitteren: de minst draagkrachtigen en kwetsbaren, blijven achter. Door de vele verhuisbewegingen krijgt de onderlinge binding tussen mensen weinig kans. De leefbaarheid neemt zienderogen af.

de conclusies en aanbevelingen van het onderzoek worden gepresenteerd en de maatschappelijke organisaties en de gemeente hun inzet kunnen melden. Hierna is de wijk- of dorpsraad de bewaker van de uitvoering van de plannen, ook wel leefbaarheidsagenda genoemd.

Rol gemeenschapshuizen in dorps- of wijkplan

Tot nu toe spelen gemeenschapshuizen vooral een rol bij het beschikbaar stellen van de ruimte voor de dorps- of wijkgesprekken, dus in de fase waarin de plannen tot stand komen. In dat geval komen bijvoorbeeld tegelijkertijd de gebreken van het gebouw van het gemeenschapshuis aan het licht.

Soms worden bestuursleden van de gemeenschapshuizen vooraf als sleutelpersoon geraadpleegd. Over het algemeen is hun rol in het traject beperkt tot beide bovengenoemde zaken, tenzij de wijk- of dorpsraad en het gemeenschapshuis een en dezelfde organisatie vormen. Ook in het laatste geval is de inzet van het gemeenschapshuis vanuit een inhoudelijke visie niet vanzelfsprekend.

Rol van het gemeenschapshuis met betrekking tot de ontwikkelingsplannen

- Inhoudelijke visie op gemeenschapshuis als gebouw. Zoals gezegd komen in veel plannen gebreken van het gebouw aan het licht in de vorm van wensen van de bewoners voor een nieuw of gerenoveerd gebouw.
- Inbreng van de inhoudelijke visie in het traject. Het gemeenschapshuis kan als bestuur een inhoudelijke visie geven vanuit de huidige situatie op de toekomstige functies en activiteiten. Zo kan benoemd worden of samenwerking nodig is met andere voorzieningen om te komen tot een brede school of een multifunctionele accommodatie.
- Raadplegen van huidige en toekomstige gebruikers. Een ander onderdeel van het traject vormt het raadplegen van de huidige of toekomstige gebruikers (en hun vertegenwoordigers, de maatschappelijke instellingen) ten behoeve van de toekomstige wensen voor het gemeenschapshuis. Ook de dorps- of wijkraad is als gebruiker van het gemeenschapshuis daarbij betrokken.

De dorps- of wijkraad is het orgaan dat het overzicht heeft over de projecten in het dorp, en de verbinding voor het geheel kan leggen met de gemeente.

In de uitwerking van de nieuwbouw of renovatie zal het gemeenschapshuis als directe betrokkene de overlegpartner met de gemeente zijn. Het is van belang dat de wijk- of dorpsraad daar ook bij betrokken is.

Samenwerking tussen de organisaties zonder dorps- of wijkplan als aanleiding

- Visie op gebouw. Natuurlijk kan het gemeenschapshuis ook zonder het opstellen van een dorps- of wijkplan samen met de dorps- of wijkraad vanuit een inhoudelijke visie na-

Het toekomstige gebruik door nog niet-deelnemers kan opgenomen worden als expliciete vraag in het traject om te komen tot een dorpsontwikkelingsplan. In bijvoorbeeld Dorpswaardering, het onderzoek onder de bewoners, kunnen vragen hierover in het enquêteformulier worden opgenomen. Dat kan in de vorm van een avond voor de bewoners in het gemeenschapshuis, in combinatie met de al genoemde opties: huidige en toekomstige gebruikers en hun vertegenwoordigers. Ook daar kunnen gemeenschapshuis en dorps- en wijkraad samenwerken. Voor de dorps- of wijkraad zal dit immers een belangrijk punt van aandacht vormen. Het orgaan heeft er belang bij dat de achterban breed betrokken wordt ter legitimatie voor de gemeente.

gaan welke functies en vormen van dienstverlening beschikbaar moeten zijn. Ook welke locatie het meest geschikt is, op het moment dat een nieuw gebouw en/of verplaatsing een optie is, kan dan worden bekeken. Bijvoorbeeld signalen van stille armoede en eenzaamheid zijn wellicht bekend bij de wijk- of dorpsraad.

- Gemeentelijke beleidsthema's. Een ander punt waar dorps- of wijkraad en gemeenschapshuis kunnen samenwerken is nagaan welke van de door de gemeente inhoudelijk vastgestelde beleidsthema's (op lokaal niveau) voor de bewoners van belang zijn. Te denken valt bijvoorbeeld aan een thema als gezond leefgedrag. Samen kunnen gemeenschapshuis en dorps- of wijkraad nagaan of het thema iets is voor het gebied, welke vorm het zou kunnen krijgen en voor wie. De dorps- of wijkraad kan er daarnaast in de eigen communicatie aandacht aan besteden. Het gemeenschapshuis zorgt

voor de organisatie van de activiteit, zoals meer bewegen voor kinderen of ouderen.

- Samenwerken aan een thema voor vorm en inhoud kan ook. Zo kan een debat plaatsvinden over een bepaald thema dat sterk leeft in het dorp of de buurt.
- Elkaar als organen attenderen op de voorzieningen in het dorp of de buurt en daar oplossingen voor zoeken. Wat als er voorzieningen wegvallen, tijdelijk of permanent? Dienen ze toegevoegd te worden aan het gemeenschapshuis of dient het gemeenschapshuis samen te werken of samen te gaan met andere partners in een gebouw? Is de tijd rijp om een kort onderzoek te initiëren om na te gaan wat de stand van zaken is wat de voorzieningen betreft en dit initiatief bij de gemeente aan te kaarten?
- Signaleren van (nieuwe) netwerken: welke zijn er en welke kunnen gebruikmaken van het gemeenschapshuis, waardoor hun activiteiten van en voor mensen zichtbaarder zijn?
- Stimuleren van gebruik van het gemeenschapshuis voor activiteiten kan door het gemeenschapshuis als dorps- of wijkraad worden gedaan, zowel samen als afzonderlijk.
- De gezamenlijke inrichting van een buurtwebsite en gebruik ervan in het buurthuis, eventueel gekoppeld aan informatievoorziening door de bibliotheek (als medegebruiker).
- Dienstencentrum voor vrijwilligers in en uit de buurt, die daar terecht kunnen voor allerlei vragen en advies over het vrijwilligerswerk. Er kunnen allerlei diensten worden geboden, zoals kopieer- en drukwerk. En het allerbelangrijkst: een plek waar men elkaar ontmoet en tot uitwisseling komt.

Voor al deze werkzaamheden geldt dat ze wellicht niet of niet alleen door de vrijwilligers (besturen) van het gemeenschapshuis, respectievelijk de dorps- of wijkraad kunnen worden verricht, maar dat tevens professionele inzet nodig is.

Beschikbaar stellen van ruimte voor vergaderingen

- Voor de dorps- of wijkraad. Het gemeenschapshuis kan bewust inzetten op het gebruikmaken van de dorps- of wijkraad voor haar vergaderingen. Het gaat daarbij zowel om het algemene overleg van de bewoners als om de bestuursvergaderingen en de eventuele vergaderingen van de werkgroepen. Als de vergaderingen op vaste tijdstippen plaatsvinden, kunnen bewoners als belangstellende naar de vergaderingen toekomen. Ook horen zij van het overleg als ze aan hun eigen activiteiten in het gemeenschapshuis deelnemen. Een spreekuur van de dorps- of wijkraad voor de bewoners, bijvoorbeeld voorafgaand aan hun vergadering, behoort ook tot de opties om gezamenlijk de leefbaarheid te versterken.
- Gezamenlijk overleg dorps- en wijkraden. Wijk- en dorpsraden hebben vaak ook een gezamenlijk overleg. Dat zou bij toerbeurt in een van de gemeenschapshuizen kunnen plaatsvinden.
- Overleg voor een Wmo-groep op dorps- of buurtniveau of een Wmo-raad op lokaal niveau. Deze werkgroep en/of Wmo-raad kan bijeenkomen in het gemeenschapshuis van het dorp of de buurt. Ook deze werkgroep is daardoor gemakkelijk benaderbaar voor de bewoners (eventueel met een spreekuur).

10 Welzijnswerk en gemeenschapshuis

Nu het lokale beleid weer meer op de buurt gericht is, komen gemeenschapshuis en welzijnsinstelling elkaar daar tegen. De gemeenschapshuizen vervullen vanuit de inhoud van beleid een rol in het kader van welzijn, leefbaarheid, sociale cohesie en de Wmo. Dit geldt ook voor de welzijnsinstelling. De gemeente maakt afspraken met de welzijnsinstelling om het lokale welzijnsbeleid uit te voeren. De doelen van het beleid liggen vast, bijvoorbeeld het bevorderen van leefbaarheid of sociale cohesie. De manier waarop de doelen worden bereikt, behoort tot de verantwoordelijkheid van de welzijnsinstelling en het gemeenschapshuis zelf.

De vraag is of het gemeenschapshuis voordeel kan hebben van de welzijnsinstelling voor de uitvoering: kunnen ze samen optrekken, zijn ze elkaars natuurlijke partner?

Sociaal-cultureel werker in een gemeenschapshuis:

“We hadden een goed vrijwilligersbeleid, maar waar staan alle afspraken eigenlijk? Het resultaat is een handboek, dat een prima overzicht geeft in de stichting en al haar activiteiten.”

Inhoud van beleid

Agogische begeleiding en ondersteuning

Wat betreft de inhoud van beleid is er, zoals al eerder naar voren is gebracht, een rol in het gemeenschapshuis weggelegd voor agogische begeleiding door het welzijnswerk. Die is er voorheen ook nadrukkelijk geweest. De sociaal-culturele activiteiten in het gemeenschapshuis werden eerst begeleid door agogische beroepskrachten, vooral voor specifieke groepen zoals ouderen, jongeren, vrouwen of allochtonen. Later werden deze activiteiten gecoördineerd door beroepskrachten en uitgevoerd door vrijwilligers. Uiteindelijk verdwenen de beroepskrachten uit het gemeenschapshuis en met hen de activiteiten. De activiteiten vonden op centraal, stedelijk niveau plaats of - een andere trend - juist buiten het gemeenschapshuis. Dit heet 'vindplaatsgericht'; daar waar de mensen zich bevinden, op straat of waar dan ook, de plaats waar de vraag of het probleem zich voordoet. In laatstgenoemde visie wordt het gebouw gezien als een ivoren toren waarin de beroepskrachten zich verschansen met hun vaststaande activiteitsaanbod, vaak op grote afstand van mensen die er gebruik van willen maken.

Relatie tussen vrijwillig bestuur en professionele welzijnswerker

Terugkeer van beroepskrachten met hun activiteiten in het gemeenschapshuis is, vanuit het perspectief van de inhoud van beleid van het gemeenschapshuis, wenselijk. Dit vergt overleg tussen de welzijnsinstelling en het gemeenschapshuis, met de overheid als regisseur. Alleen hierdoor kan de welzijnsinstelling weer een betrouwbare partner voor het gemeenschapshuis worden en als zodanig geaccepteerd worden voor duurzame samenwerking. Belangrijk is daarbij het uitgangspunt dat het vrijwillige bestuur de baas is van

het gemeenschapshuis en dat de welzijnsinstelling uitvoering geeft aan het beleid. De instelling dient zich dan ook dienstverlenend en ondersteunend op te stellen. Het is aan de partijen samen om elkaar een plaats te gunnen en te erkennen. Dit komt verderop uitgebreider aan bod.

Duurzame samenwerking als doel van de gemeente

Voor de duurzame samenwerking, geworteld in de samenleving in de buurt of het dorp, is meer nodig dan samenwerking tussen een gemeenschapshuis en een welzijnsinstelling. De gemeente als regisseur speelt daar een belangrijke rol in. Zij moet de welzijnsinstelling de mogelijkheid bieden om langdurig in het gebied als uitvoerder van het lokale beleid actief te zijn. Hiervoor is een inhoudelijk beleid nodig, met daarin een plaats voor professioneel welzijnswerk in het gemeenschapshuis, subsidiebeleid, vrijwilligersbeleid (in hun onderlinge samenhang met professioneel welzijnsbeleid), en een zakelijk contract met goede afspraken.

Welke taken kan het welzijnswerk in en voor het gemeenschapshuis verrichten?

Belangrijk is dat de welzijnswerkers zich in en voor de gemeenschapshuizen bezighouden met de taken waar welzijnsinstellingen voor in het leven geroepen zijn en waarvoor de beroepskrachten zijn opgeleid. Het betreft agogische taken, zoals sociaal-cultureel werk en opbouwwerk. Concreet zijn dit de volgende kerntaken:

- Het initiëren, ontwikkelen en/of begeleiden van nieuwe activiteiten voor bestaande doelgroepen en activiteiten voor nieuwe doelgroepen. Denk bijvoorbeeld aan de nieuwe doelgroepen die in de Wmo staan genoemd, zoals mensen met een beperking, met inbegrip van de voorwaarden om hen te laten deelnemen aan de activiteiten. Het gaat daarbij

om het 'meedoen' aan bestaande activiteiten of aan specifieke voor de doelgroep georganiseerde en begeleide activiteiten. Tevens is hierbij het werken aan de 'ontvangende' kant van belang. Mensen die al gebruikmaken van het gemeenschapshuis c.q. de bewoners uit de buurt voorbereiden en informeren, en vooroordelen wegnemen: het zogenaamde bruggen bouwen. Daarnaast kunnen nieuwe activiteiten en/of doelgroepen worden ontleend aan de inhoudelijke beleidsthema's die de gemeente heeft vastgesteld, zoals gezonde voeding, opvoedingsondersteuning, natuur en milieu.

- Nieuwe activiteiten en/of nieuwe doelgroepen kunnen leiden tot nieuwe functies. Omgekeerd kan ook geredeneerd worden vanuit functies die kunnen worden toegevoegd aan het gemeenschapshuis (zie bijlage 1) en bijpassende activiteiten.
- Het signaleren van mensen die nu geen gebruikmaken van het gemeenschapshuis, mensen die geen lid zijn van een vereniging. Hun vragen moeten verkend worden en zij moeten geactiveerd en gestimuleerd worden om deel te nemen aan de activiteiten.
- Het in beeld brengen van netwerken waar de mensen in het gebied deel van uitmaken.
- Samenwerken door het creëren van netwerken voor mensen die nog geen gebruikmaken van het gemeenschapshuis. Deze mensen moeten worden opgespoord en binnengehaald. Dit moet gebeuren met andere maatschappelijke - professionele en vrijwillige - organisaties. Samenwerking is dus niet alleen nodig om de expertise van de organisaties te benutten bij het werken met hun bestaande groepen, maar ook voor het vormen van nieuwe groepen.

Ondersteuning kan worden geboden bij het in kaart brengen van de activiteiten voor doelgroepen die in het gemeen-

schapshuis al plaatsvinden. Ook moet worden gekeken wat er aan kan worden toegevoegd om een maximale mix van activiteiten voor iedereen te verkrijgen.

Gebouw

Vrijwillig bestuur als verantwoordelijke voor beheer

Voor het gebouw is de rol van welzijnswerk minder vanzelfsprekend dan wel eens wordt gedacht. Nog steeds komt het voor dat welzijnsinstellingen mensen voor het beheer en de schoonmaak in dienst hebben. Deze situatie lijkt ongewenst, om een combinatie van twee redenen:

- Beheer (van gemeenschapshuizen) is een oneigenlijke taak, want het behoort niet tot de kerntaken van het welzijnswerk.
- Door de beheerder (en schoonmaker) in dienst te hebben, ontstaat voor de welzijnsinstelling een onmogelijke situatie: het vrijwillige bestuur heeft de zeggenschap over de beheerder, maar de welzijnsinstelling heeft de beheerder in dienst en tevens de welzijnswerkers die de inhoudelijke, agogische begeleidende en ondersteunende activiteiten voor hun rekening nemen.

In het verleden is het vaak voorgekomen dat de welzijnsinstelling gedwongen werd te bezuinigen op uren voor beheer en schoonmaak om niet te hoeven bezuinigen op het echte welzijnswerk. Dat heeft de verhoudingen met (de vrijwilligers in) de gemeenschapshuizen hier en daar op scherp gezet. Nog steeds ook komt het voor dat welzijnsinstellingen redeneren vanuit het gemeenschapshuis als gebouw (dat beheerd moet worden), juist omdat ze zelf - waar aanwezig - de professionele agogische activiteiten toevoegen. Overigens staat de welzijnsinstelling daarin niet alleen; dat geldt vaak ook voor de gemeente. De keuze voor een beheerorganisatie, voor de beheermatige kant van een of meer

gemeenschapshuizen, met een pool van beheerders, ligt dan in het verlengde van twee gedachten. Ten eerste dat de beroepskrachten in het gemeenschapshuis de baas zijn en ten tweede dat gemeenschapshuizen draaien op uitvoerende vrijwilligers met beheerders voor het gebouw. In dat concept is geen plaats voor vrijwillige besturen van gemeenschapshuizen die beheerders aansturen en agogische beroepskrachten inhuren. Zeker niet met als vertrekpunt een inhoudelijke visie op gemeenschapshuizen met de gebouwen, en daarmee het beheer, als ruimtelijke faciliteit. Dat hoeft overigens nog steeds niet te betekenen dat de vrijwillige besturen de rol van werkgever voor de beheerders op zich nemen. Juist een pool van beheerders in een (facilitaire) beheerorganisatie voor meer gemeenschapshuizen (en andere multifunctionele centra) is verstandig om te voorkomen dat bij ziekte (steeds) een te groot beroep op vrijwilligers wordt gedaan.

Te vaak beroep doen op vrijwilligers kan leiden tot een stop van vrijwillig bestuur. Het komt voor dat een vrijwillig bestuur van een gemeenschapshuis er de brui aan geeft. Welzijnsinstellingen en/of de gemeente zijn dan geneigd om het gemeenschapshuis te laten overnemen door de welzijnsinstelling. Dit is gericht op de technische kant: het beheer en beheersen. Sterker nog, ze gaan er van uit dat het een niet te keren - positieve - trend is, die maakt dat op den duur alle gemeenschapshuizen onder de welzijnsinstelling (of een beheerinstelling) vallen en daarmee het geheel ge-professionaliseerd is. Dit mag echter alleen een tijdelijke situatie zijn, waar zwart op wit afspraken over gemaakt moeten worden. En de rol en de kracht van het welzijnswerk liggen in de zoektocht naar vrijwilligers voor het bestuur, met een binding in de buurt. Lukt het niet om deze te vinden, dan is (tijdelijke) sluiting een reële optie. Dan komt de uitno-

digende overheid die faciliteert namelijk tot zijn recht. Een overheid waarbij de burgers aan zet zijn, en die bewoners tot actief burgerschap uitnodigt en daar een gemeenschapshuis voor teruggeeft.

Uiteraard betekent het niet dat de welzijnsinstelling of de gemeente als regisseur het erop aan moet laten komen dat het gemeenschapshuis sluit. Ondersteuning van het vrijwillige bestuur voor het beheer, naast ondersteuning voor de inhoud, is een belangrijke taak van het welzijnswerk:

- het trainen en toerusten van mensen voor het gebouw (gastvrouw, gastheer);
- het versterken van beheer en organisatie ten behoeve van het gebouw.

Algemener geformuleerd is de ondersteuning: 'gericht op het versterken van eigen zelfstandigheid en verantwoordelijkheid van de gemeenschapshuizen/vrijwilligersorganisatie(s), onder andere door het overdragen van kennis en vaardigheden'¹⁴.

11 Gemeenschapshuis en de rol van maatschappelijke organisaties

De lokale infrastructuur bestaat uit de driehoek overheid, burgers en maatschappelijke organisaties. Het gemeenschapshuis maakt deel uit van het geheel aan maatschappelijke organisaties. In dit hoofdstuk wordt bekeken wat andere maatschappelijke organisaties voor het gemeenschapshuis kunnen betekenen. Het gaat hier niet om de maatschappelijke organisatie als gebruiker van het gemeenschapshuis; dat is in hoofdstuk 3 aan de orde geweest. Evenmin worden alle maatschappelijke organisaties afzonderlijk en uitputtend besproken. Het gaat om de diverse invalshoeken waar vanuit het gemeenschapshuis te maken kan hebben met maatschappelijke organisaties.

Manager beheer van een woningcorporatie:

“Wij hebben ook een rol in de leefbaarheid van de wijken. Bij nieuwe projecten denken we steeds na over de wijkfunctie in relatie tot zorg, welzijn en wonen.”

De inhoud en maatschappelijke organisaties

Allereerst wordt een onderscheid gemaakt in de inbreng die maatschappelijke organisaties in het gemeenschapshuis kunnen hebben. Het kan daarbij gaan om maatschappelijke organisaties die lokaal of zelfs regionaal voor de doelgroep werken, maar niet specifiek voor of toevallig gehuisvest zijn in deze buurt of dit dorp. Ook deze maatschappelijke organisaties hebben te maken met burgers. Om die reden wensen ze activiteiten voor hun doelgroep dichtbij huis, in de buurt. Voorbeelden zijn de thuiszorg, die eenzaamheid signaleert, het werk van social raadslieden dat armoedeproblematiek constateert en vluchtelingenwerk dat graag vluchtelingen in contact wil (laten) brengen met hun buurtgenoten.

Activiteiten

Prisma Brabant heeft een lijst met beleidsthema's ontwikkeld, waarop thema's, functies, doelgroepen en samenwerkingspartners zijn vermeld. Deze lijst kan worden gebruikt om globaal na te gaan welke organisaties voor welke thema's iets kunnen betekenen (zie bijlage 2). Op de lijst staat de welzijnsinstelling niet vermeld. De welzijnsinstelling kan namelijk voor elk van de thema's wel iets betekenen, al was het maar voor het mede zorgen voor de inhoud en vorm van de activiteiten.

Meer concreet kan elk van de maatschappelijke organisaties nagaan voor welke van de eigen - kwetsbare - doelgroepen activiteiten in het gemeenschapshuis kunnen plaatsvinden. De professionele organisaties kunnen er bijvoorbeeld voor zorgen dat hun doelgroepen in het kader van de Wmo mee kunnen doen aan activiteiten van het gemeenschapshuis (samen met de buurtbewoners of met activiteiten specifiek gericht op de doelgroep). Dit kunnen mensen zijn die geen lid zijn van een organisatie en al dan niet specifieke profes-

sionele begeleiding nodig hebben van de maatschappelijke organisatie (zoals een organisatie voor verstandelijk gehandicapten, een ouderenorganisatie die eenzame mensen kent, een vluchtelingenorganisatie die met vluchtelingen werkt). Zeker als het daarbij gaat om het meedoen aan gewone sociaal-culturele activiteiten moet worden nagegaan of daar professionele begeleiding vanuit de eigen maatschappelijke organisatie bij nodig is. Tevens kan worden bekeken wat vrijwilligers van het gemeenschapshuis of buurtbewoners (die nog geen actieve vrijwilliger zijn) kunnen bijdragen.

Personele inzet

Verstandelijk gehandicapten kunnen ook meehelpen bij de uitvoering van de activiteiten. Zo kunnen ze voor de activiteit gezamenlijk de maaltijd gebruiken voor ouderen, helpen met koken of het dekken van de tafel. Ook dit is een vorm van meedoen. De professioneel maatschappelijke organisatie brengt daarbij kennis in over de eigen doelgroep en kan bestaande vooroordelen wegnemen.

Het gebouw en maatschappelijke organisaties

De woningcorporatie als maatschappelijke organisatie heeft taken voor de huurders in de sociale sector als doelgroep, bijvoorbeeld minder draagkrachtigen. Zo financiert de woningcorporatie haar bezit met huur- en koopwoningen in het duurdere segment en verkoopt een deel van haar bezit om er andere huizen, voor minder draagkrachtigen, mee te financieren. Daarnaast richt de woningcorporatie zich steeds meer op 'maatschappelijk vastgoed', publieke gebouwen zoals scholen en zorginstellingen, om de leefbaarheid van het gebied te versterken. Ook de woningcorporatie kan van betekenis zijn voor het gemeenschapshuis, bijvoorbeeld door:

- De bouw van het gemeenschapshuis. Woningcorporaties zijn bereid te investeren in gemeenschapshuizen, zelfs in gebieden waar ze weinig huurwoningen hebben, zoals in sommige dorpen op het platteland waar 80% van de huizen bestaat uit particulier woningbezit. De grens voor corporaties houdt dus niet meer op bij hun eigen woningcomplexen. Het belang van de corporatie ligt in de marktwaarde van het vastgoed.
- Onderhoud van een gemeenschapshuis. De corporatie heeft verstand van groot onderhoud en kan deze expertise tegen scherpe prijzen inzetten voor het gemeenschapshuis. De gemeente kan een contract afsluiten om het groot onderhoud van het gemeenschapshuis of al haar gemeenschapshuizen uit te besteden aan de corporatie.
- Voor klein onderhoud kan het gemeenschapshuis of kunnen de gezamenlijke lokale gemeenschapshuizen een onderhoudscontract afsluiten. De woningcorporatie kan ook met haar medewerkers vrijwilligers of stagiaires begeleiden, die het onderhoud in gemeenschapshuizen (leren) uitvoeren.

Meedoen en actief burgerschap

Maatschappelijke organisaties kunnen ook via specifieke groepen waarvoor zij werken iets betekenen. Onder begeleiding van de beheerder van het gemeenschapshuis kan bijvoorbeeld een verstandelijk gehandicapte of een ex-psychiatrisch patiënt meehelpen met het verrichten van taken, zoals een kopje koffie inschenken in de informele ontmoetingsruimte, de stoelen op orde brengen of schoonmaken.

Maatschappelijke organisaties en activiteiten op eigen locatie

- Niet alleen het gemeenschapshuis richt zich op de buurt of op de leefbaarheid ervan. Ook tal van andere maatschappelijke

organisaties richten zich vanuit hun eigen visie op de buurt en de bewoners, en organiseren op eigen locaties activiteiten. Een voorbeeld: woningcorporaties die willen bijdragen aan de leefbaarheid van de omgeving stellen hun gemeenschappelijke ruimte voor de eigen huurders op complexniveau open voor andere buurtbewoners.

- Zo kan een zorginstelling bijvoorbeeld een algemene publieke functie willen hebben om de eigen bewoners in contact te laten komen met andere bewoners uit het gebied. Zij kan dit doen om de verbinding te versterken tussen wat zich binnen en buiten de muren afspeelt. Denk hierbij bijvoorbeeld ook aan een woonservicezone, met diensten (restaurant, kapper, fysiotherapie) waar iedereen in het gebied gebruik van kan maken.

De maatschappelijke instellingen kunnen op dat moment concurrenten zijn van het gemeenschapshuis.

Om twee redenen verdient het idee van de zorginstelling of woningcorporatie met een algemeen publieke ruimte niet de voorkeur:

- Participatie - in het kader van de Wmo - wordt beter bereikt als de doelgroep, bijvoorbeeld ouderen, nog af en toe de deur uitgaan naar een gemeenschapshuis met een mix aan activiteiten voor iedereen (en dus ook voor hen) en daarbij tegelijkertijd weer eens buiten en onder de mensen zijn.
- Eigen regels van de maatschappelijke instelling zijn bepalend en daardoor beperkend voor de algemene toegankelijkheid of concurrerend: algemene publieke ruimten van een zorginstelling of woningcorporatie blijken in de praktijk toch minder 'voor iedereen' dan de naam suggereert. Er zijn zorginstellingen die graag ruimte bieden aan een koor, maar daar dan aan toevoegen dat de bewoners wensen dat het

om 20.00 uur rustig is, een tijdstip dat voor een koorrepitie met leden die overdag werken juist gunstig is.

- Aan de andere kant is gebleken dat een vereniging juist gebruikmaakt van de ruimte van een corporatie, gelokt met gratis koffie of thee. Ook dat holt de functie van een gemeenschapshuis uit, want daar kan een gemeenschapshuis nooit tegenop en dat moet het ook niet willen.

Het zal duidelijk zijn dat het hierbij niet gaat over gedeelde gebouwen en ruimten, maatschappelijke instellingen onder een dak; de zogenaamde multifunctionele accommodatie. Op die accommodaties gaat het volgende hoofdstuk apart in.

Commerciële dienstverlening

Bij maatschappelijke organisaties kan ook worden gedacht aan de commerciële dienstverlening, zoals de detailhandel, de toeristische sector, de bank- en verzekeringssector en het notaris- of advocatenkantoor. De laatste zijn commerciële instellingen en organisaties, maar kunnen wel degelijk maatschappelijk verantwoord ondernemer zijn. Voorbeelden van zulk ondernemerschap zijn: een bank met een wekelijks spreekuur in een gemeenschapshuis en de VVV die een aantal keren in de week informatie geeft.

Overheid, regie en maatschappelijke organisaties

Het is belangrijk dat de gemeente als uitnodigende overheid de regie en het overzicht houdt over de maatschappelijke organisaties in haar gebied. Dit geldt zowel voor het realiseren van het inhoudelijk beleid als voor de fysieke kant. Door schaalvergroting zijn maatschappelijke organisaties actief in een groter gebied.

Taken van de gemeente op dit vlak:

- De gemeente dient te bewaken dat alle voorzieningen voor haar eigen inwoners toegankelijk blijven. Ook moet zij crea-

tieve oplossingen bedenken, samen met maatschappelijke partners en de bewoners (in organisatorisch verband), voor gebieden waar de leefbaarheid gevaar loopt door het verdwijnen van voorzieningen.

- Ook voor de andere kant moet de gemeente oppassen: wildgroei van voorzieningen moet worden voorkomen en de gemeente moet erop toezien dat maatschappelijke organisaties afzonderlijk geen algemeen publieke voorzieningen plannen in een bepaald gebied. Hierdoor bereikt een gemeenschapshuis namelijk maar een beperkt publiek en komt het inhoudelijke doel van maximale benutting met een mix van activiteiten voor iedereen in de knel.

De verleiding voor de gemeente om het eigendom van het gemeenschapshuis over te doen aan woningcorporaties die er financieel goed voorstaan is groot. Echter, de gemeente geeft hiermee wel de regie uit handen, wat niet bevorderlijk is.

Gemeenten mogen zich vanzelfsprekend zakelijk opstellen om verantwoord om te kunnen gaan met publieke middelen. Financieel voordeel mag echter geen doel op zich worden. Eerder al is een pleidooi gehouden voor het handhaven van de regels om niet concurrerend met de horeca te zijn.

12 Gemeenschapshuis en multifunctionele accommodatie

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de multifunctionele accommodatie. Met de opkomst van de brede school, het verdwijnen van de voorzieningen in buurt en dorp, de toenemende vergrijzing en nieuwbouwwijken zonder voorzieningen, zijn multifunctionele accommodaties in opmars. Het verschijnsel multifunctionele accommodatie is niet nieuw. Het is daarom interessant te kijken naar wat een multifunctionele accommodatie vandaag de dag is, vergeleken met vroeger, en waar het gemeenschapshuis als partner van de multifunctionele accommodatie rekening mee moet houden. Ook in dit verband geldt dat samenwerking een belangrijk punt van aandacht is, terwijl de waarde ervan niet altijd wordt onderkend. Een belangrijke vraag voor gemeenschapshuizen is of zij partner moeten worden in een multifunctionele accommodatie of dat zij daar buiten moeten blijven. Er wordt over het algemeen weinig in samenwerking geïnvesteerd, zowel vooraf als tijdens het gebruik van de multifunctionele accommodatie. Dit hoofdstuk eindigt met enkele tips voor de vorming van multifunctionele accommodaties.

Voorzitter van een multifunctionele accommodatie:

“De opstart is goed verlopen. We hebben alles tot in detail met de verenigingen overlegd. Ze hebben gekregen wat ze dachten nodig te hebben.”

Multifunctionele accommodatie

Het gaat bij een multifunctionele accommodatie om minimaal twee organisaties of instellingen die elk minimaal één functie vervullen en samen in één gebouw zijn gehuisvest. Net zo min als hét gemeenschapshuis bestaat, is er dé multifunctionele accommodatie. Daar komt bij dat een gemeenschapshuis een uitstraling kan hebben waardoor mensen het een multifunctionele accommodatie noemen in plaats van een gemeenschapshuis (buurthuis of dorpshuis). Vaak heeft dat te maken met, zoals Engbersen en Meesterberends het noemen 'woorden die collectieve voorstellingen oproepen'¹⁵. Bij een gemeenschapshuis denk je meestal aan een gemoeidelijke sfeer die past bij vroeger, maar bij een multifunctionele accommodatie aan een bijdetijds, modern gebouw. Met het gebruik van het woord multifunctionele accommodatie (mfa) wordt de suggestie gewekt dat er meer eisen aan worden gesteld: mfa's zijn complexer en kostbaarder.

Onderscheid multifunctionele accommodatie en gemeenschapshuis

Wat onderscheidt een gemeenschapshuis van een multifunctionele accommodatie? Zoals gezegd gaat het bij een multifunctionele accommodatie om minimaal twee organisaties in één gebouw die elk minimaal één functie vervullen. Bij een gemeenschapshuis gaat het om een organisatie die diverse functies vervult, gemiddeld ongeveer tien. Er is bijvoorbeeld de functie van maatschappelijk werk, doordat het Maatschappelijk Werk een spreekuur houdt. Daarmee is de maatschappelijk werkinstelling geen gezamenlijke partner in de organisatie van het gemeenschapshuis. Er zou sprake zijn van een multifunctionele accommodatie als beide organisaties - gemeenschapshuis en instelling voor maatschappelijk werk - partner in de accommodatie zijn.

Nieuwe partners en activiteiten voor een (al dan niet aangepast) gebouw is op zich geen nieuw verschijnsel: ook kloosters, school- en patronaatsgebouwen zijn niet gesloopt, maar gerenoveerd en kregen een nieuwe bestemming als gemeenschapshuis, met de nodige bouwkundige aanpassingen. Het verschil was dat het klooster, de school of het patronaatsgebouw oorspronkelijk één bestemming had, namelijk voor de kloostergemeenschap of voor onderwijs (van de werkende klasse). De multifunctionele accommodatie daarentegen had al meer partners in huis: passanten en constanten.

De regie voor de accommodatie, voor de inhoud en/of het gebouw, ligt bij een multifunctionele accommodatie bij één van de organisaties, bij de organisaties gezamenlijk of bij een externe partner voor het geheel. Nadrukkelijk moet hierbij gesteld worden dat de regierol op dit (uitvoerende) niveau niet dezelfde is als de rol die eerder is besproken: die van de gemeente als regisseur.

Concept multifunctionele accommodatie: terug van weggeweest

Multifunctionele accommodaties zijn niet nieuw. Ook in de jaren '60 en '70 kwamen ze al voor: in de stad en op het platteland. Ze zijn min of meer terug van weggeweest. De accommodaties zijn inmiddels vaak bouwkundig aangepast, en voorzien van nieuwe partners en activiteiten. Multifunctionele accommodaties werden in de jaren '60 en '70 vooral neergezet vanuit idealen als samenlevingsopbouw, emancipatie en democratisering¹⁵. In de architectuur van veel multifunctionele accommodaties

Een van de idealen was in die tijd 'ontklonteren': niet in eigen milieu, sociale laag, leeftijdscategorie, etnische groep of opleidingscategorie blijven kleven, maar dat mensen uit verschillende groepen met elkaar contact maken. Het huidige bruggen bouwen, contact met elkaar maken, tussen mensen die van elkaar verschillen en bij elkaar in de buurt wonen, valt hiermee niet samen. Dit komt doordat individualisering nog minder ver was voortgeschreden en de noodzaak om te investeren in sociale samenhang nog niet werd gezien. Nu wordt naast bruggen bouwen ook 'banden smeden' tussen gelijkgestemden genoemd. Het gaat om ontmoeting, kortstondige en meer langdurige contacten tussen mensen die bij elkaar in de buurt wonen en van elkaar verschillen, en tussen gelijkgestemden: ten behoeve van sociale samenhang, leefbaarheid en welzijn.

uit die tijd zijn de idealen van samenlevingsopbouw, emancipatie en democratisering terug te vinden. Gebouwen werden niet opgedeeld in hokjes en voor afzonderlijke specifieke functies ontworpen, maar ruimten werden zo gemaakt dat ze in principe door tal van verschillende mensen voor hun activiteiten konden worden benut¹⁵.

Een nieuwe impuls voor multifunctionele accommodaties
Multifunctionele accommodaties hebben een nieuwe impuls gekregen onder invloed van de volgende ontwikkelingen:

- Werken aan achterstandssituaties in de grote steden leidde tot samenwerking in de vorm van brede scholen, zoals eerder in het hoofdstuk over brede scholen werd vermeld. Inmiddels wordt die samenwerking vertaald in multifunctionele accommodaties met de kernpartners van de brede school. Ook op het platteland is nu het verschijnsel brede school ingezet. Daar is - maar dat geldt nu ook voor de grote steden - de verplichting tot buitenschoolse opvang de mo-

tor voor multifunctionele accommodaties of multifunctionele zones, in de vorm van brede scholen.

- Verdwijnen van voorzieningen door schaalvergroting en daarmee de achteruitgang van leefbaarheid is een ander motief voor multifunctionele accommodaties. Dit geldt zowel voor de stad als het platteland. Aan multifunctionele accommodaties op het platteland wordt echter meer aandacht besteed dan in de stad, omdat de voorzieningen in de stad als geheel niet zijn verdwenen.

- Toenemende vergrijzing en het zo lang mogelijk zelfstandig willen blijven wonen maakt dat er aandacht is voor een combinatie van voorzieningen om ouderen ook daadwerkelijk zelfstandig te kunnen laten wonen. Daarbij kan worden gedacht aan een multifunctionele accommodatie in de nabijheid van ouderen, maar ook aan een gebied waar ouderen in hun directe omgeving voorzieningen op loopafstand tot hun beschikking hebben. Met de gedachte aan een woonservicezone voor de zorg van mensen, onder de naam woonzorgzone, werd later aan dit servicegebied het gemak van voorzieningen om de hoek gecombineerd voor tweeverdieners. Om die reden bestaat nu het begrip 'woonservicezone', als type multifunctionele zone.

- Leefbaarheid van nieuwe wijken. Nieuwbouwwijken werden lange tijd zonder voorzieningen opgeleverd, omdat het woonwijken betrof. Mensen als tweeverdiener waren dermate mobiel dat ze geacht werden hun boodschappen buiten de wijk te doen. Ook zouden ze voor hun contacten hun woonomgeving niet nodig hebben. Inmiddels wordt ook door beleidsmakers gezien dat de buurt ook in een nieuwbouwwijk voor bewoners er wel degelijk toe doet. Korte contacten zijn van belang, veel tweeverdieners hebben kinderen die op een gegeven moment naar school gaan en gebruikmaken van de buitenschoolse opvang. Daarmee komt een brede school in zicht. Evenals de koppeling met andere voorzieningen en arrangementen, zoals gezondheidscentra en zakelijke dienstverlening, om ook de tweeverdieners zonder kinderen iets te kunnen bieden en de mogelijkheid voor jong en oud om met elkaar in contact te komen. Het is bo-

vendien onjuist om te veronderstellen dat nieuwe bewoners onderling niets met elkaar hebben¹⁶.

Invulling van het concept multifunctionele accommodatie

Multifunctionele accommodaties, waarin in principe alle ruimten door een veelheid van mensen en ten behoeve van uiteenlopende activiteiten konden worden benut, zijn inmiddels een gepasseerd station. Multifunctionele accommodaties hebben nu meer als uitgangspunt dat sommige ruimten gedeeld worden en dat partners daarnaast over eigen ruimten beschikken. Er wordt inhoudelijk en wat de ruimte betreft samengewerkt waar dat nodig en nuttig is, maar ieder voor zich werkt ook aan het realiseren van de eigen doelstellingen. Engbersen e.a. stelt dat de nieuwe generatie multifunctionele accommodaties zich explicieter dan voorheen richt op draagkrachtige middengroepen. Dit spoot met wat naar voren kwam bij de leefbaarheid in nieuwe wijken, maar ook bij het verdwijnen van voorzieningen op het platteland. Daar worden organisaties met vormen van zakelijke dienstverlening meegenomen in multifunctionele accommodaties. Met een meer praktisch ingevuld concept van multifunctionele accommodaties, waarin ook arbeid en zorg kunnen worden gecombineerd, zoals Engbersen dat naar voren brengt, staat het doel nog steeds recht overeind. Dit doel is het welbevinden en de ontwikkeling van kinderen en hun omgeving (de brede school) en sociale samenhang, welzijn en leefbaarheid. Een mix aan activiteiten voor iedereen, met ontmoeting als overkoepelend begrip, zorgt ervoor dat dit wordt bereikt. Dit doel staat voorop, en ook het praktische gebruik, de dienstverlening die kortstondige contacten bewerkstelligt, levert hieraan een bijdrage.

Gemeenschapshuizen in multifunctionele accommodaties

Waarmee moet een gemeenschapshuis als partner in een multifunctionele accommodatie rekening houden?

Van belang is allereerst de bereidheid tot samenwerking op diverse fronten:

- bereidheid tot samenwerking met de beoogde organisa-

Voor een nieuw te vormen multifunctionele accommodatie heeft als het goed is de inhoudelijke visieontwikkeling al plaatsgevonden, voorafgaand aan de fysieke. Het bij het gemeenschapshuis in beeld brengen van de bestaande en toekomstige situatie, met een mix van activiteiten voor iedereen, waarbij ook de bestaande gebruikers met hun wensen betrokken worden, is noodzakelijk op het moment dat er plannen voor de multifunctionele accommodatie ontstaan. Of het gemeenschapshuis er deel van uitmaakt of niet. Het is niet te voorkomen dat sommige mensen juist graag gebruikmaken van de nieuwe multifunctionele accommodatie en anderen liever in het bestaande gemeenschapshuis blijven. Het kan betekenen dat tegelijkertijd met de vorming van een nieuwe multifunctionele accommodatie er iets moet worden gedaan aan het verwerven van draagvlak bij bewoners, vrijwilligers en gebruikers voor het bestaande gemeenschapshuis, om het maximaal te kunnen blijven benutten voor de uitvoering van een mix aan activiteiten.

ties vanaf de start van de ontwikkeling. Zie ook het hoofdstuk over de brede school en het hoofdstuk over samenwerking, het deel over de spelregels voor samenwerking.

- Indien nog een ander gemeenschapshuis in het gebied aanwezig is: bereidheid tot samenwerking met het gemeenschapshuis in hetzelfde gebied: wie neemt welke activiteiten voor zijn rekening? Het risico bestaat dat als er een nieuwe multifunctionele accommodatie komt, er leegloop ontstaat bij het al bestaande gemeenschapshuis.
- Bereidheid tot samenwerking ten behoeve van de multifunctionele accommodatie: zowel voor de inhoudelijke visie op de multifunctionele accommodatie (waarom en waartoe samen in één gebouw), de beheerkant, als de organisatie van de samenwerking. Ook bij multifunctionele accommodaties als voordeurdelers is het ontwikkelen van een visie op de multifunctionele accommodatie noodzakelijk.

Gemeenschapshuis buiten de multifunctionele accommodatie

Wat staat een gemeenschapshuis te doen als het geen deel uitmaakt van de multifunctionele accommodatie of zone, maar als er wel een mfa in het werkgebied is of komt? Ook in dat geval is samenwerking van belang: samenwerken op inhoud, in de vorm van netwerken. Dit met het oog op afstemming van activiteiten, ook van nieuwe, voor de partners of hun doelgroepen van de multifunctionele accommodatie. Voorkomen moet worden dat zich leegloop bij het gemeenschapshuis voordoet. Maar het omgekeerde kan ook het geval zijn, bijvoorbeeld indien de multifunctionele accommodatie een te mooie uitstraling heeft.

Gemeente als regisseur

Ook voor de ontwikkeling van multifunctionele accommodaties geldt, dat voor de gemeente als regisseur een belang-

Concreet valt hierbij onder meer te denken aan de volgende zaken:

- Uit de visie op de accommodatie de ruimtelijke visie vertalen: afzonderlijk en samen. Met aandacht voor de kwaliteitsklasse en normen die worden gehanteerd. Wie heeft wanneer welke ruimte nodig.
- Beheer door één van de partners of een externe partner.
- De benodigde ruimte vertalen in een programma van eisen voor het gebouw.
- Afspraken dienen gemaakt te worden over:
 - de organisatievorm;
 - het gebruik van de ruimten en, in geval van gemeenschappelijke ruimten, nadere afspraken over het gemeenschappelijke gebruik;
 - de voor alle gebruikers gemeenschappelijke ruimten als hal, entree, toiletruimte;
 - wie waarvoor verantwoordelijk is.

rijke rol is weggelegd. Het gaat om meer organisaties, waaronder zakelijke partners en er is veel (gemeenschaps)geld mee gemoeid. Los daarvan is het belangrijk dat de gemeente nut en noodzaak van de multifunctionele accommodatie afweegt en zelf ook een visie op de multifunctionele accommodatie ontwikkelt.

Tips voor het kiezen van een multifunctionele accommodatie

Hieronder staat een samenvatting van enkele relevante tips van Engbersen, aangevuld met eigen ervaringen:

■ Niet altijd is een multifunctionele accommodatie dé oplossing. Aparte instellingen kunnen een even goede oplossing zijn. Ook mobiele diensten (naar de burger toe) zijn soms een oplossing.

■ Neem niet klakkeloos het concept van de burens over. Laat je inspireren en enthousiasmeren door de multifunctionele accommodatie die je bezoekt, maar 'leen geen problemen van de burens' en vergewis je van de fouten die daar zijn gemaakt. Elke multifunctionele accommodatie is nou eenmaal maatwerk.

■ De verleiding is groot om een mooi gebouw neer te zetten en niet na te denken over de inzet van vrijwilligers. Mooie multifunctionele gebouwen lokken professionaliteit uit en gebruikers als consumenten. Daarbij komt dat een te professioneel gebouw, zo bleek al eerder, ervoor kan zorgen dat vrijwilligers afhaken. Dat kan niet de bedoeling zijn van een uitnodigende overheid die actief burgerschap veronderstelt.

13 Exploitatie en financieel beheer

In dit hoofdstuk wordt de financiële kant van het gemeenschapshuis belicht. Het uitgangspunt is dat het gemeenschapshuis instrument van beleid is en dat het gebouw hier de ruimtelijke vertaling van vormt. Financiën vormen daarbij de uitkomst van het ontwikkelde beleid en niet andersom.

Het gaat hier dan ook over financieel beheer van de exploitatie en niet over het beheer van het gebouw.

Zaken die aan de orde komen in dit hoofdstuk zijn:

- Kunnen de financiële lasten binnen de perken worden gehouden?
- Hoe kan het inhoudelijke beleid financieel worden vertaald, variërend van een eenmalige subsidie in de stichtingskosten en financiering van de accommodatie tot een jaarlijks subsidiebedrag?
- Dient de subsidie voor het gebruik naar het gemeenschapshuis te gaan of naar alle afzonderlijke gebruikers?
- Hoe zit het met de winst die het gemeenschapshuis maakt?

Hoofd welzijn van een gemeente:

“We zijn richting de besturen altijd heel helder geweest bij het samen formuleren van het accommodatiebeleid. Het is geen bezuiniging, maar een herijking.”

Financiën binnen de perken houden

De vraag of de financiële lasten binnen de perken gehouden kunnen worden is niet zonder meer te beantwoorden. Leefbaarheid kost geld en de gebouwen, vooral de grond waar ze op staan, vertegenwoordigen marktwaarde. Het uitgangspunt dat een gemeenschapshuis een fundamentele waarde als basisvoorziening vormt, als instrument van inhoudelijk beleid, betekent dat er subsidie mee gemoeid is. De hoogte van het bedrag heeft echter te maken met de vraag wat de gemeente - maar niet de gemeente alleen - er voor over heeft om gemeenschapshuizen in te zetten voor ontmoeting met een maximale mix aan activiteiten voor iedereen. De gemeente hoeft daar niet alleen op in te zetten: maatschappelijke organisaties en ook commerciële organisaties kunnen daar een bijdrage aan leveren. De inhoudelijke visie, met daaruit afgeleid wat er nodig is aan ruimte en eventueel aan personeel, levert de financiële uitkomst op. Factoren die daarbij een rol spelen zijn: de norm die de gemeente hanteert voor de kwaliteit van de gebouwen, maar ook de normen die ze hanteert voor de kwaliteit van de activiteiten. Hierbij worden zowel de activiteiten voor de mensen afzonderlijk bedoeld, als de mix aan activiteiten voor iedereen. Dat zijn politieke keuzes die zeker bij gedeeld gebruik, bijvoorbeeld in de vorm van multifunctionele centra en brede scholen in het bijzonder, complex zijn, juist omdat er meer partijen en beleidsvelden en dus meer geldstromen bij betrokken zijn.

Inhoudelijk beleid maken en vormgeven in samenwerking met anderen betekent ook schoon schip maken, om de financiële situatie in kaart te brengen en binnen de perken te hou-

Denk daarbij ook aan vormen van dienstverlening, die extra financiële investeringen nodig hebben door de extra eisen (in de vorm van voorschriften), die de dienstverlener aan de ruimte en/of het beheer stelt en waar het gemeenschapshuis geschikt voor moet zijn.

Regelmatig zijn er lastige financiële praktijken; situaties die gemeenten als regisseur ontmoedigen om er aan te beginnen. Toch vragen ze om stevige antwoorden. Voorbeelden daarvan zijn:

- prachtige gebouwen waar financiën voor zijn vrijgemaakt, die zijn verkregen en neergezet, en die ineens forse exploitatietekorten vertonen;
- de wens tot financieel gelijke behandeling tussen het gemeenschapshuis in het ene en het andere dorp;
- financieel ongelijke behandeling op basis van verworven rechten als gevolg van regelingen en afspraken in het verleden (gemeentelijke herindeling, het vorige gebouw), die scheefgroei veroorzaken en scheve gezichten geven.

den. En ook om samen met alle betrokkenen te bekijken op welke wijze lusten en lasten verdeeld kunnen worden. Alleen op die manier kan het lastige financiële vraagstuk worden aangepakt. Het komen tot inhoudelijk beleid met daaraan een nieuwe subsidiesystematiek gekoppeld, is de enige oplossing om een eind te maken aan de diversiteit van praktijken en het woud van regelingen. De zaken waar in ieder geval de gemeente en de gemeenschapshuizen, en dus de lokale gemeenschap, last van hebben. Daarbij komt het er op aan om, zoals verderop in dit hoofdstuk blijkt, goede normen en heldere criteria te ontwikkelen. Er zijn immers geen van hogerhand opgelegde en uniforme regels, zoals die voor bijvoorbeeld scholen en onderwijs gelden. Iedere lokale gemeenschap mag het zelf regelen en uitzoeken.

Uitwerking inhoudelijk beleid met de financiën en subsidie als uitkomst van beleid

Hieronder volgen enkele aanbevelingen voor de uitwerking van inhoudelijk beleid en daaraan gekoppeld de subsidies, met als inzet een mix aan activiteiten voor iedereen:

- ontwikkel gezamenlijk, in onderling overleg, inhoudelijk beleid;

Een gemeente wil laten weten wat er minimaal aan dienstverlening van de gemeenschapshuizen wordt verwacht. En wil het bestuur van het gemeenschapshuis meer aan dienstverlening¹⁷ doen, dan moet dat gedekt worden uit de exploitatie. Hierdoor gaat er geen prikkel uit om naar meer te streven, anders dan op basis van extra eigen inkomsten.

- zorg ervoor dat de subsidie de uitkomst van het beleid is;
- kom in onderlinge samenspraak tot één subsidiesystematiek;
- handhaaf de voor iedereen heldere regels en afspraken, en leef ze na.

Vanuit inhoudelijk beleidsperspectief is één bestuur voor alle lokale gemeenschapshuizen samen niet wenselijk en voor een goede financiële verhouding ook niet nodig. Samenwerking van besturen van gemeenschapshuizen is wél wenselijk, maar dan in de vorm van netwerken. Ook in overkoepelend verband.

Afspraken

Tot het zakelijk met elkaar omgaan en afspraken kunnen maken op basis van inhoudelijk beleid, behoort het volgende. Alle gemeenschapshuizen komen in gezamenlijk overleg en in overleg met de gemeente tot afspraken over:

- de huurovereenkomst van het gemeenschapshuis met de gemeente;
- criteria voor registratie;
- bezetting van ruimten;
- vaststelling van huurprijs en -verhoging; norm voor bepaling huurprijs: vierkante meters of gebruiksmogelijkheid van de ruimte.
- verzekeringen en vergunningen (welke en wie betaalt wat);
- gezamenlijke inkoop en gebruik van faciliteiten;

- wijze van de inzet van personeel: schoonmaak en beheer;
- scholing en deskundigheidsbevordering;
- vaststelling van consumptietarieven en eventueel tarieven voor specifieke groepen (kinderen, ouderen);
- gehanteerde consumptieprijzen: in overleg met de horeca;
- paracommercialisme en horecaomzet;
- periodiek overleg met gebruikers;
- tevredenheidsonderzoek onder gebruikers, bezoekers, vrijwilligers en andere 'klanten';
- planmatig werken:
 - met voortschrijdende meerjarenbegrotingen;
 - schoonmaakonderhoudsplan;
 - klein onderhoudsplan.
- meerjarenonderhoudsplan voor groot onderhoud per huis en voor alle gemeenschapshuizen samen, van de kant van de gemeente. In de plannen dient afschrijving te worden meegenomen.
- beleidsplan, financiële vertaling; activiteitenplan; jaarverslag, inclusief sociaal jaarverslag (in hoeverre is het bereiken van doelstellingen geslaagd).

Op de vraag of gezamenlijke inkoop altijd voordeliger is, is het antwoord niet eenduidig ja of nee. De binding met de lokale detailhandel is belangrijk.

De keuze voor een subsidiesystematiek

Een gemeenschapshuis behoort tot de zogenaamde basisvoorzieningen. Dat wil zeggen, tot die voorzieningen waarvan is vastgesteld dat ze van waarde zijn voor in principe iedereen van de lokale gemeenschap. De gemeente kan ervoor kiezen het gebruik van het gemeenschapshuis gratis te laten zijn en daarbij alle lasten en kosten van onderhoud voor haar rekening te nemen. Hiermee is dan in feite sprake van een open einderegeling.

Wil de gemeente echter wel een deel van de lasten als huurinkomsten terugkrijgen, dan staan er twee opties open: subsidie naar de exploitant of subsidie naar de gebruiker. Immers, de optie marktconforme huurprijzen voor iedereen is

niet realistisch, omdat dan de toegankelijkheid voor iedereen tegen betaalbare prijzen niet waargemaakt kan worden. De beide mogelijkheden, subsidie naar het gemeenschapshuis of naar de gebruikers, worden hieronder uitgewerkt. Daarbij kan geconcludeerd worden, dat op welke van de twee opties de keuze ook valt, er altijd weer een reparatie moet plaatsvinden aan de andere kant. Daarbij geldt dat hoe hoger de huurtarieven zijn, hoe meer aandacht er besteed moet worden aan regelingen om de tarieven voor iedereen betaalbaar te maken.

Subsidie voor huisvesting naar de exploitant van het gemeenschapshuis

De subsidie van de gemeente gaat naar het gemeenschapshuis ter compensatie van een deel van de (gederfde) huurinkomsten. Gebruikers kunnen er voor weinig geld terecht. De gemeente stelt een norm vast voor de gederfde huurinkomsten en geeft dat bedrag in de vorm van subsidie aan het gemeenschapshuis. De gemeente bepaalt welke categorieën van verenigingen/gebruikers in aanmerking komen voor gebruik van het gemeenschapshuis tegen gereduceerd huurtarief. Dat tarief kan bijvoorbeeld alleen de kosten van onderhoud dekken van gas, water en elektriciteit, schoonmaak en klein onderhoud, maar zelfs daar kan onderscheid in worden gemaakt: tussen gebruikers die niets en gebruikers die iets meer dan de gemiddelde kosten voor onderhoud kunnen betalen. Gebruikers die geen lid zijn van een vereniging of mensen in netwerkverband krijgen geen geld, maar betalen zelf ofwel geen vergoeding ofwel een vergoeding waarbij niet alle kosten in rekening worden gebracht. Verenigingen hoeven hun leden weinig contributie in rekening te brengen voor de ruimte, waardoor de eigen bijdrage van de leden voor het gemeenschapshuis gering is.

Wat het consumptietarief betreft, dient het gemeenschapshuis zich te houden aan een minimumtarief. Dat betekent dat het tarief niet concurrerend mag zijn met de horeca en dus niet te laag mag zijn.

Voor het gemeenschapshuis moet duidelijk zijn wie van de gebruikers aan de door de gemeente vastgestelde criteria voldoet en wie niet.

Op zich hoeft de keuze voor deze systematiek niet te betekenen dat mensen daadwerkelijk voor hun activiteiten gebruik (gaan) maken van het gemeenschapshuis. Ze kunnen hun activiteit ook bij iemand aan huis uitvoeren of bij het café in de buurt. In het café hoeven ze doorgaans geen huur, maar slechts de (verplichte) consumptie te betalen. Gemeenten moeten kortom meer doen dan subsidie verstrekken aan de exploitant en alleen de huurtarieven voor (bepaalde) verenigingen laag houden.

Wat zijn aanvullende opties voor een gemeente die kiest voor huursubsidie aan de exploitant?

- De gemeente kan een goede bezettingsgraad stimuleren door een deel van de lasten, die komen kijken bij een ruimere openstelling voor schoonmaak, beheer en energielasten, te vergoeden. Het gaat daarbij niet om het stimuleren van meer van hetzelfde (verenigingen die toch al tegen een gereduceerd tarief gebruikmaken van het gemeenschapshuis), maar om het stimuleren van een maximale mix aan activiteiten voor iedereen.
- Nieuwe doelgroepen en activiteiten. Voor het bereiken van doelgroepen die tot nu toe niet of niet voldoende wor-

De optie om huurtarieven zo laag te laten zijn dat in principe geen vereniging/organisatie subsidie voor huisvesting hoeft aan te vragen, doet zich ook voor in de situatie waar gemeenschapshuizen van de bewoners zijn. Zij betalen jaarlijks contributie, en daarmee is de huisvesting gratis. Ook in deze situatie wordt de baropbrengst, tegen commercieel tarief, gebruikt voor de lasten van het gebouw. Als inhoudelijk instrument van beleid zou de opbrengst ten goede moeten komen aan inhoud én gebouw samen.

den bereikt, kan de gemeente subsidie verstrekken in de vorm van deskundigheidsbevordering aan vrijwilligers van het gemeenschapshuis (uitvoerenden en bestuursleden). Een tweede mogelijkheid is aan de welzijnsinstelling, een andere partner die voor de uitvoering van het welzijnsbeleid zorgt, subsidie te verstrekken. Ook de welzijnsinstelling kan zorg dragen voor - professionele begeleiding van - activiteiten voor mensen in het gemeenschapshuis (die daar al dan niet tegen gereduceerd tarief gebruik van maken). Zowel het gemeenschapshuis als de welzijnsinstelling kunnen op deze manier werken aan hun doelstellingen.

- **Beleids thema's.** Een andere optie die nog steeds past bij deze subsidiesystematiek is het subsidiëren van bepaalde door de gemeenteraad vastgestelde beleidsthema's waar gemeenschapshuizen aan werken: bijvoorbeeld een thema als duurzaamheid, waarover het gemeenschapshuis een reeks van debatten organiseert.

Huurtariefindeling te hanteren door gemeenschapshuizen bij deze systematiek

Een driedeling in huurtarieven kan bij deze systematiek worden gemaakt:

- huurtarief voor een vereniging waar het gemeenschapshuis geen subsidie voor krijgt (die vereniging zou toch al niet gratis terecht kunnen in het gemeenschapshuis);
- huurtarief - beginnend bij nihil - voor verenigingen waar het gemeenschapshuis subsidie voor krijgt;
- commercieel huurtarief.

Tarieven zijn in te delen in sociaal-culturele en commerciële tariefstelling, waarbij het nadrukkelijk zo is, dat alleen commerciële tarieven kunnen worden gehanteerd voor gebruik dat past binnen de doelstelling.

Argumenten die we tegenkomen tegen subsidie aan de exploitant

Een veel genoemd argument tegen het rechtstreeks geven van huisvestingssubsidie aan de gemeenschapshuizen, is dat hiermee de omgekeerde weg bewandeld wordt. De sub-

Overigens kan het nadeel dat verenigingen/gebruikers bij deze keuze niet zouden weten wat het echte tarief is, worden ondervangen door enerzijds duidelijkheid te verschaffen over de diverse tarieven, en anderzijds door op de rekening te vermelden wat het volledige tarief is en welk percentage korting van toepassing is op deze gebruiker.

sidie zou aan de gebruikers gegeven moeten worden om te voorkomen dat de centra als poortwachter moeten gaan fungeren. Dit is met name een kwestie van goede criteria vaststellen.

Verder zullen het gemeenschapshuis en de gemeente iets moeten ondernemen om een maximale mix aan activiteiten voor draagkrachtigen en minder draagkrachtigen in het gemeenschapshuis te krijgen. Hoe dat gerealiseerd kan worden is in vorige hoofdstukken aangegeven. In alle gevallen staat samenwerking voorop, waarbij samenwerking met ondernemers zeker tot de mogelijkheid behoort.

Een derde argument als weerstand tegen subsidie aan de exploitant, gaat hand in hand met een pleidooi voor het handhaven van activiteitsubsidies aan de vrijwilligersorganisaties. Het zou namelijk zo zijn, dat daarmee de vernieuwing in de activiteiten van vrijwilligersorganisaties onmogelijk wordt gemaakt. Heldere criteria kunnen subsidieverlening voor vernieuwing van activiteiten echter stimuleren.

Subsidie voor huisvesting naar de verenigingen/gebruikers

De gemeente geeft (een deel van) de huisvestingssubsidie aan de verenigingen/gebruikers die ermee naar het gemeenschapshuis gaan en daar ruimte huren. De gemeente hoeft alleen subsidieaanvragen goed te keuren als zij vindt dat de activiteiten van de aanvrager in aanmerking komen voor subsidie voor het gebruik van het gemeenschapshuis. Tegenover het voordeel van het in beeld brengen van de huurprijs, staat de administratieve rompslomp. Voor vast en

incidenteel gebruik van vrijwilligersorganisaties en netwerken zal telkens een subsidieaanvraag moeten worden gedaan en worden goedgekeurd, anders kunnen gebruikers de subsidie ook voor andere doeleinden gebruiken. Ook in dit geval is het niet zeker dat de verenigingen/gebruikers naar het gemeenschapshuis gaan. Voor het gemeenschapshuis biedt deze regeling meer onzekerheid, tenzij er een vaste basissubsidie is waardoor de vaste lasten zijn gedekt. En waarmee ook de keuze om subsidie te verstrekken aan de gebruiker een reparatiemogelijkheid mogelijk maakt.

Huurtarieven bij de optie subsidie naar de gebruiker

Sociaal-culturele huurtarieven kunnen zijn:

- Geoomerkte ruimte bieden tegen een vast maximumtarief, bijvoorbeeld voor een spreekuur maatschappelijk werk. Nadeel is dat de ruimte niet bezet hoeft te zijn, maar wel altijd beschikbaar moet zijn.
- Een tarief voor structureel gebruik van activiteiten, met een tarief dat lager is dan voor incidentele activiteiten, omdat de bron van inkomsten zekerder is.
- een tarief voor incidenteel gebruik van activiteiten.

Gemeente geen eigenaar van de grond

Wat kan de gemeente doen in situaties waarin zij geen eigenaar van de grond en/of het gebouw is? In principe heeft de gemeente immers niets te vertellen over het gebouw van de particuliere eigenaar, behalve dat de eigenaar over de benodigde vergunningen moet beschikken.

Opties voor de gemeente om toch een dergelijk gemeenschapshuis als instrument voor haar beleid te gebruiken zijn:

- contracten sluiten met een minimum aan sociaal-culturele activiteiten, bijvoorbeeld 15% en daar financiën tegenover stellen;
- afspraak voor langdurig gebruiksrecht van bijvoorbeeld 20 jaar, zodat investeren in het gebouw met gemeenschapsgelden verantwoord is;
- een percentuele bijdrage aan de vaste exploitatiekosten, gemaximeerd, waardoor het geen open eindregeling is.

We onderschrijven overigens de hartenkreet van Jo Coenen, architect van de nieuwe openbare bibliotheek in Amsterdam. De bibliotheek werd geopend begin juli en ter gelegenheid van die opening stond in De Volkskrant op 5 juli: 'Met zijn opdrachtgever heeft Coenen ook 'woorden gehad' over het 'retaildenken'. 'Dat is allemaal het gevolg van de Hollandse exploitatiemanie. We hebben geen geld meer over voor onze openbare voorzieningen. Alles moet zichzelf zoveel mogelijk bedruipen. Als de exploitatie maar rond komt'.

Hoe zit het met de winst die het gemeenschapshuis maakt? Verhuren van ruimten is geen doel op zich. Anders gezegd: het gaat er niet om geld te verdienen met de verhuur van ruimte. De fysieke kant staat niet voorop. (Dat heeft ook de WRR zich gerealiseerd bij het schrijven van het rapport 'Vertrouwen in de buurt'. Er wordt gesproken over wooncorporaties in plaats van over woningcorporaties). Het gebouw, de ruimtelijke faciliteit, moet passen bij de mix van activiteiten voor iedereen, in het kader van sociaal beleid: leefbaarheid, welzijn, sociale cohesie, de Wmo, gelegenheid bieden tot ontmoeting. Belangrijk is het inzicht dat sociaal beleid - en daar hebben we het in dit verband over - geld kost in tegenstelling tot het gebouw op zich, dat een bepaalde marktwaarde vertegenwoordigt, al was het maar vanwege de grond waarop het staat. Tot het moment dat het gebouw in gebruik genomen wordt, levert het niets op. Het levert wat op als er activiteiten plaatsvinden, maar daar wordt geen winst mee gemaakt. Het brengt hoogstens wat geld op, dat weer ten goede komt aan een mix van activiteiten voor iedereen met het gebouw als ruimtelijke faciliteit.

Commerciële activiteiten en de besteding van winst

Een voorbeeld van de vormgeving van de organisatiestructuur en de besteding van winst is het volgende. Er wordt een juridische structuur vormgegeven met een stichting. Deze

stichting is eigenaar van een horeca-bv, die gaat beschikken over een onbeperkte horecaverunning. Er is daarbij geen sprake van concurrentievervalsing en paracommercialisme, omdat er geen overheidsmiddelen naar de horeca-exploitatie toevloeien en omdat de bv onder dezelfde voorwaarden en omstandigheden functioneert als zelfstandige horecaondernemingen. De stichting is eigenaar van de bv en de winsten van de horeca komen rechtstreeks ten goede aan de exploitatie van het gebouw. Door de winsten vanuit de horeca-exploitatie en de gemeentelijke subsidie, worden de huurtarieven voor sociaal-culturele activiteiten op een voor de verenigingen aanvaardbaar niveau gehouden.

Het is daarbij van belang om na te gaan of nog beter kan worden voldaan aan de maximale benutting van het gemeenschapshuis voor iedereen. Dat zou kunnen betekenen dat op basis van een analyse van de bestaande mix aan activiteiten voor iedereen de winst wordt gestoken in (betere) pr, in deskundigheidsbevordering van vrijwilligers, in het opsporen van moeilijk bereikbare - weinig kapitaalkrachtige - mensen (in groepsverband). Mensen met passende, unieke, professioneel begeleide activiteiten. Of het werven van meer groepen voor bepaalde dagdelen, omdat de mix bij gebrek aan voldoende activiteiten niet maximaal is. De winst kan ook worden gebruikt voor het gebouw, bijvoorbeeld openstelling voor activiteiten op zondag voor ouderen.

14 De politiek en het uitnodigende gemeenschapshuis

Na gemeenschapshuizen vanuit diverse invalshoeken te hebben belicht, in de lokale context, is de vraag: wat wil de politiek? Of liever gezegd: wat doet de politiek?

Het doel van dit boek is duidelijk maken dat de politiek goud in handen heeft met de gemeenschapshuizen. Zowel met het fysieke als het sociale kapitaal: de waarde van de grond (en het gebouw) en de waarde van de vrijwillige inzet als uiting van actief burgerschap. Het vormt het startkapitaal, als hart van goud, om uitwerking te geven aan de principes van de overheid, die uitnodigt tot actieve inzet van burgers om samen duurzaam gestalte te geven aan het uitnodigende gemeenschapshuis.

Voorzitter van een gemeenschapshuis:

“Voor zo’n ingrijpende verbouwing heb je veel doorzettingsvermogen nodig. De bouwkosten stijgen maar door, de gemeentepolitiek verandert nogal eens. Maar wat er ook gebeurt: het moet doorgaan.”

Het perspectief van de uitnodigende overheid, met de lokale overheid als verantwoordelijk niveau voor het beleid op het gebied van gemeenschapshuizen, biedt kansen. De gemeente is immers de regisseur. Het is echter een kwestie van geven en nemen. In bijlage 3 is te zien hoe de overheid aan de rol van regisseur gestalte kan geven. De overheid kan het niet alleen en wil dat ook niet, maar de inzet moet van twee kanten komen. Het vertrouwen moet gewonnen of herwonnen worden om een duurzame samenwerking te kunnen bewerkstelligen en vasthouden.

Samen duurzaam gestalte geven aan het uitnodigende gemeenschapshuis houdt het maximaal benutten van het gemeenschapshuis in, voor de inhoud van beleid:

- met een mix aan activiteiten voor iedereen;
- vanuit de inhoud tot een ruimtelijke vertaling komen, het gebouw aanpassen;
- met actieve inzet van burgers, vrijwillige inzet waar dat kan en professionele inzet waar dat moet (in de vorm van vrijwillige en professionele maatschappelijke organisaties);
- met het oog op welzijn, leefbaarheid, gestalte geven aan de Wmo, sociale cohesie of herijking van subsidiebeleid als aanknopingspunt voor beleid;
- met de financiële faciliteiten als uitkomst van beleid.

Samen, want noch de overheid, noch het gemeenschapshuis kan het alleen af.

Samenwerking is noodzakelijk en maakt dat de (personele en financiële) lasten, maar ook de lusten, verdeeld worden. Bij lusten denken we dan aan betrokkenheid, aan een groot probleemoplossend vermogen en aan het bedenken van creatieve oplossingen. Als dat gebeurt, krijgt het (her)winnen van vertrouwen in elkaar een kans.

Samen duurzaam gestalte geven aan gemeenschapshuizen houdt in dat de politiek beleidsmatige keuzes voor een langere periode maakt, consistent beleid maakt en als overheid een betrouwbare partner is.

Gemeenschapshuizen zullen het college en de gemeente-

raad goed en tijdig om informatie moeten vragen. Zelf moeten ze ook informatie geven over hun intenties, de visie en het reilen en zeilen van hun gemeenschapshuis in de lokale samenleving. Het gemeenschapshuis zal de politieke partijen moeten uitnodigen en laten zien wat er speelt. Het vraagt om een actieve en naar buiten gekeerde opstelling. Bestuurders van gemeenschapshuizen zullen bewust actie moeten ondernemen. Regelmatige lobby is nodig; niet alleen wanneer de nood hoog is. Het actief betrekken van de politiek is nodig om samen duurzaam gestalte te geven aan de gemeenschapshuizen.

Nu als politiek de kans grijpen, komen tot goede afspraken, betekent de kans om te investeren in gemeenschapshuizen: fysiek én sociaal op zakelijke en planmatige wijze. Het houdt in:

- *Zakelijk.* Afspraken die in wederzijds vertrouwen zijn gemaakt en niet eenzijdig zijn opgelegd. Afspraken moeten worden gehandhaafd en nageleefd, van beide kanten en niet eenzijdig worden opgezegd als dat beter uitkomt.
- *Planmatig.* Vanuit de bestaande situatie komen tot een meerjarenvisie op de toekomst van gemeenschapshuizen in het algemeen en ieder gemeenschapshuis apart, en plannen ontwikkelen die daaruit volgen. Plannen voor zowel de inhoud, de personele inzet, als het gebouw. Personeel door te komen tot een visie en planmatige uitwerking voor de inzet van vrijwilligers en beroepskrachten, inclusief de ondersteuning van vrijwilligers. En wat het gebouw betreft te komen tot een visie op de benodigde kwaliteit van de gebouwen en het op planmatige wijze wegwerken van achterstallig onderhoud.

Als de politiek komt tot verantwoorde keuzes en het beleid handhaaft, keert het vertrouwen terug. Het vertrouwen van burgers die zich inzetten voor en in gemeenschapshuizen in de politiek als betrouwbare partner. Hiermee wordt het vertrouwen gesterkt dat het goed komt met de leefbaarheid, het welzijn en de sociale samenhang van de lokale gemeenschap voor iedereen afzonderlijk en samen.

Noten

¹ De uitdrukking 'de uitnodigende overheid' is van Evelien Tonkens in: Tonkens, E. (2007). Een uitnodigende, verbindende overheid.

² De uitdrukking is afkomstig van Ruth Soenen in: Soenen (2006). Het kleine ontmoeten.

³ Deze factoren worden genoemd door Engbersen in: Verslag Leergang Wmo vakmanschap. De drie andere zijn: 1. vormen van kleinschaligheid, ook in een grootstedelijke setting. 2. je kunnen identificeren met de buurt, het verhaal van de buurt (bouwen op maat) 3. een zekere homogeniteit. Dit kan ook zijn binnen een diverse setting (bijvoorbeeld bouwen voor verschillende generaties).

⁴ De Wmo bestaat sinds januari 2007 en vervangt onder meer de Wet Voorzieningen Gehandicapten (WVG), de Welzijnswet en een gedeelte van de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ): de huishoudelijke hulp. Voor de WVG en Welzijnswet was de lokale overheid al verantwoordelijk. Daar is de huishoudelijke hulp uit de AWBZ bij gekomen.

⁵ Vertrouwen in de buurt (2005), WRR. Amsterdam: Amsterdam University Press.

⁶ Mommaas: in: Hortulanus, R.P. & Machielse, J.E.M.

⁷ Talja Blokland en Ruth Soenen besteden hier aandacht aan in hun onderzoek.

⁸ In plaats van 'ontplooiing' is het woord 'ontwikkeling' gebruikt. Gekozen is voor 'ontwikkeling' omdat het een wat neutralere betekenis heeft en minder geassocieerd wordt met een meer individualistische invulling. In de pedagogie heeft ontwikkeling een andere, meer op kennis gerichte betekenis, naast vorming.

⁹ Een functie als 'opvang', de vierde 'o' behorende tot de sociaal-culturele functies samen met ontspanning, ontmoeting en ontwikkeling komt evenmin als elders in het land standaard voor in het gemeenschapshuis. In de titel van het boek van Hortulanus e.a. staan alleen de functies ontmoeting, ontspanning en ontplooiing vermeld. De publicatie dateert van voor de Wmo, uit 2002.

¹⁰ Vrankrijker, A.C.J. de (1962)

¹¹ Soms vormen wijk- of dorpsraad en gemeenschapshuis één organisatie.

¹² Smets, J. en Stultjens, E. (2007). Brede scholen in Brabant; stand van zaken 2007. Tilburg: PON.

¹³ Maatschappelijke kosten-batenanalyse brede school; rapport (2007). Berenschot e.a. Utrecht: Berenschot enz.

¹⁴ Dongen, M. van (2007). Eindrapportage pilotproject SCC Servaes; gemeenschapshuizen Wmo-proof. Tilburg: Stichting Zet

¹⁵ Engbersen, R. & Meesterberends, D. (samenst. en red.) (2004). Gezichten van multifunctionaliteit op het platteland.

¹⁶ Voor een mooie beschrijving van het wel en wee van bewoners (onderling) in een Vinexwijk wijzen we op het boek van de journalist Toine Heijmans. La vie Vinex.

¹⁷ Bij gebruik van het woord 'dienstverlening' in deze context is niet op te maken of het gaat om dienstverlening op het gebied van de inhoud (activiteiten voor mensen) of op het gebied van het beheer van het gebouw.

Literatuur

● Blokland-Potters, T. (2006). Het sociaal weefsel van de stad: cohesie, netwerken en korte contacten. Oratie Erasmus Universiteit Rotterdam.

● Broens, M. (2004). Toekomstige functie buurt- en dorpshuizen in Oosterhout. Tilburg: Prisma Brabant.

● Broens, M. (2006). Bouwstenen accommodatiebeleid Goirle. Tilburg: Prisma Brabant.

● Dongen, M. van (2007). Eindrapportage pilotproject SCC Servaes; gemeenschapshuizen Wmo-proof. Tilburg: Stichting Zet

● Engbersen, R. & Meesterberends, D. (samenst. en red.) (2004). Gezichten van multifunctionaliteit op het platteland; over multifunctionele accommodaties voor het jonge kind, ouders, ouderen en de lokale gemeenschap.

● Heijmans, T. (2007). La vie Vinex; over leven in een nieuwbouwwijk. Amsterdam enz.: Veen.

● Hortulanus, R. (2002). De betekenis van ontmoeting, ontspanning en ontplooiing in het sociaal beleid. In: Hortulanus, R.P. & J.E.M. Machielse (red.).

● Hortulanus, R.P. & Machielse, J.E.M. (red.) (2002). Ontmoeting, ontspanning en ontplooiing. 's-Gravenhage: Elsevier (Het sociaal debat deel 8).

● Maatschappelijke kosten-batenanalyse brede school; rapport (2007). Berenschot et al. Utrecht: Berenschot enz.

● Mommaas, H. (2002). Vrije tijd, cultuur en burgerschap; naar een nieuwe publieke bemoeienis met de vrije tijd. In: Hortulanus, R.P. & Machielse, J.E.M. (red.).

● Smets, J., & Stultjens, E. (2007). Brede scholen in Brabant; stand van zaken 2007. Tilburg: PON.

● Soenen, R. (2006). Het kleine ontmoeten. Over het sociale karakter van de stad. Antwerpen: Garant.

● Tonkens, E. Een uitnodigende, verbindende overheid. In: Tijdschrift Sociale Sector, 61(2007), 6, pp. 12-13.

● Verslag Leergang Wmo vakmanschap, inleiding R. Engbersen (mei 2007). Primo Noord-Holland.

● Vertrouwen in de buurt (2005), WRR. Amsterdam: Amsterdam University Press.

● De Volkskrant d.d. 5 juli 2007. Boekenplank als podium. Kunstbijlage p.11.

● Vrankrijker, A.C.J. de (1962). Volksontwikkeling; geschiedenis en problemen van het sociaal-culturele werk in Nederland. Assen: Van Gorcum.

Bijlage 1

Overzicht mogelijke functies voor gemeenschapshuizen

Kernfuncties en functies op alfabetische volgorde

Kernfuncties

ontmoeting
ontspanning
ontwikkeling (ontplooing)
verhuur vergaderruimte/faciliteren beleid en bestuur
derden

Indirecte functies

voorwaardenscheppend voor het eigen gemeenschapshuis:
beheer
vergaderruimte/faciliteren beleid en bestuur

Functies op alfabetische volgorde

activering: sociale, maatschappelijke
afhaalpost medicijnen
pinautomaat
belangenbehartiging
bibliotheek
buurtbeheer/-bemiddeling
conferentie
cultuur
debat
dienstverlening: prikdienst, consultatiebureau (jongeren, ouderen), fysiotherapie

dienstverlening commercieel: bankspreekuur
educatie
faciliteren kantoorruimte
faciliteir dienstencentrum vrijwilligers(werk)
gezondheid/zorg
godsdienstoefening
informatievoorziening, voorlichting, advies (loket, ICT, zuil, spreekuur)
lokale omroep
maatschappelijk werk
meldpunt
ondersteuning/steunpunt vrijwilligerswerk
ontmoeting
ontspanning
ontwikkeling (ontplooing)
opslag
opvang
participatie
politie
speeltheek
steunpunt mantelzorg
uitvalsbasis
verhuur vergaderruimte/faciliteren beleid en bestuur
derden
voorlichting wonen welzijn zorg, financiën
werkplaats
zorg/voorzieningen

'Duurzame, veilige leefbaarheid in de stad en op het platteland'

Bijlage 2

Matrix van mogelijke functies buurt- en dorps huizen met mogelijke lokale beleidsthema's

Margreeth Broens, september 2005

Funcities	Beleidsthema's	Doelgroepen	Samenwerkingspartners (niet uitputtend)
Ontmoeting, ontspanning, ontwikkeling, opvang, zorg, activering	Vermaatschappelijk van de zorg, Wmo	Mensen met een functiebeperking (verstandelijk, fysiek) én ontvangende buurtbewoners, buurtvrijwilligers	Instellingen verstandelijk gehandicapten, woningcorporaties, GGZ, buurtverenigingen
Ontmoeting, debat, cultuur, ontwikkeling	Integratie	Allochtonen, nieuwe inwoners (elders uit Nederland), autochtone bewoners, jongeren, ouderen	Zelforganisaties allochtonen, belangenbehartigingsorganisaties
Ontmoeting, opvang, ontwikkeling, ontspanning	Eenzaamheid	Alleenstaanden (ouderen)	
Maatschappelijk werk	Individen/huishoudens in probleemsituaties	Mensen met (financiële) problemen	
Ontmoeting, ontwikkeling, opvang, zorg, ontspanning	Brede school	Kinderen, ouders, buurtbewoners, risicogroepen	Scholen en de andere samenwerkingspartners in Brede schoolverband
Ontwikkeling	Kennissamenleving, lerende samenleving	Jongeren (bestrijding schooluitval, huiswerkbegeleiding ouderen, huiswerkgilde), leerlingen en schoolomgeving, iedereen die bij wil blijven (in zijn vak, als burger)	Bibliotheek, zomerschool, scholen voor voortgezet onderwijs, zelforganisaties allochtonen
Informatievoorziening	ICT	Jongeren, ouderen, mensen die een steuntje in de rug nodig hebben bij de zoektocht naar informatie	Bibliotheek, scholen voor voortgezet onderwijs

Activering (sociaal, maatschappelijk), ontwikkeling	(preventie) (jeugd) Werkloosheid, buurtbewoners	Jongeren met afgebroken opleiding, (allochtone) oudkomers, leerlingen voortgezet onderwijs voor maatschappelijke stage	Belangenorganisatie uitkeringsgerechtigden ROC, scholen voor voortgezet onderwijs
Ontwikkeling, ontspanning, ontmoeting, debat, uitvalsbasis	Natuur, milieu, duurzame ontwikkeling	Jongeren als vrijwilliger	MEC (Milieu Educatie Centrum)
Zorg, ontwikkeling	Gezondheid	Iedereen en risicogroepen	(Thuis)zorginstellingen en gezondheidscentra
Buurtbeheer, participatie, ontmoeting, ontwikkeling	Buurtbeheer (inclusief veiligheid)	Buurtbewoners als vrijwilliger van het buurthuis	Woningcorporaties, politie
Facilitering beleid en bestuur derden, ontspanning, ontmoeting, opvang, ontwikkeling	Impuls vrijwilligerswerk en verenigingsleven (vergaderruimte); nieuwe vormen van netwerken; sociaal klimaat; bovenwijkse netwerkcohesie	Gelijkgestemden, waaronder liefhebbers van cultuur (muziek, theater, beeldende kunsten, dans) en sport	Centrum voor de kunsten, amateurverenigingen op het gebied van cultuur
Facilitering beleid en bestuur derden, ontspanning, ontmoeting, opvang, ontwikkeling	Impuls vrijwilligerswerk en verenigingsleven (vergaderruimte), sociaal klimaat, buurtcohesie		Steunpunt vrijwilligers
Facilitering beleid en bestuur derden, belangenbehartiging	Behoud vrijwilligerswerk en verenigingsleven (vergaderruimte) functionele organisaties		Vrijwillige (leden) organisaties maatschappelijk middenveld als ouderenbonden, vrouwenorganisaties, natuur- en milieuorganisaties, vakbonden
Facilitering bestuur en beheer buurt- en dorpshuizen	Besturen buurt- en dorps-huizen, vrijwilligerswerk, oude en nieuwe vrijwilligers, buurtvrijwilligers	Buurtbewoners, ouderen, alleenstaanden en iedereen uit de gemeente (gelijkgestemden)	→

Informatievoorziening	Informele zorg, buurtbewoners		Vrijwilligersinformatiepunt, bibliotheek
Opslag	Amateurkunstbeoefening: combineren van kleding en rekwisieten	Gelijkgestemden cultuur: muziek-, dans- en theateramateurs	Muziek-, zang-, toneel-, cabaret- en dansverenigingen/instellingen
Afhaalpost, zorg	Behoud van laatste (commerciële) voorzieningen: medicijnen, geldautomaat	Dorpsbewoners, mensen met een fysieke beperking	Artsen(praktijken), thuiszorginstellingen, banken
Ontmoeting, ontwikkeling, participatie	Bestuurlijk klimaat, interactieve beleidsvorming, de dienstverlenende gemeente, dualisering	Bewoners als burger	Politieke partijen, college van B&W, gemeenteraad
Opvang, ontmoeting	Warme maaltijdvoorziening in de wintermaanden	Kwetsbare groepen als daklozen, alleenstaanden	
Debat, participatie	Politiek-maatschappelijke participatie over actuele maatschappelijke vraagstukken als integratie, natuur en milieu, vervoer, duurzaamheid	Iedereen, voor- en tegenstanders, bevolkingsgroepen	Per thema relevante maatschappelijke organisaties

Opmerkingen naar aanleiding van het schema

- Het peuterspeelzaalwerk als beleidsterrein verschuift van de buurthuizen naar de scholen (brede school: kinderopvang, peuterspeelzaalwerk, basisschool en eventueel school voor voortgezet onderwijs). Dat houdt in dat het peuterspeelzaalwerk voor de buurthuizen vervalt als aanknopingspunt in de buurt, om via deze werksoort en via kinderen allochtone en autochtone ouders te bereiken.
- De welzijnsinstelling (sociaal-cultureel werk, maatschappelijk werk, jongerenwerk, ouderenwerk, opbouwwerk) kan in principe beleidsondersteuner, samenwerkingspartner en beleidsuitvoerder zijn.

Bijlage 3

De rol van de gemeente als regisseur

Geactualiseerde versie, gebaseerd op onderzoek Toekomstige functie buurt- en dorpshuizen gemeente Oosterhout (2004), M. Broens, Prisma Brabant (blz. 89-90).

5.2.3 Rol van de gemeente als regisseur

Voor het op een goede manier kunnen vervullen van de rollen is een regisseur nodig. Het uitgangspunt hierbij is een interactieve relatie tussen de gemeente en de besturen van de buurt- en dorpshuizen. De gemeente geeft de kaders aan en schept de voorwaarden. Afspraken worden gemaakt over verantwoordelijkheden van elk van de betrokken partijen. Ook geeft de gemeente waar relevant de verantwoordelijkheid van de ondersteunende welzijnsinstelling aan.

De rol van de gemeente als regisseur ziet er als volgt uit: de gemeente voert de regie over de buurt- en dorpshuizen en heeft de eindverantwoordelijkheid voor het geheel, met het (te ontwikkelen) beleidskader van de gemeente voor de buurt- en dorpshuizen als uitgangspunt. Daarbij ligt de verantwoordelijkheid voor elk van de buurt- en dorpshuizen bij het betrokken bestuur van het buurt- of dorpshuis. De gemeente werkt op basis van gelijkwaardigheid in een zakelijke opstelling tussen de betrokken partijen. Om dit te bereiken en te behouden dient overleg plaats te vinden in drie samenstellingen:

- 1 in gezamenlijk overleg met de besturen van de buurt- en dorpshuizen;
- 2 tussen gemeente en besturen van de buurt- en dorpshuizen afzonderlijk;
- 3 tussen gemeente en samenwerkingspartners, en de besturen van de buurt- en dorpshuizen samen en afzonderlijk.

Door te investeren in (inhoudelijk) beleid voor de gezamenlijke en afzonderlijke buurt- en dorpshuizen, zal de relatie tussen de gemeente en de besturen van buurt- en dorpshuizen verbeteren.

Het gaat om 'geven en nemen'. Dit gegeven zal de besturen stimuleren tot een actievere opstelling en zal, naast de financieel deskundigen, bestuurders trekken die in de inhoud van het werk geïnteresseerd zijn.

Gezamenlijk overleg tussen de gemeente en de besturen van buurt- en dorpshuizen

Regelmatig, jaarlijks, tussen de gezamenlijke besturen en de gemeente over de volgende onderwerpen:

Beleid van de buurt- en dorpshuizen

- ontwikkelen en tussentijds bijsturen van het meerjarenbeleidsplan en -werkplan van de buurt- en dorpshuizen over de toekomstige functies en doelgroepen;
- het opstellen van beleids- en werkplannen door de buurt- en dorpshuizen en daarin bespreken welke punten elk van de buurt- en dorpshuizen opneemt, inclusief de standaard verdeellijsten.

Onderhoud van de buurt- en dorpshuizen

- de meerjarenplanning en jaarlijkse planning voor het onderhoud van de accommodaties;
- evaluatie van schoonmaak en beheer (in voldoende mate en door wie), en bespreking van de behoefte aan schoonmaak en beheer;
- opstellen van richtlijnen waar accommodaties aan moeten voldoen (voor isolatie, geluid et cetera).

Publiciteitsplan over de buurt- en dorpshuizen

- een publiciteitsplan om de bekendheid van de buurthuizen bij de bevolking te vergroten (websites met onderlinge linken, organisatie etc.).

Toegankelijkheid, vraag en aanbod

- bespreking van de toegankelijkheid van de buurt- en dorpshuizen: openstelling, bezettingsgraad en de verdeling van de gebruikers over de ruimten, inclusief de verdeling van de geoordeelde ruimten over de accommodaties;
- inventarisatie van de behoefte aan oefenruimte van vrijwilligersnetwerken, verenigingen etc.;
- bespreking van de (nieuwe) vraag naar ruimten bij de buurt- en dorpshuizen; wat kan worden gehonoreerd en wat niet; welke oplossingen zijn mogelijk.

Tariefstelling

- bespreking van en afspraken over regels en de hoogte van de tarieven, samen met de horeca;
- vaststelling van de tarieven (onderscheid tussen commerciële en niet-commerciële gebruikers).

Wet- en regelgeving

- nieuwe maatschappelijke ontwikkelingen en wet- en regelgeving, vergunningen, verzekeringen, leges: hoe ermee omgaan.

Organisatie; besturen en bestuurders

- de organisatie van besturen en bestuurders en het functioneren van de besturen onder de loep nemen (wat werkt; hoe staat het met de samenstelling van de besturen; hoe kunnen verantwoordelijkheden beter worden gedeeld; hoe

kunnen nieuwe bestuursleden worden geworven, etc.). De gemeente draagt er mee zorg voor in de aanloopfase dat er, waar dit ontbreekt, een bestuur komt of dat er waar wenselijk extra aandacht wordt besteed aan de kwaliteit van het bestuur, het besturen.

- inventariseren van de behoefte aan bijscholing en het opstellen van een plan voor de bestuurders en beheerders op organisatie en beheer.

Samenwerking en (nieuwe) partners

- bespreking van mogelijkheden die zich voordoen op het gebied van samenwerking met instellingen ten behoeve van functies en doelgroepen.

Afzonderlijk overleg tussen de gemeente en de besturen van de buurt- en dorpshuizen over hun beleids- en activiteitenplan, inclusief standaard verdeellijsten en onderhoudsplan

In het bijzonder voor het geval er buurt- of dorpshuizen multifunctionele centra worden is overleg nodig samen met de (nieuwe) samenwerkingspartners van het centrum. Bij het zoekproces naar samenwerkingspartners kan de gemeente een rol vervullen, juist ook wanneer het partners betreft waarmee de gemeente haar beleid in gezamenlijkheid kan realiseren.

Stichting Zet

Stichting Zet is het Centrum voor Maatschappelijke Ontwikkeling voor Noord-Brabant. Zet brengt partijen samen die zich inzetten voor een samenleving waarin iedereen meelt, ongeacht fysieke of andere beperkingen. Centraal staat voor Zet de eigen inbreng van kwetsbare en weerbare burgers.

Zet adviseert, ondersteunt en levert diensten op het gebied van wonen, welzijn en zorg. Zij doet dat in opdracht van de Provincie Noord-Brabant, maar ook van gemeenten, woningcorporaties, professionele zorg- en welzijnsinstellingen en vrijwilligersorganisaties. Zet ondersteunt ook netwerken van professionals, vrijwilligers en hun organisaties. Een van deze organisaties is 't Heft.

Een van de onderwerpen waar Zet zich voor inzet is leefbaarheid: in de steden en de dorpen. In de kleine kernen maar ook in sommige stedelijke wijken verdwijnen steeds meer voorzieningen. De kwaliteit van het leven, wonen en werken neemt daardoor af. De sociale samenhang in wijk of dorp spreekt ook niet meer vanzelf.

Behoud en versterking van het leefklimaat is mogelijk, met nieuwe investeringen. Niet alleen in geld, maar ook in inzet van burgers, instellingen en overheid. Samen kunnen zij op zoek gaan naar alternatieve oplossingen, als het bundelen van voorzieningen in brede scholen, woonservicezones of multifunctioneel gebruik van buurt- en dorpshuizen en wijkcentra. Overheid en instellingen raadplegen bewoners en professionals en betrekken hen in het beleid. Met slimme combinaties van publieke en private diensten.

Kenmerkend voor de aanpak van Zet in projecten leefbaarheid is: een actieve rol van bewoners; insteek vanuit de sociale invalshoek; resultaatgericht en maatwerk.

Stichting 't Heft

Noord-Brabant telt ruim 500 gemeenschapshuizen. Zij staan in buurten, dorpen, steden en wijken en zijn van groot maatschappelijk belang voor de leefbaarheid van de gemeenschap. Deze gemeenschapshuizen, ook wel multifunctionele centra, buurt- dorpshuizen of wijkcentra genoemd, bieden niet alleen ontspanning maar zijn ook ontmoetingsplaatsen, cultuurtempels of scholingsinstituten en worden bestuurd door vrijwilligers. Gemeenschapshuizen zijn er in allerlei vormen en maten. Hét gemeenschapshuis bestaat niet.

Sinds 1999 is 't Heft hét platform voor gemeenschapshuizen in Noord-Brabant. Een kleine 200 gemeenschapshuizen zijn inmiddels bij 't Heft aangesloten. Stichting 't Heft zet zich in voor uitwisseling, samenwerking, ondersteuning en belangenbehartiging van gemeenschapshuizen in Noord-Brabant.

De belangrijkste activiteiten van 't Heft zijn: belangenbehartiging, het geven van advies en ondersteuning op een groot aantal terreinen, training en het bevorderen van deskundigheid.

Gemeenschapshuizen met een servicecontract van 't Heft kunnen steun en advies verwachten bij de ontwikkeling van hun beleid en verbetering van de kwaliteit van de bedrijfsvoering. Voor de uitvoering van deze taken maakt 't Heft gebruik van de diensten van Stichting Zet. De activiteiten van 't Heft worden mede mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van de provincie Noord-Brabant.

Websites

Meer informatie over de beide organisaties is te vinden op de websites van Stichting Zet en Platform 't Heft: www.zet-brabant.nl en www.theft.nl

Over de auteur

Margreeth Broens is adviseur bij Stichting Zet, Centrum voor Maatschappelijke Ontwikkeling Brabant. Zij studeerde andragologie in Groningen, met als specialisatie volwasseneneducatie. Zij deed onderzoek naar vormings- en ontwikkelingswerk voor volwassenen, kunsteducatie; educatie op het gebied van natuur, milieu en duurzame ontwikkeling, in het bijzonder voor volwassenen en gericht op samenwerking tussen instellingen op het gebied van educatie en welzijn, en natuur en milieu. Kenmerkend voor haar onderzoek is de verbinding met de praktijk, de aandacht voor de diverse betrokken partijen bij het onderwerp en aandacht voor het vervolg. Een van de onderzoeksprojecten mondde uit in een inmiddels veel gebruikte methode om toe te werken naar een centrum voor natuur- en milieueducatie van de toekomst. Vertrekpunt van de methode is de inhoud, te vervullen functies, voorafgaand aan het gebouw.

Dat uitgangspunt gaat tevens op voor gemeenschapshuizen en de visie daarop, uitgewerkt in lokaal te ontwikkelen accommodatiebeleid. De afgelopen jaren heeft ze veel advies- en onderzoeksprojecten uitgevoerd vanuit diverse invalshoeken (buurt- en dorpshuizen, wijkcentra, gemeente, koepel van besturen) op het gebied van gemeenschapshuizen en beleidsontwikkeling, door daar steeds ook accommodaties zelf bij te betrekken. Vanuit leefbaarheid komt ze in trajecten (iDOP) integrale Dorpsontwikkelingsprogramma's - waarin het dorp een visie op de toekomst ontwikkelt - vaak in aanraking met wensen van bewoners voor het behoud en het versterken van leefbaarheid met een daarbij passend gemeenschapshuis.

Colofon

Het uitnodigende gemeenschapshuis

Handreikingen voor wijkcentra, buurt- en dorpshuizen en gemeenten bij het ontwikkelen van accommodatiebeleid.

Uitgave van Stichting Zet en Stichting 't Heft, Tilburg

Auteur: drs. Margreeth Broens

Met medewerking van: Miek van Dongen en drs. Bert Megens

Tekstbewerking: Sanne Jansen, Tilburg

Fotografie: Theo Alers, 's-Hertogenbosch

Vormgeving: (vlnr) communicatievormgeving, Tilburg

Drukwerk: Verdivas, Tilburg

© Stichting Zet - januari 2008

ISBN/EAN: 978-90-79264-02-5

Het boek is te verkrijgen bij Stichting Zet
Postbus 271 5000 AG Tilburg
Telefoon: (013) 544 14 40
Email: info@zet-brabant.nl
Website: www.zet-brabant.nl
of bij Stichting 't Heft
Website: www.theft.nl

Deze uitgave is mede tot stand gekomen met een bijdrage van de Provincie Noord-Brabant.

Provincie Noord-Brabant

